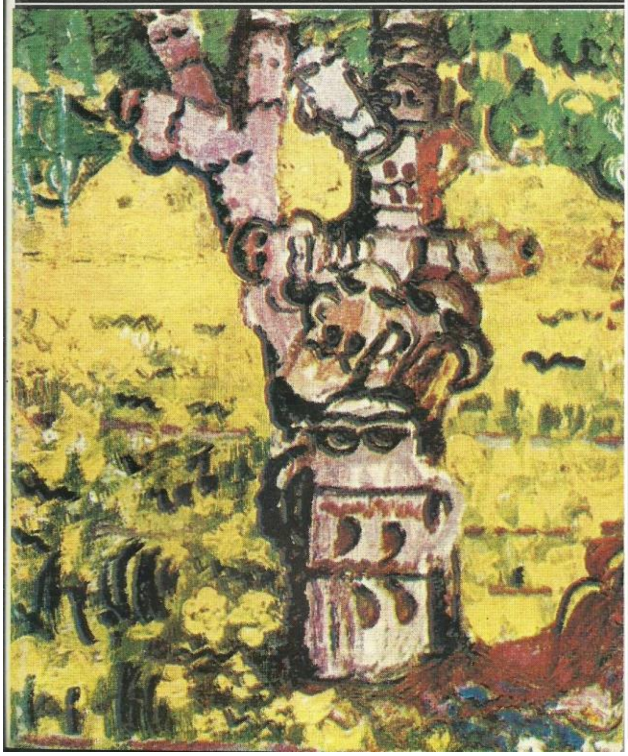
ISABELA VASILIU - SCRABA

METAFIZICA LUI NAE IONESCU

Din sumar:

- *«Căderea în Cosmos» și deconstrucția modului obișnuit de filosofare*
- *Unitatea ființei. Un obscur pasaj din dialogul* Parmenide *și considerațiile lui Nae Ionescu despre «nimic»*
- *Ca și actul religios, trăirea metafizică este un «act noetic»*
- *Timpul metafizic și formulările aforistice naeionesciene pentru viziunile sale revelatoare de esențe*
- *The two aspcts of Nae Ionescu's metaphysics*

I.S.B.N. 973-8134-06-4

Isabela Vasiliu -Scraba

METAFIZICA LUI NAE IONESCU, ÎN UNICA ȘI ÎN DUBLA EI ÎNFĂȚIȘARE

"Nae Ionescu adulmecă tăcerea
și ne îngăduie să presimțim ce
autenticitate îl bîntuia "

Andrei Scrima

C U P R I N S

Cartea I-a a Bibliei și condamnarea atitudinii active a omului. Pedepsirea omului să fie, după putințele sale, creator. Atitudinea metafizică apuseană avînd la bază "pretenția creatoare a omului" duce către idealism și panteism. Noi valențe interpretative ale mitului păcatului originar. Metafizica răsăriteană axată pe problema salvării. Pedepsirea omului prin efortul necesar spre a redobîndi trăirea contemplativă. "Iubirea care înseamnă acțiune este o falsă interpretare a iubirii și o falsă înțelegere a creștinismului". O aparență de "viabilitate" amintind de acel **Platon istoric**, bine mediatizat, "pe care-l întind filologii în toate părțile". "Existența trăită" și "existența cunoscută".

cap. 5."COGITO ERGO SUM". RAȚIUNEA, JUDECĂTOR ȘI LEGE

Contactul cu realitatea pe o cale mediată. Spiritul metafizic apusean definit prin tentativa aristotelismului de a transforma orice judecată într-o judecată predicativă. Autonomia gîndirii. "Cogito ergo sum" într-o nouă interpretare. Deosebirea dintre poziția lui Descartes și poziția Fericitului Augustin față de "cogito ergo sum". Calapoade ale gîndirii aritmetice în disoluția spiritului metafizic apusean. Hermeneutică franceză contemporană în marginea conceptului de "eu" la Descartes (Giles Deleuze și Felix Guattari).

cap. 6. ORIGINALUL DEMERS AL GÎNDIRII METAFIZICE A LUI NAE IONESCU LA CURSURILE DE "ISTORIE" A LOGICII SAU DE "ISTORIE" A METAFIZICII

O operă filosofică a cărui autor nu și-a făcut niciodată o problemă din publicarea ei. Istoria logicii ca pseudo-activitate filosofică și ca dramă spirituală a cugetului omenesc. Istoria metafizicii într-o multiplă abordare. "Fiecare este singur în fața realității". Nae Ionescu a adus un ton nou în Universitate. Efervescența spirituală în perioada de debut a tînărului Cioran. În ce fel trebuie studiată istoria logicii și istoria filosofiei.

cap.7. RAPORTAREA LA TIMP A METAFIZICII

Lumea conceptelor și lumea esențelor eterne. Latura mistică a metafizicii după exclusiviștii rațiunii. Falsificarea, prin unilateralitate, a raționalismului adevărat. "Nu există activitate omenească mai legată de personalitate decît cea a filosofării". Realitatea istorică a metafizicii și noiciana "limitație care nu limitează" ilustrînd mișcarea liniară de succesiune a teoriilor din știință. Raportarea la timp a metafizicii într-o prezentare mai puțin obișnuită. Teza despre "**Yoga. Originile misticii indiene**" a fost oare o dovadă a curentului mistic încurajat de Nae Ionescu? Resorturile care duc la adoptarea "modei" sectelor religioase. Ce a înțeles îngrijitorul cursului din "realitatea istorică a metafizicii". Diferența de nivel dintre gîndirea lui Nae Ionescu și grila de lectură a îngrijitorilor cursurilor sale.

cap. 8. FUNDAMENTAREA METAFIZICII FIINȚEI

Metafizica - necesitate lăuntrică de formulare conceptuală a unor experiențe. Raționalismul "cu care misticismul a fost întotdeauna în cea mai rodnică pace". Participaea și bipolaritatea subiect/obiect al cunoașterii metafizice. Contingența realității indică lumea transcendenței. Ființa ce-și capătă identitatea și unitatea proprie prin participare, față de "existența" din scrierile anticilor. Ființa ca subiect metafizic. Felurile de a fi ale ființei și Unu/Multiplu din dialogul **Parmenide**. Subiectul metafizic ca suport al unor întîmplări prin care, într-un fel, ființa "nu este".

cap. 9. O METAFIZICĂ CU DOUĂ ÎNFĂȚIȘĂRI

"Fiecare poartă un călugăr mort în suflet". Mîntuirea în veac, "prin cultură", poziție magic-panteistă. Soluțiile metafizice sunt "relative sub **specie eternitatis**". Un "alt fel" de cauză și Dumnezeul lui Platon. "Ființa pur și simplu este mai mult decît cea mai înaltă formă a ființei". Metafizica "lui Ulise" -

viziune totală și de maturitate asupra existenței. Comunitatea de destin a nației. Metafizica "lui Ahile" - transfigurarea unei vieți încheiate în floarea vîrstei. Momentele fundamentale ale raportului nostru cu transcendența.

cap. 10. EXCURS DESPRE EXISTENȚĂ

Conturarea unei metafizici a ființei și problema realităților metafizice. Semnificația conceptului de existență. Tendențioasa alegere a titlurilor pentru cursurile lui Nae Ionescu. Kant, ornitoringul și Umberto Eco. "**În sine** existența nu poate deveni obiect; cel mult poate deveni subiect: ceva la care altceva se raportează". Plecînd de la percepții, nu se poate face deosebirea între ceea ce există ca urmare a unei percepții și ceea ce există **realiter**.

cap. 11. UNITATEA FIINȚEI. UN OBSCUR PASAJ DIN DISCURSUL PLATONIC ASUPRA "UNULUI" ȘI CONSIDERAȚIILE LUI NAE IONESCU DESPRE "NIMIC"

Experiența imediată pe care o implică trăirea metafizică. Discurs asupra unității ființei. "Altceva" care devine "nimic". Un pasaj concluziv complet neînțeles din Parmenidele platonic. "Dumnezeu și fudarea adevărului sunt fapte corelate". Descartes și Sfîntul Anselm. Ca și actul religios, trăirea metafizică este un "act noetic".

cap. 12. FIINȚA -"INSTRUMENT DE IDENTIFICARE PENTRU EXISTENȚĂ"

Un punct de vedere contrar idealismelor de orice formă. Idealismul transcendental a suscitat mereu nevoia exprimării unor alte opinii. Poziția lui Nae Ionescu față de cele susținute de Kant. Luînd contact numai cu realitatea, "noi nu putem să depășim timpul". Timpul metafizic și formulările aforistice naeionesciene pentru viziunile sale revelatoare de esențe.

cap. 13. EDITAREA CURSURILOR LUI NAE IONESCU

Restabilirea textelor inițiale ale cursurilor lui Nae Ionescu editate între 1941 și 1944. Discuțiile în marginea celor gîndite de Nae Ionescu. Teoria hegeliană despre "discuția ideală". Diferența calitativă a îngrijirii cursurilor lui Nae Ionescu înainte de 1944 și după 1989. Imposibilitatea de a înțelege gîndirea lui Nae Ionescu la absolvenții "școlilor de spălare și de pervertire a creierelor". O greșală de editare perpetuată în cele patru ediții post-revoluționare a Prelegerilor de filosofia religiei (1924-1925). Recunoașterea de forme semănînd între ele - performanță a dresajului de animale și a "specialistei" Marta Petreu.

cap.14. GÎNDIREA FILOSOFICĂ A LUI NAE IONESCU ȘI AMBALAJUL ÎN CARE ESTE EA OFERITĂ CITITORILOR

Adăugarea de titluri și subtitluiri -modul cel mai simplu, mai eficient și mai sigur de coborîre a nivelului unei opere filosofice pînă la pragul de înțelegere al editorului ei. Alte riscuri ale fragmentării unei opere filosofice (Exemplul împărțirii dialogului platonic **Parmenide**). O regulă de citire rapidă și condițiile ei de valabilitate. Ultima operă filosofică a lui Nae Ionescu, întregul ei organic și arbitrara ei divizare. Primejdii ale gîndirii de care Nae Ionescu îi învăța pe tineri cum să se ferească. "Singularitatea", "unicitatea" lui Dumnezeu, la Nae Ionescu și la Platon.

Anexa I: SUB PRETEXTUL UNOR ZVONURI...

Anexa II: THE TWO ASTECTS OF NAE IONESCU'S METAPHYSICS

BIBLIOGRAFIE

Isabela Vasiliu-Scraba

O NEVINOVATĂ EROARE A LUI MIRCEA ELIADE
ȘI NEBĂNUITELE EI URMĂRI

"Cu cît trec anii, cu atît apare
mai misterioasă legenda
Profesorului Nae Ionescu în
ochii celor care nu l-au cunoscut
și nu i-au ascultat lecțiile..."
Mircea Eliade

REZUMAT:

"Căderea în Cosmos" și deconstrucția modului obișnuit de filosofare. Mircea Eliade și Mircea Vulcănescu despre gîndirea naeionesciană în jurul problemei "căderii în Cosmos". Publicațiile academice ale lui Nae Ionescu și ale lui Heidegger. "Legenda" lui Nae Ionescu și predilecția lui M. Eliade pentru publicistica Profesorului său. "Ne-am odihnit în Eliade".

Mircea Eliade a reținut dorința lui Nae Ionescu de a scrie o carte intitulată "**Căderea în Cosmos**". Era o temă la care filosoful Nae Ionescu ades meditase, cum se poate vedea acum, după ce, odată cu înlăturarea comunismului, au putut să apară pe piața cărții cursurile și publicistica sa. Dar, mai ales, era o temă prin care Nae Ionescu realiza "deconstrucția" modului obișnuit de filosofare. În locul raționalismului cartezian - care îi părea "o răsturnare și, mai departe, o falsificare, prin unilateralitate, a celui adevărat"**(1)** -, el opta pentru un discurs filosofic pornit de la mitul "căderii" și avîndu-și drept țintă echilibrarea prin proiectarea structurii sale spirituale "asupra întregului Cosmos", conștient că "efortul minții omenești după adevăr este părtaș întregului suspin al firii către Dumnezeu"**(2)**. Prin latura foarte personală a gîndirii - de o coerență și de o uimitoare constanță ideatică de ansamblu păstrată neștirbită de-a lungul anilor -, Nae Ionescu a contrazis una din afirmațiile sale, ades repetată, după care, gîndirea în coordonatele unui sistem ar fi precum o "piatră de mormînt".

Interesant este că în volumul scris despre Profesorul Nae Ionescu prin anii patruzeci și publicat cam după cinzeci de ani, în 1992, într-un subsol de pagină, Mircea Vulcănescu menționa și el tema "**căderii în Cosmos**". Spre deosebire de Mircea Eliade - care credea că la mijloc a fost doar o intenție de a scrie o carte cu acest titlu**(3)**, intenție nematerializată prin vitregia împrejurărilor în care Nae Ionescu și-a trăit ultimii doi ani de viață -, Mircea Vulcănescu împărtășea părerea că "gîndul întreg al Profesorului" îndreptat spre asemenea temă ar fi "ascuns" în corespondența purtată de Nae Ionescu. Așa că despre "**căderea în Cosmos**" se va putea afla cînd corespondența îi va fi publicată în întregime**(4).**

De fapt, nici unul dintre discipolii menționați mai sus nu-și luase răgazul de a citi toate cursurile litografiate și toată publicistica lui Nae Ionescu spre a urmări mai pe-ndelete gîndirea filosofică a Profesorului Nae Ionescu. Pentru că ar fi avut surpriza să vadă, cum am văzut și noi, în ce fel fusese deja gîndită "cartea" purtînd acest titlu.

Încă din vremea studenției, dar și după cinci ani de la terminarea studiilor universitare, Mircea Vulcănescu făcuse niște tentative de a scrie despre gîndirea filosofică a lui Nae Ionescu. Numai că tentativele sale eșuaseră în cîte o schiță de portret**(5)**. Cam același lucru se va întîmpla și cu cele scrise (în 1936) de Mircea Eliade despre Nae Ionescu**(6)**, e drept însă, într-o mai amplă și mult mai reușită elaborare.

De fapt, între fostul asistent și Profesorul său era o mare deosebire de alcătuire spirituală**.** Or, ca să-i urmărească gîndirea filosofică ar fi trebuit ca Mircea Eliade să posede acea "con-naturalitate" pe care Nae Ionescu a invocat-o atunci cînd, primind 38 de tăieturi din ziarele vremii cuprinzînd articole care se ocupaseră de gîndirea sa, a constatat cît îi este de puțin înțeleasă filosofia. La Universitatea bucureșterană, Mircea Eliade avusese parte de săli pline de studenți, asemenea faimosului său Profesor. Dar, pe cîtă vreme asistentul capta auditorul prin bogăția informațiilor, Profesorul impresiona prin sclipirea minții și unitatea gîndirii. Admirînd tocmai această unitate ideatică, Eliade va nota în jurnalul său că Nae Ionescu avea geniul de a construi "o lecție ca o simfonie, fără nimic de prisos, reluînd în ultimile cinci minute toate temele dezbătute în cursul orei și aducîndu-le laolaltă, lămurindu-le pe fiecare în lumina întregului" (**Memorii.I. Promisiunile echinocțiului**. **1907-1937**, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 305).

Știind bine cît efort cere scrierea unei cărți, Mircea Eliade a fost cel dintîi care -într-un moment de nefericită inspirație- a lansat greșita părere că Nae Ionescu ar fi un "filosof fără operă"**(7)**, un tip "socratic", interesat cu predilecție să ghicească și să încurajeze înclinările personale ale discipolilor săi. Tot de la fostul asistent al lui Nae Ionescu se repetă, pînă la sațietate, că pentru cel ispitit de mrejele filosofării, "sistemul filosofic" ar fi ca o "piatră de mormînt".

În mica fișă de dicționar (pentru **Enciclopedia Britanică**) Mircea Eliade a consemnat că "publicațiile academice ale lui Nae Ionescu au fost puține - cîteva studii de logică, puține prefețe și o serie de articole în revista teologică Predania (1937)", exact în anii în care lui Heidegger i se traduceau în franceză cursurile universitare din deceniul al treilea, cursuri care fuseseră tipărite în Germania deceniului al șaselea ca "publicații academice".

Cam în aceeași perioadă în care a scris despre Nae Ionescu în **Enciclopedia Britanică**, în articolul **Profesorul Nae Ionescu.30 de ani de la moarte**, Mircea Eliade și-a reiterat opiniile, deja publicate cu toate prilejurile cu care s-a întîmplat să scrie despre Nae Ionescu. Astfel el scrie din nou că, lectura "operei" lui Nae Ionescu, - constînd (la acea dată) în cele trei**(8)** cursuri publicate "înainte de ocupația rusească", la care se adaugă colecția de articole publicată în 1937 sub titlul **Roza vînturilor-**și teza de doctorat de la München, **Die Logistik als Versuch einer neuen Begründung der Mathematik** -, nu ar avea darul de a "explica, sau justifica, **legenda** Profesorului Nae Ionescu". Pentru înțelegerea acestei legende care "cu cît trec anii, cu atît apare mai misterioasă" el lasă o mică portiță. Dar ea va putea fi deschisă doar de cei care vor ajunge să citescă "multele sute de articole publicate" de Profesor.

Predilecția lui Mircea Eliade pentru publicistica filosofului Nae Ionescu este de înțeles. Mai ales amintindu-ne părerea sa după care tipărirea volumului **Roza vînturilor** a fost "una dintre cele mai neașteptate bucurii din cîte i-a dăruit tinerețea". Mai greu de înțeles este însă imboldul unora de a repeta papagalicește cele cîteva greșite opinii ale lui Mircea Eliade, în absolut toate prilejurile cînd speră (în van) că vor deveni cu atît mai faimoși, cu cît vor contribui mai eficient la ruinarea faimei filosofului Nae Ionescu.

Pe vremea cînd criticii literari din perioada comunistă nu mai osteneau să-l citeze și să-l tot invoce pe George Călinescu, de parcă menirea lor ar fi fost să fie simple megafoane de difuzare a părerilor avute cîndva de George Călinescu, Constantin Noica observase cu finețe că prea "ne-am odihnit în Călinescu", și că n-ar fi rău să înceapă fiecare să gîndească și pe cont propriu. Oricum, spre deosebire de "fericita" situație în care subiectivele păreri ale criticului George Călinescu erau invocate specificîndu-se sursa, în cazul lui Nae Ionescu, acele cîteva opinii eronate ale lui Mircea Eliade ne întîmpină la tot pasul de ca și cum ele ar proveni din foarte multe capete, gîndind suspect de uniform. Atît de uniform, încît cu ușurință se poate observa cum atare gîndire se reduce, ca prin farmec, doar la greșelile pe care le-a făcut Mircea Eliade, fără să bănuiască nici un moment cîtă apă la moară vor oferi ele denigratorilor lui Nae Ionescu. Nu vom da exemple, pentru că ele sunt pe toate drumurile. Și nu

numai în cele încropite la comandă în ultima decadă a perioadei comuniste, ci mai ales în puținul care a fost scris despre filosoful Nae Ionescu după dec. 1989.

Din păcate însă, plicticoasa papagaliceală a cîtorva lucruri eronat gîndite de un discipol de-al lui Nae Ionescu lasă în umbră multe gînduri de o impresionantă profunzime ale aceluiași discipol. Întrucît cele ades citate (fără indicarea sursei!) sunt rupte dintr-un context vibrînd de o mare admirație și recunoștință față de Profesor. Fapt care l-a făcut pe Horia Stamatu să constate că "Mircea Eliade în nici un caz nu și-a uitat Maestrul care l-a ajutat să se pregătească așa de bine pentru o mare carieră științifică. Îl amintește în jurnalele sale, publicate în limba română și în limbi străine, l-a amintit pe larg în discuțiile cu Rocquet"**(9).**

NOTE ȘI CONSIDERAȚII MARGINALE

1. v. Nae Ionescu, **Sufetul mistic**, în volumul de publicistică **Roza Vînturilor**, ediția I-a, 1937, apărută sub îngrijirea lui Mircea Eliade, ediția a II-a, anastasică, Ed. Roza Vînturilor, București, 1990, p.23.

2. v. Mircea Vulcănescu (în colab.), **Introducere** la volumul Nae Ionescu, **Istoria logicii. 1929-1930**, ediția I-a, 1941, ediția a II-a, 1993, p. 33.

3. "...lui Nae Ionescu nu i-a fost îngăduit să-și scrie **cartea** -singura care ar fi fost cu totul și cu totul a lui, fiind totodată și piatra lui de mormînt" (v. Mircea Eliade și George Racoveanu, **Prefață** la culegerea de texte **Convorbiri,** 1951, republicată în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**, crestomație de G. Stănescu, Criterion Publishing Co. Inc., București, 1998, p. 152).

4. v. Mircea Vulcănescu, **Nae Ionescu, așa cum l-am cunoscut**, Ed. Humanitas, București, 1992, p. 150.

5. v. Isabela Vasiliu-Scraba, **De unde vine farmecul acestui gînditor?** (Nae Ionescu și Mircea Vulcănescu), din vol. **În labirintul răsfrîngerilor. Nae Ionescu prin discipolii săi**, Ed. Star Tipp, 2000.

6. În postfața la volumul **Roza Vînturilor** Mircea Eliade descrie impactul pe care marcanta personalitate a Profesorului Nae Ionescu l-a avut în epocă și, mai ales, scrie de pe poziția discipolului care fusese îndeaproape îndrumat de maestrul său, pe care, cu multă considerație îl asemuiește cu Socrate.

Pînă la moartea lui Nae Ionescu, în 15 martie 1940, Mircea Eliade nu va mai scrie despre Nae Ionescu. Dar este suficient să trecem în revistă activitatea sa literară și științifică pentru a vedea cam ce făcuse de la întoarcerea sa din India cînd, primul lucru a fost să își redacteze teza de doctorat, pe care îl susține în 1933, anul cînd publică și romanul **Maitreyi**. În 1934 Mircea Eliade publică volumul despre **India,** studiul despre **Alchimia asiatică**, două romane: **Întoarcerea din rai** și **Lumina ce se stinge** și traducerea romanului **Revoltă în deșert** de T. E. Lawrence; în 1935 romanul în două volume intitulat **Huliganii**, precum și jurnalul indian intitulat **Șantier.** Cu romanul publicat în 1936, **Domnișoara Christina** ajunsese pe punctul de a fi dat afară din Universitate, unde ocupa postul de asistent al lui Nae Ionescu din 1933, după ce obținuse doctoratul cu lucrarea **Yoga. Eseu asupra originilor misticii indiene**, publicată în franceză în 1936. În 1937 Mircea Eliade publică **Cosmologie și alchimie babiloniană,** îngrijește selecția din articolele lui Nae Ionescu apărută sub titlul **Roza Vînturilor** și două volume ale lui B.P. Hașdeu, **Scrieri literare, morale și politice.** Tot în 1937 publică și volumul său de povestiri intitulat **Șarpele**. În 1938 tipărește romanul **Nuntă în cer** și începe să scoată revista **Zalmoxis**, care, pînă în 1942 va apărea în trei volume publicate la Paris. În 1939 tipărește la Editura Vremea volumul de eseuri intitulat **Fragmentarium.**

7. Vasile Băncilă va lua o limpede și decisă atitudine în contra eronatei opinii conform căreia Nae Ionescu ar fi fost un "filosof fără operă" consemnînd următoarele: "E vorbă goală că Nae Ionescu

n-a scris. În realitate, a scris mult și chiar filosofie, fiindcă despre orice scria el era filosofie"(v. Vasile Băncilă, **Efemeride naeionesciene**, în rev. "Manuscriptum", numărul special închinat lui Vasile Băncilă, nr.3-4/1998).

8. Nefiind în țară în perioada în care Mircea Vulcănescu, Constantin Floru și Constantin Noica au îngrijit primele patru volume din opera filosofică a lui Nae Ionescu, Mircea Eliade consemnează în mod greșit că pînă la ocupația rusească apăruseră doar trei volume: **Istoria logicei**, 1941; **Metafizica**, I-II, 1942-1943 (v. Mircea Eliade, **Profesorul Nae Ionescu.30 de ani de la moarte**, cuprins în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**, crestomație de G. Stănescu, Criterion Publishing Co. Inc., București, 1998, p. 155).

9. v. Horia Stamatu, "**Roza Vînturilor**", în rev. "Cuvîntul Românesc", Hamilton, Ontario, aug. 1982, republicat în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**, crestomație de G. Stănescu, Criterion Publishing Co. Inc., București, 1998, p. 348.

Isabela Vasiliu-Scraba

"CĂDEREA ÎN COSMOS" (I)
ROBIA IDENTITAȚII "EU=EU"
ȘI CUNOAȘTEREA ISVORÂTĂ DIN IUBIRE

"Gîndirea dinamică a lui Nae Ionescu era diferită și mereu nouă ca viața însăși"

P.P. Panaitescu

REZUMAT :
Nae Ionescu, doctor în fundamentele logice ale matematicilor, dar și un fin cunoscător al problemelor religioase. Opțiunea pentru perspectiva creștină asupra condiției umane. "Legea omului" înainte și după cădere. Cunoașterea-stăpînire. Thomism, augustinism și esența creștinismului după Nae Ionescu. Iubirea ca "act de cunoaștere" și ca "impuls creator". Trăirea traductibilă în forme conceptuale este cunoaștere.

Condiția umană din perspectivă creștină a fost unul din subiectele de meditație de care Nae Ionescu s-a simțit puternic atras încă din anii săi de studii în vederea doctoratului cînd se afla în Germania.

E drept că teza sa de doctorat (gata de tipar în iunie 1916) fusese axată pe critica pretențiilor identificării logicii cu matematica, a logisticii de a se considera un limbaj universal, că bibliografia ei cuprindea nume ca Russell, Whitehead, Bolzano, Hilbert ori Cantor, și că în final, Nae Ionescu evidențiase presupozițiile intuitive ale logisticii ruinînd pretenția de fundamentare "a priori" a matematicii**(1)**. Dar perspectiva în care știuse să înfățișeze problema era, fără nici o îndoială, metafizică. De altfel, în 1923 studiului său intitulat "**Comentarii la un caz de intransiență a conceptelor matematice**", publicat în 1922, i se va decerna "Premiul de filosofie matematică".

Întîmplarea a făcut ca, odată cu ieșirea României din neutralitate (august 1916), Nae Ionescu să fie reținut, pînă la terminarea primului război mondial, într-un lagăr de intelectuali figurînd ca prizonieri de război. Aici se va împrieteni cu Monseniorul Vladimir Ghica, între cei doi existînd o admirație reciprocă. Foarte probabil în aceleași împrejurări îl cunoaște personal și pe filosoful neo-tomist Jacques Maritain, la care îi va trimite mai apoi pe discipolii săi aflați în Franța la studii**(2)**. Tot aici, în discuțiile purtate cu preoți catolici va face dovada unei atît de impresionante cunoașteri a problemelor religioase încît va fi recomandat de catolici să ocupe postul de referent la o editură ce publica lucrări de profil religios**(3)**.

Așadar, din Germania, după susținerea tezei de doctorat în 1919, Nae Ionescu se întoarce în țară "doctor" în "fundamentele logice ale matematicii" dar și în subtile probleme de filosofia religiei. Poate de aceea, cu atîta dezinvoltură, își va ține cursurile de logică - înfățișată în cele mai recente perspective ale ei (de pildă, "**Filosofia gramaticii ca introducere în logică**". 1923-1924; "**Logică cu specială privire asupra științelor exacte**". 1926-1927 sau "**Logica colectivelor**", în ultimii ani de predare la universitate)-, în paralel cu prelegeri asupra filosofiei religiei, sau cu acele cursuri de metafizică construite în ideea unei contraponderi pentru "ratarea" mîntuirii.

Numai că la Nae Ionescu, problematica religioasă ori cea metafizică se putea regăsi la oricare din cursurile sale de logică, de istoria logicii, sau de teoria cunoştinţei, fapt care l-a făcut pe fostul său student -Emil Cioran- să scrie despre acel "plîns de clopote" rătăcit într-un tratat de logică **(4)**.

Cum bine se ştie, Nae Ionescu va aborda probleme religioase nu numai în calitatea sa de profesor de metafizică şi de logică. Ci chiar în activitatea sa de ziarist. Fiindcă asemenea probleme, apărute colateral în prelegerile sale, erau -nu de puţine ori- regîndite cu ocazia scrierii cîte unui articol pe teme religioase. Şi invers: problemele gîndite cu ocazia vreunei conferinţe sau vreunui curs universitar erau menţionate şi în articolele publicate în "Cuvîntul".

În cadrul metafizicii fiinţei pe care o înfăţişează la ultimul său curs (1936-1937), Nae Ionescu ajunge la un moment dat să se preocupe de natura omului după cădere. Ea îi va apărea ca un rezultat al dezechilibrării ordinii fireşti a lumii în care iniţial omul a fost pus de Dumnezeu în rînd cu celelalte făpturi ale Sale.

Nu este greu de observat cum Nae Ionescu face ca discuţia în jurul condiţiei umane din perspectivă creştină, abordată în cea de-a XVI-a prelegere a ultimului curs de metafizică, să ţintească spre aflarea celui mai potrivit "loc în existenţă", pentru că alt scop al speculaţiei metafizice ar fi fost străin modului său de gîndire. Şi fiind vorba de perspectiva creştină, el va face ca întreaga problematică a prelegerii să graviteze în jurul interpretării mitului biblic al păcatului originar.

În primul rînd, Nae Ionescu va prezenta studenţilor care ar fi, în opinia sa, sensul interdicţiei omului de a mînca din pomul cunoaşterii. După interpretarea sa, mitul biblic nu ar povesti doar cum Dumnezeu l-a făcut pe Adam, a făcut-o pe Eva, i-a aşezat în grădina Raiului şi le-a spus să nu mănînce dintr-un anumit pom de acolo, ci cum Dumnezeu, după ce l-a făcut pe Adam, după ce i-a dat şi soţie, ar fi zis: "Dar ia să-i pun şi o lege!". Cu umorul său propriu, Nae Ionescu ridică următoarea problemă: oare Dumnezeu a făcut legea pe care a făcut-o pentru "a-i face mizerie lui Adam?" (**Tratat de metafizică. 1936-1937**, Ed. Roza Vânturilor, 1999, p.158). Răspunsul, desigur, nu poate fi decît negativ. Numai că soluţia acestei probleme a făcut să difere între ele toate interpretările care s-au mai dat mitului biblic al păcatului originar.

Cu profunzimea de gîndire pe care a demonstrat-o de-atîtea ori, profesorul de metafizică dă, şi de astă dată, un răspuns surprinzător: prin legea pe care a pus-o după ce a creat primii oameni, Dumnezeu ar fi exprimat însăşi condiţia umană (op. cit., p. 159). Pasajul din curs în care expune studenţilor asemenea subtilă interpretare este atît de viu şi atît de caracteristic lui Nae Ionescu încît merită să-l redăm în întregime: "Dumnezeu nu a spus: <<N-ai voie să faci cutare lucru>>. Dumnezeu a spus cu totul altceva: **Mă omule, tu trebuie să ştii că asta nu e de nasul tău, asta nu e natura ta. Dacă tu faci asta, tu nu calci legea mea, calci legea ta. Vrei să treci peste condiţia ta!**"

La începutul prelegerii, el vorbise despre opoziţia dintre om şi existenţă care este pornită din necesitatea omului de a şti. Atunci subliniase caracterul neutru al opoziţiei apărute numai întru cît problema cunoaşterii presupune un subiect şi un obiect de cunoscut.

Acum, odată ajuns cu interpretarea mitului la nesocotirea "legii omului", el anulează caracterul neutru al cunoaşterii, prin care cunoaşterea era redată mult prea sumar, doar ca raport subiect-obiect. Înaintînd în interpretarea mitului biblic, va arăta că mîncînd din fructul oprit, omul nu numai că trece peste condiţia lui, făcînd "un act de împotrivire faţă de el însuşi", dar atacînd problema cunoaşterii, omul face şi un act duşmănos, nu numai "un act de împotrivire faţă de Dumnezeu" (op. cit., p.159).

Pentru a explica de ce problema cunoașterii are, prin ea însăși, un caracter dușmănos, Nae Ionescu se oprește la structura actului de cunoaștere. Cunoașterea ar fi, dincolo de polaritatea subiect-obiect, un act de luare în posesie a obiectului de către subiect, o mînuire, după bunul plac al subiectului, a tot ce poate deveni obiect de cunoaștere, a tot ce există nu numai în afara subiectului, dar și în opoziție cu subiectul, ca intrînd în cîmpul de cunoaștere al subiectului.

Prin cunoaștere, s-ar mai întîmpla însă ceva: omul ajunge să își creeze pentru sine o situație cu totul specială. Astfel el ar nesocoti ordinea naturală, împotrivindu-se față de Dumnezeu și față de ordinea firească. Ceea ce-i spusese șarpele Evei, cînd a ispitit-o să mănînce din măr, anume că mîncînd din măr omul va ajunge asemenea lui Dumnezeu s-a întîmplat. Într-adevăr "procesul cunoașterii creează pentru om o situație specială, de aceeași natură ca poziția pe care Dumnezeu o ocupă față de existență (...) Cine l-a pus pe om aici? Dumnezeu nu l-a pus (...) Din acest moment apare tragedia umană, prin această rupere, această smulgere, care se întîmplă prin om și pentru om, în momentul în care intervine procesul de cunoaștere." (op. cit., p.161-166).

Ordinea rațională pe care omul o introduce în lume își are izvorul în păcatul originar, va scrie Nae Ionescu într-un articol publicat în același an **(5)**. Pentru că prin procesul de diferențiere în care omul, ca subiect cunoscător, se instituie pe sine deasupra celorlalte realități, se anihilează omogenitatea creației, se produce o ierarhizare a existenței, o oarecare dependență -de om- a existenței obiective, "cel puțin sub raportul cunoașterii". O primă consecință a păcatului originar va fi deci instituirea unei deosebiri dintre creație și om.

În ordinea firească, dinainte de păcat, toate erau, nu existențe proprii, ci "existențe în funcție de Dumnezeu" după cum era vrerea lui Dumnezeu. Nici omul, nici celelalte făpturi ale lui Dumnezeu nu erau "existențe autonome". De aceea o a doua consecință a păcatului originar ar fi conflictul în care se află omul cu Dumnezeu, o a treia conflictul dintre om și existența pusă în contradicție cu natura ei, în măsura în care ea devine condiționată de ceva diferit de "sursa ei firească".

Care ar fi concluzia care se poate trage de aici? Să renunțe omul la cunoaștere, cunoașterea fiind un păcat? Așa cum arată mitul biblic, ceea ce s-a întîmplat, s-a întîmplat. Mai mult încă, ceea ce s-a întîmplat, nu putea să nu se întîmple. Dar raporturile care au început să existe și care nu erau atunci cînd fiecare împlinea legea lui Dumnezeu, au creat o dezordine ireversibilă în univers, iar în om au creat sentimentul unei ruperi a legăturilor sale organice cu Creatorul său, un sentiment de înstrăinare, o neliniște.

Ordinea nou creată, chiar <<obiectivă>> cum este ea, nu este, "pentru aceasta, și firească". În plus, chiar dacă omul raportează la el întreaga existență, crezîndu-se stăpîn, existența rămâne ceva "care niciodată nu a intrat în capul oamenilor" (p. 169).

Omul nu este capabil să depășească falsificarea și sărăcirea lui prin cunoaștere, fiindcă însăși procesul cunoașterii aceasta implică, atîta vreme cît în cunoaștere omul se socotește pe sine ca termen ultim al existenței, rațiunea umană instituindu-se în același timp "judecător și lege".

Sentimentul însingurării care-l copleșește pe omul "instalat ca scop al lumii acesteia" nu ar avea alt leac decît dăruirea persoanei proprii, topirea ființei umane în altceva, căutarea unui echilibru printr-un punct de sprijin în afara omului (**Tratat de metafizică.1936-1937**., p.171). Cam aceasta ar însemna ca omul să existe după cum l-a făcut Dumnezeu: să trăiască după cum "a vrut Dumnezeu atunci cînd l-a făcut" și nu la voia întîmplării.

Activitatea metafizică, observă filosoful, întotdeauna a tins înspre "dăruirea persoanei tale, înspre topirea ființei tale în altceva"(Ibid.). În felul acesta, însăși cunoașterea

îl poate scoate pe om din impas. Dar nu cunoașterea-stăpînire, aflată sub robia identității "Eu=Eu" la care se ajunge pe calea subordonării obiectului de cunoscut la subiectul cunoscător, ci o cunoaștere isvorîtă din iubire.

În sistemele metafizice cu preocupări etice, scria Nae Ionescu în "**Funcțiunea epistemologică a iubirii**"(1919), iubirea și cunoașterea pot să se întîlnească, ba chiar pot să ia naștere una din alta, sau să se ajute una pe alta. Filosofia budistă ar considera iubirea ca "mîntuirea inimii", ca reflex emoțional al cunoașterii "extrarealității", ceea poate duce către urmarea că, sub raportul primordialității, "iubire și cunoaștere sînt unul și același lucru"**(6).** Pentru platonism, iubirea ar juca rolul unui agent "în virtutea căruia cunoașterea are loc" (Ibid., p. 84). De aici caracterul ei ontic și nu epistemologic.

În creștinism, care a apărut ca o doctrină a iubirii, "începutul și desfășurarea procesului cunoașterii stă la Dumnezeu. Este anume voia unui Dumnezeu plin de iubire, ca noi să ne mîntuim cunoscîndu-L, și nu o acțiune spontană a noastră, intreprinsă de noi, din motive stabilite de noi"(Ibid., p.87).

Lui Nae Ionescu îi părea că în formulele scolastice din filosofia intelectualistă a Sfîntului Thoma din Aquino esența creștinismului se pierde. Pentru că, pe de-o parte, sub influența filosofiei grecești, "scolastica a desfășurat imaginea unui Dumnezeu în repaus", iar, pe de altă parte, a făcut din iubire "o activitate separată a facultății de a voi", căreia "trebuie să-i preceadă un act al rațiunii"(Ibid., p.88) Ordinea ar fi așadar: facultatea de a cunoaște, facultatea de a voi cuprinzînd, ca activitate separată, iubirea.

La Sf. Augustin s-ar găsi - e drept, fără o prea mare claritate-, singura "fundare filosofică" în care este înțeleasă esența creștinismului. Pentru că, în opinia lui Augustin, Dumnezeu creează prin iubire, iar în om ar exista iarăși primatul iubirii. Iubirea ar precede atît cunoașterea (reprezentarea) cît și facultatea de a voi. Nae Ionescu subliniază valoarea și adîncimea concepției Sfîntului Augustin făcînd o paralelă cu o constatare din domeniul psihologiei. Anume că cele cunoscute despre un anumit obiect sunt cu atît mai complete cu cît interesul și iubirea pentru obiectul de cunoscut este mai mare.

Revenind în 1937 la tema iubirii ca act de cunoaștere, el va arăta că nu numai iubirea, dar însăși cunoașterea, poate fi, într-un fel, privită ca "identificare" a subiectului cu obiectul. Cunoașterea, departe de a fi o "fotografiere", este identificare a unui obiect din afară cu o imagine din conștiința noastră, identificare prin însăși imaginea pe care noi o proiectăm în afară. "Nu vezi ceea ce este, vezi ceea ce ști tu" ar fi un adevăr datorat misticii: "pentru ca să vezi ceea ce este, trebuie să devi întîi tu ceea ce este"**(7)**.

Și de această dată Nae Ionescu pornește de la premiza că funcțiunea fundamentală a iubirii ar fi cunoașterea. Înțelegi mai bine pe cineva iubit, pentru că prin iubire între cei doi poli puși în prezență s-a stabilit o identificare. Dar, între monopolaritatea iubirii, interpretarea imanentă a iubirii (în care subiectul se iubește pe sine și ignoră necesitatea de a trece dincolo de el) și considerarea iubirii ca act tranzient, act în care se petrece o transfigurare a realității trăită în funcție de celălalt, se cască o adevărată prăpastie.

Fiindcă, pe de-o parte, în interpretarea imanentistă se ajunge la destrămarea individului, la panteism, la confundarea subiectului cu întreaga existență. Iar, pe de altă parte, "orice soluție care nu contează cu conștiința existenței tale, nu este o soluție metafizică, pentru că duce la nihilism, la distrugerea omului"(Ibid.).

Teoria iubirii ca act de cunoaștere, așa cum am văzut, apăruse prima dată în lecția inaugurală din 1919 prin care Nae Ionescu și-a început strălucita sa carieră universitară. Mircea Eliade, fostul său asistent, chiar remarcase o anumită constanță cu care această temă era regîndită de metafizicianul Nae Ionescu. "Funcțiunea epistemologică a iubirii" era o

temă la care ades revenea, fie în prelegerile ținute la Universitate, fie în cîte un articol publicat în "Cuvîntul" sau în altă parte.

Scriind (în 1937) un articol intitulat "**Iubirea ca act de cunoaștere**", Nae Ionescu își va structura meditațiile în jurul funcției gnoseologice a iubirii pe cîteva nivele. La început va arăta structura și funcția metafizică a iubirii, pentru a lăsa de-o parte aceea interpretare care consideră că iubirea ar fi în exclusivitate o acțiune creativă, interpretare în care iubirea este plasată în domeniul activității voinței și creațiunii.

Apoi va diferenția între "iubirea ca act de cunoaștere" și "iubirea ca impuls creator", care își găsește indestularea în el însuși. Aceasta îl va ajuta să plaseze contemplația, în care iubirea este drum (metodă), posibilitate de a te depăși, impuls, în sfera iubirii ca act de cunoaștere. Întrucît contemplatia are "ca ultim termen înțelegerea, cunoașterea realității".

Între cele două funcțiuni ale iubiri, cunoașterea și acțiunea, prima ar fi precumpănitoare, deoarece însăși filosofia științifică, încercînd să explice cum are loc cunoașterea, a căzut peste adevărul conținut de acel dicton mistic: "nu vezi ceea ce este, vezi ceea ce ști tu".

În următoarea treaptă aduce precizarea că "bipolaritatea actului de iubire este hotărîtoare pentru putința întrebuințării iubirii ca drum înspre cunoaștere" (Ibid.). Iar apoi arată că "**iubește pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din toate puterile tale și din tot cugetul tău**, însemnează că nimic din ceea ce simți și din ceea ce gîndești să nu fie îndreptat în altă parte decît înspre Dumnezeu; ...încordarea ta de fiecare clipă să tindă numai înspre Dumnezeu, înspre acest centru de orientare a tuturor puterilor tale spirituale".(Ibid.).

Or, în măsura în care o asemenea trăire este traductibilă în formule conceptuale, ea este cunoaștere: "prin urmare, -concluzionează Nae Ionescu, identificarea cu Dumnezeu prin ajutorul iubirii, este cunoașterea lui Dumnezeu" (Ibid.).

NOTE

1.v. Nae Ionescu, Nae, **Die Logistik als Versuch einer neuen Begründung der Mathematik** (Logistica - încercare a unei noi fundamentări a matematicii), teză de doctorat susținută la Universitatea din München, publicată în "**Isvoare de filosofie**". Culegere de studii și texte îngrijită de C-tin Floru, Mircea Vulcănescu și C-tin Noica, vol. II, 1943. București I.E. Torouțiu, p. 1-52; în traducerea lui Alexandru Surdu, cuprinsă în volumul: Nae Ionescu, **Neliniștea metafizică**, Ed. Fundației Culturale Române, 1993, p.5-56.

2. "Dacă pleci la Paris, treci pe la mine. Am să-ți dau un cuvînt către un prieten de-al meu de acolo, om înțelept în totul: Jacques Maritain. Cred că-ți va fi de folos" -scria Profesorul Nae Ionescu într-o scrisoare (din 28 aug, 1925) adresată fostului său student, Vasile Băncilă (v. numărul special dedicat lui Vasile Băncilă, rev. "Manuscriptum", nr.3-4/1998, p. 250).

3. v. Octav Onicescu, **Memorii**, vol. I., Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1982, vol. II., 1984.

4. v. Isabela Vasiliu-Scraba, **În labirintul răsfrîngerilor-Nae Ionescu prin discipolii săi**, cap. **Nae Ionescu și Emil Cioran**, Ed. Star Tipp, 2000.

5. v. Nae Ionescu, "**Limitele criticei teologice**", în "Predania", anul I, nr.5, 5-15 aprilie 1937, cuprins în volumul: Nae Ionescu, **Suferința rasei albe**, Ed. Timpul, Iași, 1994, p. 243.

6. v. Nae Ionescu, "**Funcțiunea epistemologică a iubirii**", în volumul: Nae Ionescu, **Neliniștea metafizică**, Ed. Fundației Culturale Române, 1993, p.81.

7. v. Nae Ionescu,"**Iubirea-act de cunoaștere**", publicat în "Predania", anul I., nr. 12-13 din 1-15 noiembrie, 1937. În psihologia experimentală "cunoașterea ca identificare" s-ar regăsi în constatrea după care "întotdeauna noi venim cu o anumită predilecție în fața obiectului (...). Cu alte cuvinte, orice existență din afară este confruntată, pe rînd, cu diferite imagini care există în conștiința noastră și acolo unde se potrivește, acolo o clasăm"(Ibid.).

.... (p. 210 Nae IOn în conșt contemp) <<În lagărele germane, Nae Ion a cunoscut numeroși preoți catolici și protestanți de mare cultură, printre care și monseniorul Ghica. Întors în țară, acesta a vorbit despre el ca despre o personalitate românească...>> (Octav Onicescu, MEMORII, vol. II, Ed Șt. și Encicl., 1984).

Isabela Vasiliu-Scraba

"CĂDEREA ÎN COSMOS"(II). SEMNIFICATIA ONTOLOGIC-METAFIZICĂ A PRINCIPIULUI CREȘTIN AL IUBIRII

("Ordinea mîntuirii" și "ordinea moralei")

> ***"A vorbi despre ortodoxia luiNae Ionescu este ca și cum ai căuta să demonstrezi într-o noapte cu lună, că luna este pe cer".***
>
> ***preot Ghe. Calciu***

REZUMAT:

"Omul-maimuță" postulat de știință și omul de după căderea în păcat. O încercare de manipulare prin intermediul unui Nae Ionescu înțeles în mod precar. Domeniul simplei filantropii și iubirea de la om la Dumnezeu, ținînd de "ordinea mîntuirii". Nimic mai omenesc decît iubirea aproapelui. "Renunțarea la sine" față de "iubirea de sine". De ce a fost nevoie de întruparea Logosului.

"Păcatul originar este una dintre cele mai adînci probleme ale spiritului omenesc" le spunea Nae Ionescu studenților săi din anul universitar 1925-1926 **(1).** E drept, însă, că pentru cineva pătruns fără scăpare de spiritul scientist, această problemă nu se pune, omul fiind plasat de știință în cel mai ridicat vîrf al ierarhiei celorlalte viețuitoare.

Și cum educația prin școlile de stat a urmat întreg secolul XX dominanta de gîndire scientistă, instaurată într-o poziție privilegiată încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, nu este cîtuși de puțin de mirare să găsim pe coperta a IV-a a unei cărți publicînd prelegerile lui Nae Ionescu asupra filosofiei religiei un extras care, scos din context cum era, ar fi trebuit, în intenția îngrijitoarei volumului (d-na Marta Petreu) să-i desemneze în exclusivitate pe creștinii din Răsăritul Europei, în sens negativ, drept păcătoși.

Iată citatul: "... iubirea nu este o legătură pozitivă, nu este o normă de conducere în metafizica religioasă a Răsăritului, ci este pur și simplu o valorificare a ta în mijlocul celorlalți. Și cum toți suntem păcătoși, noi avem ceea ce numește Răsăritul o comunitate în păcat" **(2)**.

Afirmația după care "toți oamenii sunt păcătoși" este o afirmație cu care nici un om situat pe poziții scientiste nu este de acord. Nu pentru că el însuși s-ar crede perfecțiunea întruchipată și nici pentru că și-ar închipui că ceilalți oameni, din acest punct de vedere, ar fi altfel decît el. Ci pentru că preocupările sale se învîrt în alte zone decît zona în care se află cineva care ajunge să-și dea seama că, într-adevăr, păcatul originar este una dintre cele mai grave probleme pe care omul și le-a pus de la încreștinarea sa.

Cînd Nae Ionescu vorbește de "**comunitatea în păcat**", el nu restrînge această comunitate la creștinii din Răsăritul Europei. El se referă la întreaga creștinătate. Conform religiei creștine, există un păcat de care s-au făcut vinovați primii oameni, și de pe urma căruia suferă consecințe întreg neamul omenesc**(3)**.

Se pare însă că și prima parte a fragmentului citat pe coperta a IV a cărții cuprinzînd **Prelegeri de filosofia religiei.1924-1925.**(Biblioteca Apostrof, 1994) a fost reținută de d-na Marta Petreu datorită imposibilității de a înțelege gîndirea filosofică lui Nae Ionescu. Altfel nu se explică de ce a rupt din context (făcînd confuză) o afirmație despre iubire ca <<legătură pozitivă>> și ca <<normă>>, fără nici un indiciu prin care să-i fie dat cititorului să înțeleagă de ce iubirea este sau nu este o legătura <<pozitivă>> și nici ce-i cu iubirea ca <<normă>>.

Confuzia trezită de fragmentul scos din context este, fără îndoială, mai mare decît ar părea la prima vedere, deoarece, în fapt, fragmentul citat pe coperta a IV-a, în subsidiar, face referire la două feluri de iubire, unul ținînd de ceea ce Nae Ionescu numea "ordinea moralei" și celălalt de "ordinea mîntuirii". Cititorul neavizat ar crede (împreună cu d-na Marta Petreu) că la mijloc ar fi doar un singur fel de iubire, aceea despre care -nu se știe de ce- Nae Ionescu spune că nu este <<o normă de conducere>> ci doar o "valorificare a ta în mijlocul celorlalți".

În fapt, înțelesul fragmentului ar fi următorul: în metafizica religioasă a Răsăritului iubirea apartine "ordinii mîntuirii". De aceea, în Răsărit iubirea creștină nu poate fi confundată cu simpla "filantropie", ducînd la buna conviețuire între oamenii supuși unei aceleași "ordini morale" în care <<iubirea către aproapele>> ar fi actul de iubire de la om la om.

Prin urmare, numai făcînd apel la diferența dintre o iubire implicată de "ordinea mîntuirii" și o iubirea ținînd de "ordinea moralei" devine inteligibil fragmentul citat de d-na Marta Petreu pe coperta a IV-a a cărții apărute la Biblioteca Apostrof din Cluj în 1994(într-o a doua ediție, revăzută).

În opinia expusă în cadrul cursului de filosofia religiei din anul universitar 1924-1925, opinie reluată și patru ani mai tîrziu la cursul de metafizică din 1928-1929, după Nae Ionescu, <<iubirea către aproapele>> nu este de aceeași esență cu actul de iubire de la om la Dumnezeu, ilustrînd adevărata iubire creștină, metafizică.

De ambele dăți, el și-a fundamentat afirmația pe citatul biblic după care într-un mod trebuie să-l iubești pe Dumnezeu ("din tot sufletul tău și din toată inima ta") și într-alt mod trebuie să-l iubești pe aproapele tău.

Metafizica răsăriteană, așa cum o considera Nae Ionescu, are la baza ei în exclusivitate actul de iubire de la om la Dumnezeu. Mai mult încă, în opinia sa, actul religios, fie că ne gîndim la religia catolică, fie la religia ortodoxă, nu este un act social. El este un act personal, individual, fiindcă "trăirea divinității se poate face foarte bine cu ignorarea tuturor celor din jurul nostru" **(4)**.

La cursul de filosofia religiei, luînd în considerare cele două feluri ale iubirii menționate în Biblie, profesorul arăta studenților cum din actul religios nu se poate deduce necesitatea solidarității conștiințelor umane. Legarea omului religios de ceilalți oameni nu reiese din premiza că structura conștiinței umane ar închide într-însa legea generală a iubirii (prelegerea a X-a).

În opinia lui Nae Ionescu, iubirea este o <<lege naturală>>, este ceva care se întîmplă la modul cel mai firesc. De aici concluzia sa că iubirea în creștinism nu poate fi o normă. "Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți", ar însemna pur și simplu "urmează legea ta naturală, așa este normal să se întîmple. Nu este ceva pe care ți-l impun eu, ci este ceva pe care eu vin să-l descopăr în tine" (v. Nae Ionescu, **Filosofia religiei. 1924-1925**, prelegerea a X-a).

Abia înțelegînd de ce <<iubirea aproapelui>> nu este o normă, se poate înțelege în ce fel iubirea nu este o legătură pozitivă, "ci este pur și simplu o valorificare a ta în mijlocul celorlalți".

Fără a nega cele spuse despre iubirea creștină în anul universitar 1924-1925, patru ani mai tîrziu, la un curs de metafizică, Nae Ionescu va nuanța într-un mod original interpretarea îndemnului din Vechiul Testament. El va observa că Iisus Hristos, spunîndu-i tînărului bogat să-l iubească pe aproapele său ca pe sine, nu îi spune și în ce mod să facă acest lucru, ci îl lasă pe tînăr să-și aleagă singur modalitatea de iubire. Interpretarea comună a cuvintelor lui Hristos.presupune că iubirea de sine a oricărui om este mare. În atare situație, iubirea către semen devine o frînă pentru iubirea de sine. Dar interpretarea lui Nae Ionescu este cu totul alta. Facerea de bine, considera profesorul de metafizică, este "**renunțare la sine**", nu iubire de sine.

După Nae Ionescu, un adevărat creștin nu se iubește pe sine, el nu-l iubește decît pe Dumnezeu din tot sufletul și din tot cugetul său. În perspectiva astfel conturată, dacă iubirea către sine este nulă, și la un adevărat creștin ea trebuie să fie nulă, perceptul iubirii aproapelui pierde orice semnificație.

Pe lîngă postularea situației limită în care iubirea de sine devine nulă, Nae Ionescu mai scoate la lumină situația intermediară, la fel de nebăgată în seamă ca și prima: "facerea de bine către aproapele

neagă cel de-al doilea verset al principiului indicat de creştinism: cu cît faci mai mult bine, cu atît te iubeşti mai puţin pe tine. Cu cît te iubeşti mai mult pe tine, cu atît, în chip natural, faci mai puţin bine. A face bine cuiva, înseamnă a te lipsi pe tine de ceva în beneficiul altuia, a renunţa la ceva din tine, pentru ca să dai altcuiva" (v. Nae Ionescu, **Metafizică.I. 1928-1929**, prelegerea a XIV-a). Astfel apare cît se poate de limpede lipsa se semnificaţie a iubirii aproapelui, sau, cum precizează filosoful, faptul că iubirea pentru semen nu este esenţială creştinismului, mai precis, "ordinii mîntuirii" pe care o instituie creştinismul.
.

Concluzia lui Nae Ionescu, anume că **esenţa creştinismului nu este orientarea morală**, pentru sistemul său filosofic nu este cîtuşi de puţin inedită, ea înscriindu-se perfect în coordonatele de gîndire trasate încă de pe cînd ţinea cursul de filosofia religiei, în anul universitar 1924-1925. Iar dacă ne gîndim că pentru faimosul profesor al Universităţii bucureştene iubirea unui creştin către Dumnezeu nu este acţiune, fiindcă, în resorturile ei cele mai intime, iubirea ţine de domeniul unei anume cunoaşteri, coordonatele gîndirii sale le găsim trasate chiar din 1919, în lecţia inaugurală purtînd titlul "**Funcţiunea epistemologică a iubirii**".

Deşi esenţa creştinismului nu este orientarea morală, biserica recomandă să se facă bine aproapelui. Dar, observă Nae Ionescu, această recomandare nu este altceva decît un mijloc terapeutic "ca să scapi de tine însuţi". Nu este vorba de o verificare a iubirii aproapelui, ci de afirmarea lipsei de iubire către propria persoană, de afirmarea dezinteresului faţă de propria persoană.

Prin interpretarea propusă de Nae Ionescu, interpretare aflată într-o deplină consonanţă cu tematica întregului curs de metafizică ţinut în anul universitar 1928-1929, sensul versetului biblic cuprins în Vechiul Testament ar fi următorul: "toată inima şi tot cugetul tău să fie orientate asupra lui Dumnezeu, adică să trăieşti într-un fel de atitudine extatică în faţa lui Dumnezeu, care nu te mai lasă să ştii dacă mai există ceva în afară de Dumnezeu" (Ibid.).

În opinia lui Nae Ionescu, pe care o găsim exprimată şi în 1926 într-un articol din "Cuvîntul", echilibrarea pe care ar atrage-o după sine cumularea de fapte bune cu rezultate vizibile, care şi-ar fi avut la baza lor "iubirea aproapelui", nu reprezintă decît "călduţe emoţii altruiste şi umanitare", care încep şi sfîrşesc în acţiunea empirică, în "ordinea moralei", dar nu în "ordinea mîntuirii".

Or, numai ultima ar fi cea care ţine într-adevăr de "iubirea creştină, metafizică", aşa cum apare ea în creştinismul răsăritean **(6)**. Căci ea este singura care eliberează de "robia identităţii Eu=Eu". Iubirea aproapelui nu trebuie să-şi aibă scopul în "îndestularea aproapelui", ci începutul şi sfîrşitul ei trebuie să fie în Dumnezeu, ca "iubire a aproapelui prin Dumnezeu", pentru a putea "păşi în afara noastră"(Ibid.).

Iubirea apropelui, ca simplă filantropie îi părea lui Nae Ionescu "cea mai grosolană şi mai materialistă, mai antimetafizică, mai apuseană desfigurare a înţelesului iubirii. Căci dacă iubirea ar fi eficace pentru aproapele tău, atunci de ce a mai fost nevoie de întruparea logosului şi de jertfa lui?"**(7)**.

NOTE

1. v. Nae Ionescu, **Curs de metafizică. 1925-1926. Problema salvării la Faust**, curs litogr. p.12.

2. v. coperta a VI a volumului Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei.1924-1925**, ediţia a II-a, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1994.

3. Desigur, nu pe aceste lucruri bine ştiute a mizat d-na Marta Petreu. Înţeleasă cum trebuia să fie înţeleasă, fraza de pe coperta a IV-a nu i-ar fi reţinut atenţia, de maniera în care s-o arate şi altora. Numai că, manipulată de mass-media, şi, la rîndul ei, manipulînd pe alţii, d-na Marta Petreu a crezut că descoperă în pasajul ales o tendinţă de a singulariza în mod negativ Răsăritul Europei. Singularizarea la modul negativ, în indiferent ce circumstanţe este ea evidenţiată, se pare că a devenit, după Revoluţia din dec. 1989, orizontul de aşteptare al multor cititori din România.

4.v. Nae Ionescu, **Filosofia religiei.** 1924-1925, a opta prelegere.

5. v. Nae Ionescu, **Funcțiunea epistemologică a iubirii**, 1919. Lecție inaugurală a cursului de **Filosofia religiei**, cuprinsă în vol. Nae Ionescu, **Neliniștea metafizică**, Ed. Fundației Culturale Române, 1993, p. 75-93.

6. v. Nae Ionescu, "**De la un congres...**", în "Cuvîntul", nr. 570, 27 sept. 1926, cuprins în volumul: Nae Ionescu, **Între ziaristică și filosofie**, Ed. Timpul, Iași, 1996, p. 200.

7. v. Nae Ionescu, "**Crăciunul**", în "Cuvîntul", nr. 2401, 25 dec. 1931, cuprins în volumul: Nae Ionescu, **Între ziaristică și filosofie**, Ed. Timpul, Iași, 1996, p. 221.

Isabela Vasiliu-Scraba

"CĂDEREA ÎN COSMOS" (III). DEOSEBIREA, CU VALENȚE MITICE, DINTRE DOUA ATITUDINI IN FAȚA VIEȚII.

> ***"Biserica de răsărit păstrează neștirbită tradiția creștinismului în forma ei cea mai autentică"***
> ***Nae Ionescu***

REZUMAT:
Cartea I-a a Bibliei și condamnarea atitudinii active a omului. Pedepsirea omului să fie, după putințele sale, creator. Atitudinea metafizică apuseană avînd la bază "pretenția creatoare a omului" duce către idealism și panteism. Noi valențe interpretative ale mitului păcatului originar. Metafizica răsăriteană axată pe problema salvării. Pedepsirea omului prin efortul necesar spre a redobîndi trăirea contemplativă. "Iubirea care înseamnă acțiune este o falsă interpretare a iubirii și o falsă înțelegere a creștinismului". O aparență de "viabilitate" amintind de acel Platon istoric, bine mediatizat, "pe care-l întind filologii în toate părțile". "Existența trăită" și "existența cunoscută".

Manifestată sub chipul unei prejudecăți de largă răspîndire, există la mulți oameni tendința de a considera viața activă ca fiind tot ce poate fi mai de dorit. Față de această prejudecată, poziția lui Nae Ionescu ar putea surprinde. Considerînd lucrurile din perspectivă metafizică, el constată întîi și-ntîi că atitudinea activă este caracteristică unei anume structuri spirituale, pentru ca apoi să excludă atitudinea activă din sfera atitudinilor metafizice, axate pe problema salvării, argumentîndu-și părerea prin condamnarea atitudinii active "în însăși cartea I a **Bibliei**" **(1).** Cu aceste precizări, Nae Ionescu își pregătește terenul pentru comentarea și interpretarea consecințelor păcatului originar.

Cursul de metafizică din anul universitar 1928-1929, la care el va înfățișa studenților Facultății de Litere și Filosofie mitul biblic, este structurat în jurul cunoașterii contemplative, astfel că izgonirea din Rai și condamnarea primilor oameni la pedeapsa de a-și cîștiga pîinea cu sudoarea frunții, în hermeneutica sa, va marca încetarea stării contemplative. Dar ceea ce este cu adevărat interesant în inedita sa interpretare începe odată cu valorizarea pe care o va face atitudinii active(sau creatoare) a omului.

Atitudinea metafizică fundată pe ceea ce Nae Ionescu numește "pretenția creatoare a omului", ar avea la bază confundarea lui Dumnezeu cu lumea. Sistemele prin care mîntuirea este căutată prin creație, sunt "sisteme panteiste, care identifică pe om, adică existența, cu Dumnezeu" (Ibid.). Asupra acestei afirmații va reveni tangențial și în articolul "**Naționalism și ortodoxie**" publicat în "Predania" din 1-15 iunie 1937, cînd va consemna că "cel puțin în unele forme ale ei, cultura nu e decît o consecință a căderii lui Adam în păcat"**(2)**.

Mîncînd din pomul interzis, primii oameni au vrut să fie asemenea lui Dumnezeu. Șarpele cu o astfel de promisiune o ispitise pe Eva. În interpretarea propusă de astă dată mitului miblic, Nae Ionescu evidențiază că Dumnezeu i-ar fi pedepsit pe oameni prin "ceea ce voiau ei să fie, dar ceea ce nu puteau ei să fie. Căci ce înseamnă a fi Dumnezeu? Înseamnă a crea; iar pedeapsa oamenilor a fost ca să creeze" (**Curs de metafizică. 1928-1929**, prelegerea a XII-a).

Numai că, spre deosebire de Dumnezeu care crează fără consumare de substanță, fără efort și fără durere, omul, după putințele sale, observă Nae Ionescu, crează doar cu prețul efortului și al durerii, munca omului fiind o creere cu consum de substanță. Atitudidea contemplativă pe care primii oameni o aveau în Rai, devine, în hermeneutica sa, însăși consfințirea deosebirii dintre Creator și creatură.

După firea cu care Dumnezeu a înzestrat inițial omul, omul nu este creator. El devine creator, "după putința omenească", odată cu izgonirea din rai. "Cînd omul a vrut să fie ca și Dumnezeu, - interpretează Nae Ionescu păcatul originar-, Dumnezeu i-a spus: vrei să fii Dumnezeu? Fii după putințele tale. Și atunci a început această cădere a omului; el a început să fie Dumnezeu, după putințele lui" (Ibid.).

Hermeneutica mitului biblic expusă în cea de-a XVI-a prelegere a ultimului său curs de metafizică (1936-1937), fusese elaborată în jurul problemei condiției umane din perspectivă creștină. Atunci el evidențiase <<**legea omului**>>, propunerea sa de interpretare fiind, așa cum am arătat ceva mai înainte, centrată pe om, ca subiect metafizic.

În interpretarea prezentată în contextul cunoașterii metafizice, pe Nae Ionescu l-a interesat mai puțin problema condiției umane, deși nici ea nu lipsește din viziunea proprie asupra mitului păcatului originar pe care o prezintă. Dar ceea ce l-a interesat mai mult la cursul ținut în 1928-1929 a fost atitudinea omului în fața vieții. Acum, cu o subtilă hermeneutică el va face ca deosebirea dintre starea activă și starea contemplativă să capete o impresionantă perspectivă mitică.

Dacă ne-am întoarce însă și mai mult în timp, cam în vremea cînd își începea cariera didactică la Universitatea din București scriind lecția inaugurală asupra <<**funcțiunii epistemologice a iubirii**>>, am putea constata cum, spre sfîrșitul acestui amplu studiu asupra religiozității ortodoxe, Nae Ionescu invocase în legătură cu mitul biblic al păcatului primilor oameni părerea lui Origene, după care, șarpele ar fi întins Evei mărul fiindcă știa că ea îl va primi; ceea ce duce la concluzia că înainte de a păcătui, era în om posibilitatea de a păcătui **(3)**.

În cea de-a noua prelegere a ultimului său curs de metafizică (1936-1937), vorbind despre <<posibilitate>>, Nae Ionescu va face remarca după care <<existența>> precede <<posibilitatea>>. Aceasta este o binecunoscută presupoziție filosofică, de mare vechime în istoria spiritualității umane, care a stat și la baza <<dialecticelor>> interpretări hegeliene din **Fenomenologia Spiritului**. Căci toate "etapele" de evoluție dialectică a "Spiritului absolut" fuseseră deduse de Hegel **a posteriori**, pornind de la cele deja existente, în ciuda pretențiilor de **aprioritate**, de ivire a existenței "Spiritului absolut" din condițiile de posibilitate oferite de diversele momente istorice.

De fapt, nici constatarea că ar fi existat în om posibilitatea de a păcătui nu infirmă precumpănirea "existenței" asupra "posibilității", întrucît povestea biblică pornește de la un dat existent, anume imperfecțiunea naturii umane și, în modul ei propriu, nu redă altceva decît tocmai această imperfecțiune. Numai că imperfecțiunea omului după cădere, observă Nae Ionescu, ar echivala cu "o schimbare de esență". De aceea "numai omenia lui Cristos a desfăcut cercul de fier al acestei vecinice și întunecate robii...Așa s-a stabilit legătura firească între om și Dumnezeu și s-a ridicat din nou omul la conștiința esenței lui divine"**(4).**

La cursul de metafizică centrat asupra cunoașterii mistice (1928-1929), Nae Ionescu focalizează întreaga interpretare a mitului biblic asupra consecințelor păcatului săvîrșit de Adam, pentru ca hermeneutica oferită să poată fi pusă la temelia întregii sale viziuni metafizice expusă în acel an. Astfel, mitul păcatului originar va fi investit cu virtutea de a lumina o inedită perspectivă asupra metafizicii răsăritene conturată prin opoziție cu metafizica apuseană.

Cum ușor s-a putut constata, la trecerea unui deceniu de cînd scrisese **Funcțiunea epistemologică a iubirii** (1919), respectiv în anul universitar 1928-1929, și apoi iarăși după aproape un deceniu, la cursul de metafizică din 1936-1937, Nae Ionescu a evidențiat noi și noi valențe interpretative ale mitului biblic. El a regîndit problema păcatului originar, fără să se repete. Chiar mai mult, de fiecare dată, noua interpretare propusă era integrată perfect în modul său de valorificare a existenței sub specia absolutului. Fapt ce nu putea să rămînă neobservat de străluciții săi discipoli **(5)**.

Într-adevăr, la primul său curs despre teoria cunoașterii metafizice, Nae Ionescu își propusese ca temă cunoașterea imediată, pentru ca pe urmă să abordeze, într-un alt curs, cunoașterea "mediată"(1929-1930). Probabil că unii cititori au observat deja intenția semnalării cunoașterii imediate prin interpretarea din 1928-1929 a versetului din **Vechiul Testament**, interpretare prin care Nae

Ionescu a căutat să arate că iubirea care ar însemna acțiune este o falsă interpretare a iubirii, și în același timp o falsă înțelegere a creștinismului **(6)**. Din îndemnul biblic vorbind despre două feluri de iubire, Nae Ionescu reținuse doar iubirea superioară, pentru Dumnezeu. Odată cu răsturnarea îndemnului "iubește-ți aproapele ca pe tine însuți" el mai ajunsese la îndemnul creștinesc de a nu te iubi pe tine, de a făptui binele în beneficiul semenului, tocmai spre afirmarea lipsei de iubire pentru propria persoană, indicînd drumul ascezei necesare pentru ajungerea la cunoașterea mistică.

Aceeași problematică a cunoașterii imediate poate fi regăsită, e drept, doar tangențial, și în noua interpretare propusă de Nae Ionescu pentru mitul biblic al păcatului originar, cu toate că el va face să cadă accentul pe incapacitatea omului de a fi creator asemenea lui Dumnezeu.

Spre deosebire de Lucian Blaga, care, într-o viziune metafizică diferită, considera că aspectul "paradisiac" al cunoașterii s-ar întîlni în cadrul cunoașterii pozitive, lipsită de orice preocupare pentru misterul metafizic, în opinia lui Nae Ionescu, "paradisiacă" ar fi cunoașterea imediată a misterului metafizic, altfel spus, "atitudinea contemplativă pe care Dumnezeu o asigurase omului" și pe care mai apoi, păcătuind, omul a pierdut-o. (v. Nae Ionescu, **Metafizica. I, 1928-1929**, prelegerea a XII-a, prima ediție 1942, ediția a II-a, Paris, 1978. În ediția a III-a, Humanitas, 1991 la p. 109).

Aflat în grădina Raiului, omul era scutit de efortul de a ajunge la starea contemplativă. Abia după izgonirea din Rai, pentru a atinge starea contemplativă, omul va fi nevoit să depună îndelungi sforțări. Doar așa va putea el să-l iubească pe Domnul Dumnezeul său din toată inima sa și din tot cugetul său. În **Vechiul Testament** adresarea este însă la persoana a II-a. Tot la persoana a II-a va fi și deslușirea pe care Nae Ionescu o oferă acestui îndemn biblic studenților săi: "tu, în întregul tău, să fii absorbit de Dumnezeu. Nimic din ceea ce se mișcă în tine să nu cadă alături de Dumnezeu. Ținta întregii tale activități, încordarea ta de fiecare moment să tindă tocmai înspre Dumnezeu, înspre centrul de orientare a tuturor puterilor tale spirituale" (Ibid., p. 126).

Păcatul originar atrage după sine o pedeapsă. În interpretarea propusă mitului biblic în anul universitar 1928-1929 pedeapsa se va dubla. Căci ea urmează a prinde contur diferit după fiecare dintre cele două atitudini ale omului în fața existenței.

Pentru atitudinea activă, -sau, cum o mai numește Nae Ionescu, "poziția creatoare" a omului, pedeapsa va fi pe linia dorinței imposibil de realizat a omului de a fi asemenea lui Dumnezeu. Dorința care l-a dus pe om spre păcat, spunea Nae Ionescu în noua sa interpretare a mitului biblic, s-a realizat, cu semnificativa precizare că omul izgonit din Rai devine creator "după putințele omenești". Și nu cum este Dumnezeu, fără micșorare de substanță, ci cu prețul efortului pe care va trebui să-l depună, căci munca omului este o creare prin consum de substanță.

Echilibrarea metafizică în cadrul poziției creatoare va duce la idealism și la panteism. "Sistemele metafizice care au la bază munca, creația, -observa cu multă finețe Nae Ionescu-, sunt sisteme care confundă pe om cu Dumnezeu"(Ibid.).

Pentru cel de-al doilea mod de situare în fața existenței, pedeapsa vine tot din efortul pe care omul trebuie să-l depună, de astă dată pentru a redobîndi, în măsura în care mai poate el redobîndi, paradisiaca trăire contemplativă.

În opinia lui Nae Ionescu, metafizica, deși nu se confundă cu religia, are puncte de contact cu viața religioasă în măsura în care metafizica este trăire "unde timpul și spațiul nu au intrat încă în acțiune", fiind "scufundarea noastră" în ceea ce este esențial realității (**ens qua ens**).

El mai atrăgea studenților săi atenția că "preocuparea metafizică nu este numaidecît o preocupare ce se răsfrînge în ceea ce se numește cultură scrisă, ci este o preocupare legată de rădăcinile omenescului din noi" (v. Nae Ionescu, **Metafizica.I., 1928-1929**, prelegerea a VI-a, Ed. Humanitas, 1991, p. 61).

O convingere asemănătoare se regăsește în cursul său de **Filosofia religiei**(1924-1925) în respingerea clasificării pe care Schleiermacher o făcuse formelor de viață religioasă. Nae Ionescu se declara împotriva împărțirii religiilor între "**religii viabile**", despre care știm multe ca urmare a bunei lor

mediatizări decurgînd din spiritul organizatoric ce le este caracteristic, și "**religii neviabile**", despre care se știe mult mai puțin, cam tot atît cît se știe, observa Nae Ionescu, despre <<**misticismul lui Platon**>> .

Ca să ne dăm mai bine seama de prețul pus de Nae Ionescu pe viabilitatea rezultată din "**ceea ce se știe**", ca urmare a unei bune mediatizări, vom aminti de împărțirea pe care el a făcut-o cu acel prilej filosofiei platonice. După criteriul lui <<ce se știe>>, "viabil" ar fi acel <<**Platon istoric**>> pe care, spune Nae Ionescu, "îl știe toată lumea și pe care-l întind filologii din toate părțile" (v. Nae Ionescu, **Opere. I.** Ed. Crater, București, 2000, p.106).

În comparație cu marea răspîndire a cunoștințelor despre acest <<**Platon istoric**>>, despre mistica platonică se știe foarte puțin. Conform criteriului amintit, "neviabilă" ar fi latura mistică a filosofiei platonice**(7)**, pe care Nae Ionescu o considera cea mai autentică fațetă a platonismului, după cum reiese din amintirile lui Mircea Vulcănescu, din vremea cînd îi era student lui Nae Ionescu. Tocmai acel Platon mistic "pe care mai mult îl bănuiește omul" **(8)**, dar în jurul căruia s-a creat o faimă atît de durabilă încît a străbătut vecurile, ar fi "neviabil".

Împotriva unei clasificări atît de improprii obiectului căreia i se aplică, renumitul profesor al Universității bucureștene mai face următoarea observație. Formula religioasă a catolicismului, prinsă cum este într-o organizație politică și lumească, s-ar putea să dea numai aparența că este încă viabilă, pentru că ea nu face decît să continue o viață religioasă "mai mult la suprafață și mai mult pentru iluziune" (Ibid.).

Aceeași părere apărea și în lecția inaugurală a cursului de metafizică ținut în anul universitar 1919-1920. Aici Nae Ionescu făcea precizarea că faptul religios nu este trăit în masă, dată fiind natura sa individuală. Mai mult chiar, religia nici nu este pentru mulțime, scria Nae Ionescu, invocînd opinia unui "prieten mai în vîrstă, excelent tomist, călugăr și strălucit profesor de filosofie la o universitate catolică din Apus"**(9)**.

Afirmația poate șoca, dacă n-ar urma explicațiile lui Nae Ionescu, după care, "mulțimile nu pot trăi decît formele exterioare ale unei religiuni; în cazuri speciale se poate, -așa cum, cu o mînă savantă de regizor consumat, o provoacă Biserica apuseană -, să treacă peste mulțimi un val de frenezie. Dar, iarăși, mă îndoiesc că acest val de frenezie ar fi în esența lui religios. Căci, pe cînd în iubirea creștină către Dumnezeu persoana ta proprie se precizează, ridicîndu-se din ce în ce mai pură din legăturile sale vremelnice, practicile Bisericii Catolice nu duc tocmai decît la o depersonalizare a individului, fapt comun în toate fenomenele de psihologie colectivă" **(10)**. În concluzie, adevărata religiozitate ar fi aceea care pur și simplu trăiește în forma de viață religioasă care îi este proprie, fără să aibe nevoie de mediatizare, după cum, trăire fiind, nu are nevoie nici de exprimare în afară. De aceea, moralitatea de ordin religios ar fi trăirea actului religios, exteriorizare lui în lumea sufletească și nu în lumea materială.

Pentru noi, creștinii orientali, remarca Nae Ionescu la cursul său de metafizică din 1928-1929, "universul este o existență pe care noi o trăim; pentru cei din Apus universul este o existență pe care ei o cunosc (...). Noi nu ne ridicăm deasupra universului, noi suntem înăuntrul lui. De aici rezultă nota caracteristică, contemplativă, a metafizicii Răsăritului" (op. cit., p. 81).
Astfel apare, în toată claritatea ei, deosebirea constatată de Nae Ionescu dintre "existența trăită" și "existența cunoscută", prima fiind definitorie pentru "structura spirituală răsăriteană" și a doua pentru cea "apuseană".

Așadar, unele dintre perspectivele de abordare ale problemelor metafizice expuse în anii universitari 1928-1929 și 1936-1937 au descins la Nae Ionescu din cîte o nouă interpretare a mitului biblic al păcatului originar. Dacă în lecția inaugurală din 1919 el amintea în treacăt de interpretarea dată mitului de Origene, inedita interpretare a păcatului originar pe care Nae Ionescu o expune la cursul de metafizică ținut în 1928-1929 poate fi socotită emblematică pentru întregul curs.

NOTE

1.v. Nae Ionescu, **METAFIZICA, I. Teoria cunoașterii metafizice. Cunoașterea imediată (1928-1929)**, prelegerea a XII-a; în reeditarea din 1991 (Ed. Humanitas) la p. 109.

2. v. Nae Ionescu, **Naționalism și ortodoxie**" publicat în "Predania" din 1-15 iunie 1937, cuprins în volumul: Nae Ionescu, Suferința rasei albe, Ed. Timpul, Iași, 1994, p. 253-257.

3.v. Nae Ionescu, **Funcțiunea epistemologică a iubirii**, în volumul: Nae Ionescu,. **Neliniștea metafizică**, Ed. Ed. Fundației Culturale Române, București, 1993, p. 92.

4. v. Nae Ionescu, "**...Și s-a făcut om**", în vol **Roza Vînturilor**, ediția a II-a, 1990, p. 48.

5.v. Isabela Vasiliu-Scraba, **În labirintul răsfrîngerilor- Nae Ionescu prin discipolii săi: Petre Țuțea, Emil Cioran, Constantin Noica, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu și Vasile Băncilă**, volum în curs de apariție.

6.v. Nae Ionescu, **METAFIZICA, I. Teoria cunoașterii metafizice. Cunoașterea imediată (1928-1929)**, prelegerea a XIV-a; în reeditarea din 1991 (Ed. Humanitas) la p. 124.

7.v. Isabela Vasiliu-Scraba, **Mistica platonică**, Ed. Star Tipp, 1999.

8. v. Nae Ionescu, **Opere. I.** Ed. Crater, București, 2000, p.106.

9. Este foarte probabil ca Nae Ionescu să se fi referit la Jacques Maritain(1882-1973), cu care se împrietenise în Germania. Mai în virstă cu 8 ani decît el, Maritain a fost un "strălucit profesor de filosofie" la Institutul Catolic din Paris și un "excelent neotomist", de altfel, principalul reprezentant al acestui curent filosofic.

10. v. Nae Ionescu, **Funcțiunea epistemologică a iubirii**, în vol. Nae Ionescu, **Opere. I.** Ed. Crater, București, 2000, p.95-96.

Isabela Vasiliu-Scraba

<<COGITO ERGO SUM>>. RAȚIUNEA - JUDECĂTOR ȘI LEGE

<<Rațiunea îmbucătățește universul; ea desface și despică totul. Numai în mintea purtătorului de Dumnezeu (...) începe vindecarea existenței, închiderea rănilor lumii>>

Nae Ionescu

REZUMAT :

Contactul cu realitatea pe o cale mediată. Spiritul metafizic apusean definit prin tentativa aristotelismului de a transforma orice judecată într-o judecată predicativă. Autonomia gîndirii. "Cogito ergo sum" într-o nouă interpretare. Deosebirea dintre poziția lui Descartes și poziția Fericitului Augustin față de "cogito ergo sum". Calapoade ale gîndirii aritmetice în disoluția spiritului metafizic apusean. Hermeneutică franceză contemporană în marginea conceptului de "eu" la Descartes (Giles Deleuze și Felix Guattari)

În încercarea de conturare a "structurii spirituale apusene", Nae Ionescu îi semnalează tendința de analiză, caracteristică generală a cunoașterii conceptuale, în care medierea contactului cu realitatea are loc prin intermediul rațiunii.

Am văzut deja inedita interpretare a păcatului originar pe care Nae Ionescu a prezentat-o la cursul de metafizică ținut în 1928-1929. Despre ea afirmasem că poate fi socotită emblematică pentru diferențierea -cu valențe mitice- pe care Nae Ionescu o pune în evidență între două atitudini în fața vieții. Prima, în care existența este <<trăită>>, ar ilustra <<structura spirituală răsăriteană>>. A doua, în care existența este <<cunoscută>>, ar fi caracteristică pentru <<structura spirituală apuseană>>.

Cunoașterea metafizică în Apusul Europei îi apare lui Nae Ionescu deviată înspre cunoștința rațională, fapt care a dus, pe de-o parte, la disoluția spiritului metafizic, iar pe de altă parte la scientismul de astăzi. Or, veritabilei cunoștințe metafizice i-ar fi specific contactul nemediat, înțelegerea ca posibilitate de identificare, trăsături care ar fi întrutotul caracteristice pentru spiritul metafizic răsăritean.

Să vedem însă mai îndeaprope cum își întemeiază Nae Ionescu afirmația prin care metafizica occidentală este așezată ceva mai la coadă decît ar fi dispuși unii să o așeze, urmînd în final a vedea dacă a fost sau nu îndreptățită părerea lui Nae Ionescu după care metafizica occidentală ar fi sortită pieirii, deoarece ea cuprinde în sine însăși proprii săi germeni de disoluție.

Întîi și-ntîi, Nae Ionescu stabilește cam ce s-ar înțelege, în opinia sa, prin "metafizică occidentală". În pofida unor păreri ades vehiculate, "metafizica occidentală" ar cuprinde nu numai toate curentele filosofice din perioada ce i-a urmat lui Descartes, cum îndeobște se arată prin cărțile de istoria filosofiei occidentale, ci înțelesul ei ar fi mult mai larg. Demersul gîndirii lui Nae Ionescu tocmai în această direcție se va îndrepta, pentru a arăta că "metafizica occidentală" nu este o simplă etichetă sub care figurează un număr mai mare sau mai mic de gînditori, ci reprezintă în sine un anume tip de gîndire din care nu trebuie înlăturată gîndirea filosofică de tip scolastic.

Desigur, a discuta despre metafizica occidentală punîndu-l pe Descartes la răscruce de drumuri nu este un lucru din cale afară de nou. Numai că vom vedea că și în privința lui Descartes, Nae Ionescu are noutăți de spus, dintr-o perspectivă cu totul personală din care abordează problema spiritualității europene, cu partea ei de <<occident>> și <<orient>>.

Scriind în 1921 **Descartes-părinte al democratismului contemporan**, el consemna supărarea filosofului francez pe gîndirea scolastică care "nu știa să fie decît speculativă", precum și faptul că "metafizica lui Descartes nu se poate înțelege fără conceptul de Dumnezeu; ea îl presupune la tot pasul, ca pe unul din elementele fundamentale chiar în procesul ei genetic. Dar introducerea explicațiunii mecaniciste a realității trebuia să ducă în chip necesar la stabilirea unui fel de autonomie a gîndirii (...). Precipitarea acestui substrat în formula numai relativ nouă: **cogito ergo sum** era fatală (...) Descartes a înțeles însă a trage toate consecințele (...). Așa că nu e nici o mirare că, la Descartes, **cogito** devenind piatra unghiulară a unui idealism egocentric, el promova (...) un fel de siguranță închisă în sine, care nu mai putea îngădui -și nici nu simțea nevoia - unei comunicări directe, extatice, cu Dumnezeu (...) Criza care frămîntă astăzi omenirea este, fără îndoială, un fapt (...) Omul european va rămâne, așadar, încă multă vreme omul raționalist, practic, al filosofiei carteziene."(v. Nae Ionescu, **Opere.VI**, Ed. Crater, 1999, p.342-343)

Într-un mod cu totul neașteptat, la cursul de metafizică din 1928-1929, Nae Ionescu îl asociază pe cartezianul **cogito ergo sum** cu tentativa aristotelismului mai vechi și mai nou de a transforma orice judecată într-o judecată predicativă, în scopul evidențierii unor judecăți existențiale. Această transformare, de altfel, imposibil de realizat pentru toate tipurile de judecăți, ar oferi un avantaj de loc neglijabil, fiindcă în acest mod s-ar arăta "că rațiunea este apropiată existenței" **(1)**. Apropierea celor două s-ar face tocmai prin escamotarea distincției dintre realitatea însăși, devenită conținut al cunoașterii noastre, și felul de exprimare al cunoașterii (op. cit., p.73).

Ce ar rezulta de aici în curentele metafizicii occidentale care își au obîrșia în Aristotel? Nici mai mult, nici mai puțin decît o confuzie fundamentală, "analoagă cu confuzia argumentului ontologic"(Ibid.), care făcea o nepermisă trecere din logică în metafizică, deoarece judecățile existențiale formulate în plan logic, judecăți prin care unui subiect i se atribuie ceva (indiferent ce), presupun implicit că de la atribut s-ar putea ajunge la substanță, ceea ce este fals. Substanța, pentru a fi ceea ce este, trebuie să-și păstreze nu numai transcendența, ci și obiectivitatea ei.

În accepțiunea pe care i-a dat-o Descartes, remarcă Nae Ionescu, <<**cogito ergo sum**>> ar corespunde lui <<**cogito, ergo sum cogitans**>>, cuget, deci sunt în stare de cugetător>> (**Curs de metafizică**. 1928-1929, Ed. Humanitas, 1991, p. 89). Propoziția <<**sum cogitans**>> indică atributul pe care îl are subiectul, indicînd totodată și o mai puțin remarcată încadrare în planul existenței logice, prin care apare ca evidentă racordarea la gîndirea de tip scolastic, cu apropierea pe care ea o presupune între rațiune și existență.

De fapt, chiar în aceasta stă noutatea interpretării pe care o aduce Nae Ionescu. Dacă discuțiile pe tema cartezianului <<**cogito ergo sum**>> au vizat, de la Kant încoace, rolul central al <<subiectului>>, precum și revoluționarea gîndirii filosofice prin antropocentrismul pe care l-a înlesnit ulterior, Nae Ionescu reușește performanța de a sesiza deplina continuitate a spiritului aristotelic din gîndirea occidentală, chiar la Descartes, un filosof care nu s-a arătat încîntat de scolastică.

Cheia interpretării propuse de Nae Ionescu se află odată cu descifrarea înțelesului acelui <<**sum**>>. După cum imaginase lucrurile Descartes, <<**sum**>> ar fi condiționat de faptul cugetării. În varianta propusă de cel care a fost numit părintele raționalismului modern, <<**sum**>> nu ne apare ca o evidență obiectivă, ca ceva ce se impune subiectului din

afara lui. Existența condiționată de cugetare va fi, prin însăși condiționarea ei, diferită de existența obiectivă.

Pe de altă parte, mai observă filosoful român, prin <<**sum cogitans**>>, ce-și are ca obîrșie percepția interioară a faptului cugetării, intrăm de-a dreptul în "domeniul evidenței subiective", și de aici urmează lesnicioasa alunecare pe panta anihilării celui de-al doilea termen al oricărui proces de cunoaștere, anume obiectul de cunoscut.

Deși lui Descartes nu i se poate reproșa negarea elementului obiectiv, recunoaște, pe bună dreptate, Nae Ionescu, totuși "poziția carteziană care pleacă de la **cogito** și ajunge la **sum**, a înlesnit, în decursul istoriei gîndirii omenești, negarea existenței obiective" (op. cit., p. 99).

Dar expresia <<**est**>>, caracteristică judecăților predicative, în care aristotelismul mai vechi și mai nou încearcă să transforme orice judecată , "este și rămîne o expresie logică și ca atare nu poate să depășească planul existenței logice" (op. cit., p. 80), subliniază Nae Ionescu.

În plus, mai arată el la cursul de metafizică centrat în jurul cunoașterii imediate, "în acest **est** este conținut, în germene oarecum, tot scientismul de mai tîrziu. În metafizica apuseană se găsesc tot felul de semințe extra-religioase și extra-metafizice, și este natural - pentru că toată metafizica apuseană s-a hrănit multă vreme cu spiritul antimetafizic roman, care la noi în Răsărit a lipsit" (op. cit., p. 81).

Pentru a ușura înțelegerea celor spuse în legătură cu Descartes, Nae Ionescu va înfățișa contrastul dintre poziția lui Descartes și poziția Fericitul Augustin față de problema lui <<**cogito, ergo sum**>>. Precizările sale sunt cu atît mai bine venite, cu cît cei mai puțin familiarizați cu gîndirea filosofică au avut mereu tendința să nu vadă între pozițiile celor doi nici o diferență. Ba s-au găsit și unii care să-l acuze pe Descartes de plagiat, spre indignarea contemporanului său, Pascal.

Desigur, Nae Ionescu nu va prezenta studenților săi micile bîrfe din vremea lui Descartes, și nici ce l-a făcut pe Pascal să nu fie de acord cu acuzația de plagiat**(2)** adusă lui Descartes (pe care, de altfel, Pascal nu-l simpatiza din cale afară de mult). Filosoful român își va urma gîndirea proprie, fiind convins, ca și Lucian .Blaga, de faptul că nimeni nu poate gîndi cu creierul altuia, convingere la care nu ajung decît gînditorii autentici, de talia unui Nae Ionescu sau Lucian Blaga.

Să ne întoarcem însă și să privim desfășurarea de gînd pricinuită lui Nae Ionescu de <<**cogito ergo sum**>>. În **Solilocvii**, spunea profesorul de metafizică studenților săi, Fericitul Augustin pune la un moment dat problema lui <<**cogito**>> și problema lui <<**sum**>>. Ele însă nu apar la Fericitului Augustin ca intercondiționate, cum vor apărea la Descartes, ci separate.

Or, chiar în această separare a celor două probleme, Nae Ionescu vede diferența dintre situația gîndită și imaginată de Descartes și situația prezentată de Fericitul Augustin, ultima reflectînd evidența existenței condiționată pur și simplu de existența obiectivă.

Conform celor scrise de Fericitul Augustin, maestrul întreabă pe elevul său: "**Scisne cogitare?**". Învățăcelul răspunde: "**-Scio!**". Apoi, mai relatează Nae Ionescu, se succed o serie de întrebări cu răspuns negativ ("**nescio!**"). După care maestrul întreabă: "**Scisne te esse?".** Răspunsul dat de învățăcel este: " **Scio!**".

Imaginate într-o asemenea derulare, <<gîndirea>> și <<existența>> ar deveni, pentru Fericitului Augustin, "două lucruri fundamentale" știute de acesta. Numai că, spre deosebire de înlănțuirea lui <<**sum**>> de acel <<**cogito**>> ilustrată de <<**cogito ergo sum**>> a lui Descartes, la Fericitului Augustin s-ar putea constata evidența existenței

necondiționată de "faptul subiectiv al cugetării" (v. Nae Ionescu, **Curs de metafizică**. 1928-1929, Ed. Humanitas, 1991, p. 98).

Din comentarul celor două atitudini față de <<**sum**>>, vedem iarăși cum acționează confuzia argumentului ontologic. În cele prezentate de Fericitul Augustin ar apărea domeniul "evidenței obiective", existența impunîndu-se subiectului ca ceva din afară. La Descartes însă, existența se impune subiectului în funcție de percepția actului de a cugeta. "Existența obiectivă este mai îndreptățită, -remarcă Nae Ionescu-, pentru că de la a cugeta nu se poate deduce în mod logic existența, și tocmai aceasta pretinde Descartes prin argumentul său, că deducerea existenței se face în chip logic din percepția subiectivă a cugetării" (op. cit., p. 98).

În filosofia franceză, efortul filosofilor contemporani, cînd nu se materializează în hermeneutizarea unor găselnițe politice de adormit spiritul critic, devine hermeneutică de o descurajantă gratuitate. Ea se aplică la orice produs cultural, istoria filosofiei păstrîndu-și (nu se știe de ce) un loc de cinste.

Cartezianul <<**cogito ergo sum**>> n-a putut desigur scăpa nici el de tot soiul de hermeneutizări**(3)**. Într-o carte scrisă de doi filosofi francezi foarte bine cotați nu numai la ei acasă, ci și prin vecini (universitarii belgieni făcîndu-și din cărțile lor subiecte de cursuri și seminare), conceptul EU-lui la Descartes devine, nici mai mult, nici mai puțin decît "un eveniment al gîndirii ce mereu se reînoiește"**(4)**.

E drept că această ipoteză hermeneutică postulează o reînoire inexistentă la Descartes, dar nu este mai puțin adevărat că ea are virtutea de a sugera o viziune optimistă pentru acest sfîrșit de secol, cînd cei mai mulți dintre europeni (vestici sau estici, fără deosebire) se îndoiesc tot mai arareori și gîndesc încă și mai rar.

Conform demersului interpretativ propus de Giles Deleuze și Felix Guattari -ilustrat și printr-o schită **(5)** în cartea ce ne-a reținut atenția-, conceptul EU-lui la Descartes ar implica o gîndire discursivă care trece de o primă zonă situată între a se îndoi și a gîndi ("eu care mă îndoiesc nu mă pot îndoi că gîndesc"), apoi de o a doua zonă situată între a gîndi și a fi ("pentru a gîndi trebuie să fii").

Un filosof mai atent cu afirmațiile sale (sau doi filosofi ceva mai precauți!), ar fi remarcat în ultima presupunere o eludare a problematicii lui <<**cogito ergo sum**>> prin însăși afirmația -cu alură de sentință-, ce întoarce lucrurile pe dos, condiționînd gîndirea de faptul existenței: "pentru a gîndi trebuie să fii".

Numai această simplă constatare, trecută cu vederea de cei doi autori, duce direct către limpezirea faptului că avem de-a face cu o hermeneutică în care, așa cum foarte ades se întîmplă, lipsește propriu-zis obiectul de hermeneutizat, el fiind înlocuit cu altceva, prin nebăgarea de seamă a cititorului.

Dar nu vom abandona exemplificarea noastră, înainte de a semnala cum hermeneuții noștrii au presupus, fără îndoială, că și-au realizat idealul interpretativ odată cu realizarea preschimbării conceptului de EU al lui Descartes într-o multiplicitate ordonată, "intensiv", sau în așa numite zone de vecinătate, "de indiscernabilitate", care ar face posibilă trecerea dintr-o zonă în alta, în felul următor: "eu care mă îndoiesc, gîndesc, sunt, eu sunt un lucru care gîndește".

Nu este dificil de sesizat că îmbucătățirea din interpretarea propusă nu este străină de oarece "calapoade de gîndire aritmetică", după expresia lui Nae Ionescu folosită la caracterizarea gîndirii metafizice occidentale. Și nici că asemenea hermeneutică ilustrează elocvent "disoluția spiritului metafizic occidental".

Credem că cititorul și-a dat singur seama de faptul că gîndirea metafizică occidentală a fost atît de bine intuită în resorturile ei cele mai intime, încît cele spuse de Nae Ionescu în

anul universitar 1928-1929 se dovedesc a fi perfect valabile și pentru caracterizarea unor scrieri filosofice reprezentative pentru gîndirea occidentală contemporană, apărute la peste șase decenii după moartea filosofului român.

NOTE

1. v. Nae Ionescu, **Curs de metafizică**. 1928-1929, Ed. Humanitas, 1991, p. 80.

2. În primăvara lui 1916 Nae Ionescu scria de la München redacției "Noii reviste române" opinia sa în legătură cu acuzația care i se adusese lui Bergson că l-ar fi plagiat pe Wundt.

Față de acest "conflict...științific franco-german", în glumă, el recomandase ca românii să fie "circumspecți" și, dacă tot s-au situat pe poziții de neutralitate, să-și păstreze în continuare neutralitatea, să aibe "atitudinea spectatorului care se întristează sau cel mult se înveselește" asistînd la o "ceartă ...care își găsește de fapt locul -cum se și cuvine- mai mult în mahalalele științei și filosofiei franco-germane"(v. Nae Ionescu, **Filosofii și neutralitatea**, în "Noua revistă română", 6-13 martie 1916, cuprins în vol. Nae Ionescu, Opere VI, Ed. Crater, București, 1999, p.152).

3. Cititorul interesat poate găsi unele dintre hermeneutizările cartezianului <<cogito ergă sum>> (dar și alte interpretări din care-și poate face o idee despre actualitatea lui Descartes) în excelenta lucrare a d-lui Ion Papuc, O teoria a libertății azi, Ed. Crater, București, 1991. Menționăm că dl Ion Papuc a publicat și o minunată traducere a **Meditațiilor metafizice** ale lui Descartes, traducere însoțită de un studiu introductiv cu totul remarcabil.

4. v. Giles Deleuze și Felix Guattari, **Qu est-ce que la philosophie?**, Ed. Minuit, 1991, p. 25.

5. Semnalăm eventualilor amatori de filosofie franceză contemporană că mult mai umoristic decît schițarea zonelor ce ar reda, prin însumarea lor, conceptul EU-lui la Descartes este -în cartea lui Deleuze și Guattari-, desenul ilustrativ ce-ar condensa, în opinia autorilor, gîndirea lui Immanuel Kant cuprinsă în **Critica Rațiunii Pure**.

Originalul demers al gîndirii lui Nae Ionescu la cursurile de "istorie" a logicii sau de "istorie" a metafizicii.

> ***"Nae Ionescu nu te povățuia decît pentru a te constrînge să înțelegi că pentru labirintul reflexiv nu există un fir al Ariadnei. Trebuie să răzbați de unul singur, singur cu tine și cu ființa ta, tot atît de necunoscută ție ca și celor din jurul tău"***
>
> ***N. Steinhardt***

REZUMAT:
O operă filosofică a cărui autor nu și-a făcut niciodată o problemă din publicarea ei. Istoria logicii ca pseudo-activitate filosofică și ca dramă spirituală a cugetului omenesc. Istoria metafizicii într-o multiplă abordare. "Fiecare este singur în fața realității". Nae Ionescu a adus un ton nou în Universitate. Efervescența spirituală în perioada de debut a tînărului Cioran. În ce fel trebuie studiată istoria logicii și istoria filosofiei

Inițiatorul tipăririi operei rămase de la Nae Ionescu a fost Octav Onicescu, întrucît autorul "nu-și făcuse niciodată o problemă din publicarea ei"**(1)**. S-a început cu **Istoria logicii.1929-1930**, iar în **Introducerea** scrisă de editori este pentru prima dată înfățișată toată bogăția unei opere filosofice constituită în aproape două decenii. Foarte probabil ea a fost întocmită de Mircea Vulcănescu.

Încă din 1931-1932, cînd colegii lui Nae Ionescu de la Universitate și-au întețit atacurile lor împotriva non-conformistului filosof înconjurat de o "admirație aproape frenetică", în primul rînd de studenți, dar nu numai de ei**(2)**, Mircea Vulcănescu a alcătuit memoriul **Activitatea culturală universitară și extrauniversitară, în anii 1920-1931, a conferențiarului universitar Nae Ionescu(3).** Însăși tipărirea cursurilor lui Nae Ionescu la care se angajase după moartea Profesorului era pentru el o "dovadă (...) împotriva tăgăduitorilor" acestei activități.

În primul volum de opere tipărit, despre gîndirea filosofică a lui Nae Ionescu scrisese Vasile Băncilă. Editorii volumului, în introducerea lor, s-au oprit numai la modul particular în care Nae Ionescu înțelegea să predea **istoria logicii**. Ei constataseră că Nae Ionescu "n-a rezumat nici unul din sistemele de logică ale vreunuia din filosofii de care s-a ocupat"(Ibid.), deoarece nu era interesat de "istorie" ca rezumare a gîndirii altora și ca simplă adunare de material, acestea fiind pentru fostul lor Profesor "pseudoactivități filosofice"(Ibid.). Nae Ionescu a preferat să regîndească istoria logicii, urmărind, pentru respectivul domeniu, înțelegerea formelor pe care le-a îmbrăcat spiritualitatea omenească de-a lungul timpului. Sau, cum consemnează ei, urmărind "drama spirituală pe care o constituie încercarea cugetului omenesc de a formula ceea ce știe și ispitele care o pîndesc: pierderea în abstracție sau rătăcirea în concret"(Ibid.). Dacă ar fi apucat să scrie o introducere și pentru cursul de **Istoria metafizicii**, -care în 1944 era gata pentru tipar, dar nu a mai apărut-, ei poate ar fi semnalat în treacăt cîteva din observațiile pe care deja le făcuseră în marginea **Istoriei logicii**.

Într-adevăr, în anul universitar 1930-1931 Nae Ionescu nu a făcut propriu-zis istoria metafizicii. El a înfățișat metafizica printr-o multiplă abordare. Din ea nu a lipsit raportarea metafizicii la celălalt tip fundamental de viață spirituală, care este tipul științific. Dar nici perspectiva pe care i-o oferea filosofia

culturii. Printr-o asemenea perspectivă, Nae Ionescu, desigur, nu s-a ocupat în principal de cultură, ci de probleme de metafizică prin intermediul filosofiei culturii, punînd în evidență corelația dintre formele de sine stătătoare ale culturii și principiul lor metafizic generator.

Ca și la cursul de **Istoria logicii** din 1929-1930, cu felul său propriu de a înțelege "istoria", filosoful va urmări diversele formule de viață spirituală ale omenirii în manifestarea lor proprie, pornind de la premiza că nu există o dezvoltare a culturilor unele din altele, că între culturi pot exista cel mult împrumuturi, care rămîn împrumuturi, pentru că nu rodesc. Așadar, el tratează istoria metafizicii dintr-o perspectivă "istorică" în care timpul nu are nici o importanță.

Titlul de "**Istoria metafizicii**", sau titlul pe care-l găsim la Mircea Vulcănescu, "**Istoria metafizicii răsăritene**" **(4),** nu trebuie să inducă cititorul în eroare, pentru că, deja din cele arătate mai înainte, se poate vedea că istoria metafizicii pe care o prezintă Nae Ionescu nu seamănă cîtuși de puțin cu alte istorii ale metafizicii. Prelegerile sale nu au nici un moment aspectul dezolant al prezentării unui muzeu de sisteme metafizice, toate decedate și înregistrate cu grijă în obișnuitele manuale de "istorie a filosofiei", de folosit, asemenea dicționarelor, întru "informare", sau, mai degrabă, întru "deformarea" cititorului. Greșita părere vehiculată în vremurile noastre cu mult sîrg de dl Adrian Marino, după care dicționarele ar fi "operele fundamentale ale unei culturi"**(5)**, greșită, în măsura în care, folosind termenul de "cultură" se are în vedere "incultura" generată de "cultura de dicționar", se pare că a reușit să pătrundă adînc conștiința celor lipsiți de spirit critic.

Gîndirea lui Nae Ionescu, înainte de orice, se arată a fi fost - în toate cursurile sale (cîte ni s-au păstrat)-, perfect structurată, originală și, mai ales, nespus de vie, uneori chiar ghidușă. Un exemplu îl constituie însăși prima lecție a cursului de istoria metafizicii din 1930, cu aspectul ei pe jumătate glumeț, pe jumătate polemic, dar în esența ei cît se poate de serioasă, prin importanța și gravitatea problemelor discutate. La deschiderea cursului, în glumă, Nae Ionescu va spune studenților că el, fiind un om care ține pasul cu moda, urmează a le prezenta "un curs de istoria metafizicii, și nu de metafizică", spre a le ușura înțelegerea "legăturii dintre metafizică și modă", ambele fiind dependente de timp. Cu un astfel de început, prima lecție se va termina cu îndemnul ca studenții săi, la rîndul lor, să caute să țină pasul cu moda**(6)**.

Dotat prin excelență cu un spirit critic de mare rafinament, bazat pe o bine asimilată cultură filosofică, direct de la sursă, și nu prin intermediul dicționarelor de filosofie**(7)**, Nae Ionescu știa foarte bine că "fiecare suntem singuri în fața realității. Avem numai un fel de instrument de înțelegere între noi, care nu este decît un instrument, pur și simplu, cu ajutorul căruia circulă între noi impresiile. Dar nu circulă propriu-zis impresiile, ci ceea ce crede fiecare dintre noi despre aceste impresii" **(8)**. În ce privește neînțelegerea gîndirii filosofice în general, el era și mai categoric, vorbind studenților de un fel de selecție, prin care, dintr-un material dat, nu se reține ceea ce este în acel material, ci doar o selecție ce poartă amprenta celui care face respectiva selecție. "Marsilius Ficinus (1433-1499) l-a studiat pe Platon, -spunea Profesorul-, dar dacă vă întrebați cît a înțeles M. Ficinus din Platon, cînd a scris cartea sa **Sopra amore**, veți vedea că n-a înțeles aproape nimic" (**Istoria metafizicii. 1930-1931**, curs litogr., p. 32).

După cele consemnate de Mircea Eliade și George Racoveanu, el își îndemna studenții să meargă direct la sursă, interzicîndu-le cărțile "despre" un filosof sau "despre" un sistem de filosofie **(9)**. La urma urmelor, Nae Ionescu nu era genul de filosof care să umble pe căi bătătorite de alții. Pe Emil Cioran tocmai acest lucru îl impresionase cel mai mult la profesorul său de metafizică și de logică. Anume că "a adus un ton nou în Universitate (...) a fost o apariție unică".

Astăzi este poate mai greu să ne dăm seama de efervescența spirituală a vremurilor în care preda Nae Ionescu la Universitatea din București. Dar este suficient să ne gîndim la Emil Cioran, care pe cînd nici nu împlinise 20 de ani începuse a publica susținut în revistele vremii. Iar pe cînd termina Facultatea de Filosofie și Litere din București, la 21 de ani, reușise atît de bine să se "găsească" pe sine, încît de atunci și pînă la sfîrșitul vieții n-a mai trebuit să caute o altă cale către sine. Aflată în tinerețe și tot

atunci dezvăluită, calea lui Cioran către sine poate fi intuită din cîteva rînduri, scrise la 29 de ani: "Omul gîndește ca să NU fie. Filosofia n-a fost niciodată o soluție. Ea-i un sistem de întrebări, de înfundături"**(10)**. În toate cărțile scrise mai apoi de Emil Cioran se va vădi ardoarea trăirii, voluptatea negării și imposibilitatea oricărei soluții metafizice, dincolo de toate înfundăturile pe care neodihnita sa luciditate le-a putut imagina**(11)**.

Nae Ionescu nu a predat niciodată istoria filosofiei expunînd diferitele sisteme filosofice pentru că, înainte de toate, presupunea că studenții săi au citit, sau citesc operele marilor filosofi, astfel încît ei au cultura filosofică necesară pentru a ajunge să citească numai acei autori în care se regăsesc**(12)**."Studiul diverselor sisteme de filosofie este foarte interesant, - le spunea Nae Ionescu la cursul de logică ținut în 1927-1928. Însă nu ca să știți ce spune toată lumea, ci ca să vă găsiți pe d-voastră înșivă".

NOTE ȘI CONSIDERAȚII MARGINALE

1. v. Mircea Vulcănescu și Constantin Noica, **Introducere** la vol. Nae Ionescu, **Istoria logicii.1929-1930**, ediția I-a, 1941, ediția a II-a, 1943, ediția a III-a, Librăria românească din Paris, 1989, ediția a IV-a, Ed. Humanitas, 1993, p. 18.

2. v. Mircea Eliade, **Profesorul Nae Ionescu. 30 de ani de la moarte**, cuprins în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**, Crestomație de G. Stănescu, 1998, p.154.

3. v. Marin Diaconu, **Repere bibliografice și spirituale. 1890-1998**, la sfîrșitul volumului: Nae Ionescu, **Filosofia religiei.1924-1925**, Ed. Eminescu, București, 1998, p. 196.

4. v. Mircea Vulcănescu, **Nae Ionescu, așa cum l-am cunoscut**, Ed. Humanitas, București, 1992, p. 50.

5.v. Isabela Vasiliu-Scraba, **Despre Dicționare**, în volumul de eseuri intitulat: **Atena lui Kefalos**, Ed. Star Tipp, 1997, p. 35-43.

6. De-a dreptul amuzant apare astăzi amplul fragment din această primă lecție citat de Mircea Vulcănescu la sfîrșitul volumului său despre Nae Ionescu. În primul rînd pentru că spusele lui Nae Ionescu sunt scoase dintr-un context în care ele erau altfel luminate, dar mai ales deoarece ele sunt luate de Vulcănescu mult mai în serios decît le luase însuși fostul său Profesor, care nu-și pierduse nici un moment umorul: "Domnilor, să nu vă faceți iluzii, să nu credeți că, dacă sunt de acord cu dumneavoastră acum, suntem definitiv înțeleși (...) acordul de astăzi între noi - care poate să fie și din vecinătatea plăcută pe care o aveți, și din căldura de aici, și din lipsa de ocupație de afară, și din puținele preocupări lăuntrice - acordul de astăzi este un acord factice; mîine nu va mai exista."(op. cit., p. 154-155).

7. Părerea d-lui Adrian Marino este greșită nu doar în virtutea deformatoarei propagande pentru "**incultura de dicționar**", ci și pentru că însăși operele care ar fi într-adevăr fundamentale, puse la grămadă cu opere nesemnificative, sau chiar cu opere de îndoielnică valoare, cum se întîmplă fatalmente în orice dicționar, încetează a mai fi "fundamentale", în indistincția grămezii de titluri în care sunt cuprinse. Conform principiului de bază al oricărui dicționar, un dicționar va fi cu atît mai valoros cu cît va fi mai voluminos. Pentru dicționarele de filosofie, situația este încă și mai jalnică. Nu numai pentru că sunt umplute pînă la refuz cu nume de autori care într-o foarte scurtă perioadă de vreme vor dispărea de la sine de pe firmamentul culturii și pentru că, de cele mai multe ori, lipsesc filosofi de primă mărime. Dar în special pentru că acei filosofi într-adevăr mari, prezentați în dicționare, în fapt lipsesc, pentru că, atunci cînd ei sunt incluși în dicționare, gîndirea lor este mult distorsionată. Într-o rubrică de dicționar, orice gîndire filosofică nu poate fi decît distorsionată.

8. v. Nae Ionescu, **Istoria metafizicii. 1930-1931**, curs litogr. p. 34.

9.v. Mircea Eliade și George Racoveanu, **Prefața** (la culegerea de texte **Convorbiri**, 1951) cuprinsă în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**, Crestomație de Gabriel Stănescu, 1998, p. 152.

10. v. Emil Cioran, **Înșelarea prin acțiune**, art. publicat în rev. "Vremea" din 15 dec. 1940 și cuprins în volumul de publicistică, **Singurătate și destin**, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 332.

11. v. Isabela Vasiliu-Scraba, **Ideile- un decor variabil în scrierile lui Cioran (Nae Ionescu și Emil Cioran)**, în volumul intitulat: **În labirintul răsfrîngerilor. Nae Ionescu prin discipolii săi**, Ed. Star Tipp, 2000.

12. Dovada lecturilor era făcută de studenți chiar la examenele cu Nae Ionescu. Căci iată ce aflăm de la fostul său student, dl Mihai Șora: "Dacă (...) la întrebarea -inevitabilă în cazul său - cu care își începea totdeauna examinarea: "Dumneata, ce carte în materie ai citit?" se răspundea: "Cursul dumneavoastră" riposta venea fără întîrziere: "Fii drăguț și vino dumneata la toamnă, dar nu fără să fi citit ceva în problema care cu adevărat te preocupă; în ultimă instanță, fie și cu o carte de poezie!"(v. Mihai Șora, **Profesorul meu, Nae Ionescu**, în volumul: **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi.** Crestomație de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing, Co., Inc., București, 1998, p. 365)

p. 269 Cursul de Logică (34-35) al prof. Nae Ion. a devenit un curs de filosofuie a culturii, scrie prof. P.P Panaitescu, pt. că izbutise să ransforme Logica -disciplina formelor de gîndire -, înr-o ștriință a vieții.

Isabela Vasiliu-Scraba

RAPORTAREA LA TIMP A METAFIZICII. APARENȚA POLEMICĂ A UNEI LECȚII INAUGURALE

REZUMAT :
Lumea conceptelor și lumea esențelor eterne. Latura mistică a metafizicii după exclusiviștii rațiunii. Falsificarea, prin unilateralitate, a raționalismului adevărat. "Nu există activitate omenească mai legată de personalitate decît cea a filosofării". Realitatea istorică a metafizicii și noiciana "limitație care nu limitează" ilustrînd mișcarea liniară de succesiune a teoriilor din știință. Raportarea la timp a metafizicii într-o prezentare mai puțin obișnuită. Teza despre "Yoga. Originile misticii indiene" a fost oare o dovadă a curentului mistic încurajat de Nae Ionescu? Resorturile care duc la adoptarea "modei" sectelor religioase. Ce a înțeles îngrijitorul cursului din "realitatea istorică a metafizicii". Diferența de nivel dintre gîndirea lui Nae Ionescu și grila de lectură a îngrijitorilor cursurilor sale.

Folosind un termen nemțesc, "**Schwärmerei**", Nae Ionescu diferenția acel vag sufletesc cultivat de filosofia literaturizantă cu exaltările ei anitiintelectuale ce au generat reacția împotriva misticismului, de adevăratul misticism care,"presupune o disciplină cel puțin tot atît de strînsă și de aspră ca a logicii formale"**(1).** În opinia sa, metafizica n-a apelat niciodată în exclusivitate la rațiune. Încă de la cursul predat în 1928-1929, cînd a încercat să contureze metafizica răsăriteană printr-o paralelă cu metafizica apuseană, el le spusese studenților săi că posibilitățile umane în ce privește cunoașterea metafizică ar fi una la nivel de "lume a conceptelor", cealaltă la nivel de "lume a esențelor eterne". Așadar în fața omului s-ar deschide două căi prin care poate lua contact cu realitatea: calea cunoașterii și calea trăirii. În prima variantă cunoașterea ar tinde spre înglobarea realității cunoscute într-un anumit sistem de concepte. Aceasta ar fi varianta occidentală a spiritului metafizic, care nu poate ocoli impasul nepotrivirii dintre cunoașterea realității sensibile și realitatea noumenală ce trece dincolo de domeniul cunoscutului. Sau, cum spune Nae Ionescu, într-o asemenea variantă rămîne nerezolvată problema adecvării dintre cunoaștere și realitate.

În cea de-a doua variantă nu se mai pune problema imposibilității noaste de a trece din lumea conceptelor în ordinea realului (a ceea ce există **realiter**), deoarece pe calea trăirii omul se situează de la bun început în ordinea realului. Calea trăirii nemediate înseamnă calea depășirii de sine pe linia trăirii existenței care depășește subiectul metafizic, prin transformarea subiecului în însuși obiectul de cunoscut.

Această împărțire ar fi pusă sub semnul întrebării de filosofii raționaliști care cred că singura posibititate de a lua contact cu realitatea ar fi calea cunoașterii conceptuale și că filosofie "sănătoasă" se face numai de pe poziții raționaliste, și nu de pe poziții "mistice" **(2)**. Filosofii raționaliști, spunea Nae Ionescu la cursul de istoria metafizicii din 1930-1931, "se uită prin cărțile despre realitate" și iau în considerare nu ce este acolo, ci cam ce cred ei că ar trebui să fie acolo (**Istoria metafizicii. 1930-1931**, curs litogr., p. 9). Dar chiar și așa, exclusiviștii rațiunii sunt totuși nevoiți să constate că în cele pe care le-au citit "ar mai fi ceva"(Ibid.). În opinia lor, ceea ce este în afară de rațiune, n-ar fi decît parte bolnavă. Astfel că, înlăturînd partea "bolnavă", filosofii raționaliști ajung să postuleze că nu există decît rațiune. Nae Ionescu evidențiază cercul vicios în care se învîrt cei care au pretenția să definească normalul prin rațional și raționalul prin normal.

Cu dispoziția glumeață în care el expune întreaga lecție inaugurală a cursului de istoria metafizicii (1930-1931), Nae Ionescu, recunoaște că și el, pe cînd era tînăr, ar fi

citit cărți de filosofie. Numai că el le-a luat "așa cum trebuie", respectiv așa cum sunt ele scrise, de oameni perfect sănătoși. Chiar în ipoteza că autorii citiți, pentru că nu apelează în exclusivitate la rațiune ar fi fost bolnavi, n-am ieși la liman: dacă sunt bolnavi, remarcă Nae Ionescu în mod ironic, cum ar scrie ei filosofie de oameni sănătoși? Iată absurditățile în care se încurcă exclusiviștii rațiunii dispuși a crede că singură rațiunea este partea sănătoasă a omului.

Despre filosofii raționaliști Nae Ionescu scria într-un articol că ei nu pot face altceva decît să reproducă cele gîndite de alții, întrucît pleacă de la greșita premiză că în filosofie, ca și în știință, "o idee, dusă pînă la un punct de unul, e continuată de al doilea; și așa mai departe" (v. art. **Filosofia românească**, în vol. Nae Ionescu, **Opere. VI**, Ed. Crater, București, 1999, p 377). De altfel, și în răspunsurile date în 1926 la un chestionar privind filosofia contemporană, el îi cataloga pe filosofii raționaliști drept simpli "meseriași", al căror ideal nu trece de acela al unei cariere universitare. Ei însă rămîn, "proștii filosofiei" deoarece nu ajung niciodată să atace o problemă "de fond, în miezul ei" (v. **Filosofia contemporană**, în vol. **Neliniștea metafizică**, Ed. Fundației culturale române, București, 1993, p. 148).

După Nae Ionescu "rațiunea îmbucătățește universul; ea desface și despică totul. Numai în mintea purtătorului de Dumnezeu (...) începe vindecarea existenței, închiderea rănilor lumii". Asemenea poziție nu trebuie luată însă ca o desconsiderare lipsită de finețe a raționalismului. Pentru că, în opinia lui Nae Ionescu, există două feluri de raționalism. Un raționalism "adevărat, cu care misticismul a trăit întotdeauna în cea mai rodnică pace" și un raționalism de tip "cartezian", reprezentînd "falsificare, prin unilateralitate, a celui adevărat"(v. **Sufletul mistic**, în vol. **Roza vînturilor**, ed. II-a, anastasică, 1990, p. 23).

Tipologic, un astfel de "raționalism cartezian" și-ar fi pus amprenta pe "lumea nouă", care a urmat Renașterii. La cursul de metafizică din 1928-1929 el îl plasa pe însuși Descartes, cel care a fost numit "părintele raționalismului modern" pe undeva pe la mijloc, între tipul "mistic" reprezentat de Pascal, și tipul "raționalist", reprezentat de Spinoza. Descartes ar fi cuprins în categoria filosofilor pentru care transmiterea cunoștințelor cu ajutorul raționamentelor este "întretăiată și ajutată prin apelul la intuiția mistică".

Pentru lămurirea divergențelor legate de supradimensionarea importanței rațiunii, în prima prelegere a cursului de istoria filosofiei din 1930-1931 Nae Ionescu a început prin a constata că metafizica, fiind o "realitate istorică", este legată de timp. Dar caracteristic acestei "realități istorice" pe care o constituie metafizica îi rămîne, fără îndoială, felul propriu de filosofare izvorît din structura sufletească a fiecărui filosof, căci nu există vreo "activitate omenească mai legată de personalitate decît cea a filosofării" (v. Nae Ionescu, **Opere.VI**, Ed. Crater, București, 1999, p. 378).

Particulara situare a metafizicii în raportul pe care ea îl are cu timpul ar putea reieși din compararea existenței în timp a diferitelor soluții metafizice și succesiunea în decursul timpului a teoriilor științifice. Încă din 1911, pentru Nae Ionescu, "spiritul științific" și "spiritul metafizic" se conturau a fi două tipuri fundamentale de viață spirituală, într-o epocă în care filosofia îi părea a "se întoarce spre metafizică" **(3)**.

La cursul de metafizică din 1930-1931, prin comparația dintre știință și metafizică el ținea să evidențieze specificitatea metafizicii, marea deosebire existentă între "realitatea istorică " a teoriilor științifice și "realitatea istorică " a soluțiilor metafizice. Constantin Noica, fostul discipol al lui Nae Ionescu, va vorbi peste ani despre "**limitația care nu limitează**" gîndindu-se, ca și Profesorul său, la felul cum se succed teoriile în știință. Și unul și celălat vor vorbi de mecanica cuantică, de faptul că teoria cea avansată a mecanicii cuantice nu neagă vechea teorie a mecanicii newtoniene, ci o înglobează.

Spre deosebire de gîndirea științifică, care poate fi încadrată într-o mișcare liniară de succesiune, gîndirea filosofică se refuză unei astfel de încadrări. În istoria metafizicii, "fiecare moment reprezintă un absolut", subliniază Nae Ionescu. Deplina varietate a sistemelor filosofice face posibilă, pe de-o parte, totala separare a soluțiilor metafizice unele de altele, și, pe de altă parte, existența interconectărilor, a punctelor comune în sisteme filosofice apărute în timpuri diferite și în zone geografice diferite. Aceasta pentru că felul cum fiecare filosof s-a raportat la realitatea vie ce-i stă în față nu este condiționat doar de plămada lui spirituală.

Formula de echilibru, obținută fie prin înglobarea realității externe, ca un fel de plasare a realității în om, fie prin plasarea omului în cuprinsul realității este, după Nae Ionescu, o formulă de împăcare la care ajunge omul viu, care își trăiește neliniștea sa metafizică în anumite condiții istorice, de timp și de spațiu. Diferența ivită prin coloratura timpului și spațiului pe care o primesc soluțiile metafizice ar face posibilă schimbarea "modelor" în filosofie. Lecția sa inaugurală a cursului de metafizică ținut în anul universitar 1930-1931, după Dumitru Cristian Amzăr, îngrijitorul cursului litografiat, ar fi fost chiar despre "**moda în filosofie**", cum se poate citi în titlul stabilit de Amzăr și în rezumatul pe care el îl face acestei simpatice prelegeri.

După opinia noastră, în această lecție de deschidere, Nae Ionescu nu tratează în exclusivitate despre "moda în filosofie". Mai mult, referirea la "moda în filosofie", ne pare a fi doar tangențială, chiar dacă, mai mult în glumă, ea apare și la începutul și la sfîrșitul primei prelegeri. La fel de puțin semnificativă ca și "moda în filosofie" credem că este însăși aparenta frivolitate a primei lecții, fiindcă dincolo de cele pe care unii le-au crezut întruchiparea superficialității, Nae Ionescu spunea lucruri grave și de cel mai mare interes, cum ar fi, în cazul de față, **felul în care poate fi înțeleasă raportarea la timp a metafizicii, în pofida caracterului absolut al fiecărei soluții metafizice**.

Într-adevăr, subiectul primei prelegeri, subiect tratat de faimosul profesor al Universității bucureștene cu o desăvîrșită dezinvoltură și la modul cel mai non-conformist cu putință, dovedind totala sa lipsă de prejudecăți didactice, nu este altul decît "**realitatea istorică a metafizicii**". Iată, în acest sens, și precizările lui Nae Ionescu de la începutul celei de-a doua lecții: "Vă veți fi închipuit, cei care ați asistat la prima noastră convorbire, că eu am făcut o prelegere cu intențiuni polemice. Trebuie să vă mărturisesc că nu. Forma poate să fi fost polemică, dar, în fond, eu vreau să spun ce am eu de spus (...) Așadar, polemică numai ca formă, eu am ținut să constat un fapt, anume că, principial, pot exista o seamă de filosofii, și că ele chiar există. De altfel acesta este faptul fundamental pe care se sprijină, în genere, posibilitatea unei istorii a filosofiei" (v. Nae Ionescu, ISTORIA METAFIZICII. 1930-1931, curs litogr. p. 24).

Aparența polemică fusese conferită de aluziile transparente făcute de Nae Ionescu la adresa atacului împotriva sa pornit din tabăra filosofilor raționaliști, sau la teza de doctorat despre Yoga pe care urma să o susțină Mircea Eliade întors din India, teză despre care o glumă din epocă spunea că a "hindus" în eroare comisia care i-a acordat doctoratul.

Independent de aparența ei glumeață, ori polemică, prima prelegere a cursului de metafizică din 1930-1931 nu poate fi, în nici un caz, redusă la subiectul tangențial al "modei în filosofie", și acela rău înțeles. Cu atît mai mult cu cît "moda", ca fenomen social, nu înseamnă numai o schimbare, o raportare la timp, ci ea presupune și "imitația", care în domeniul modei vestimentare se regăsește cu prisosință, dar în domeniul adevăratei filosofii lipsește cu desăvîrșire.

De pildă, moda "Aristotel", nu presupune imitarea celor gîndite de Aristotel. Pe de-o parte, pentru că multe gînduri ale lui Aristotel nu au intrat în zona preocupărilor celor care

l-au comentat (v. Nae Ionescu, ISTORIA METAFIZICII, 1930-1931, curs litogr. p. 32-34). Iar pe de altă parte, pentru că această "modă", -destul de durabilă în istoria spiritualității europene-, nu a presupus decît lectura lui Aristotel, din care fiecare a înțeles ce a putut el să înțeleagă (și nu ceea ce a gîndit într-adevăr Aristotel), lectură, cu urmări din cele mai diferite la filosofii arabi, la Sfîntul Thomas din Aquino, sau la neo-tomiștii din secolul XX.

Așadar, însăși formularea lui Nae Ionescu privind "moda în filosofie" trebuie înțeleasă cu toată precauția, și, mai ales, în acele determinări pe care i le atribuia filosoful, pentru a se evita eroarea curentă de a raporta la domeniul filosofiei, cele care nu țin de acest domeniu. .

Desigur, se pot isca niște voci care să invoce presupoziția după care Nae Ionescu ar fi văzut atît titlurile cît și rezumatele fiecărei prelegeri, neavînd nimic de obiectat la felul cum fostul său student i-a editat cursul ținut în anul universitar 1930-1931. Această presupoziție este falsă. Deoarece Nae Ionescu era complet dezinteresat față de <<nemurirea>> gîndirii sale. În vremea cînd se apucase a-i îngriji Profesorului stenogramele de la cursuri, D. C. Amzăr l-a întrebat pe Nae Ionescu "dacă vrea să vadă prelegerile" după ce le va fi pus la punct. "Mi-a răspuns că nu este nevoie", consemnează D. C. Amzăr (v. Nae Ionescu. Cum l-am cunoscut, în vol NAE IONESCU ÎN CONȘTIINȚA CONTEMPORANILOR SĂI, Criterion Publishing, 1998, p 32).

De altfel, tocmai în prima prelegere a cursului de istoria metafizicii, Nae Ionescu găsise un moment propice pentru a le spune tinerilor care-l ascultau că "respectul în fața cărții scrise este un semn de analfabetism, în vreme ce lipsa de respect în fața unei cărți bine scrise, este un semn de imbecilitate" (v. Nae Ionescu, ISTORIA METAFIZICEI, 1930-1931, curs litogr., publicat sub îngrijirea lui D. C. Amzăr, p. 10).

Pornind de la "realitatea istorică" a metafizicii, Nae Ionescu semnalează schimbarea "modelor" în filosofie, luînd ca exemplu impactul pe care spiritualitatea orientală l-a avut, încă de la începutul secolului XX în cultura occidentală. Pe linia acestei "mode", "**curentul orientalizant**" din cultura română era și el perfect vizibil, așa că aluzia la viitorul său asistent, era transparentă.

Mircea Eliade, care urma să devină o autoritate de anvergură mondială în domeniul istoriei religiilor, și care, asemenea lui Blaga, urma să fie cu grijă torpilat ca nu cumva să primească premiul Nobel **(4)**, în acea vreme, deși reprezentant al <<**noii generații**>>, era deja autorul a numeroase și temeinice studii despre filosofia indiană, publicate prin reviste.

Referindu-se la curentul <<orientalizant>> din România, pe care C-tin Rădulescu-Motru ținuse să-l califice drept <<mistic și obscurantist>>, Nae Ionescu constatase că asemenea <<curent>>, -după Rădulescu-Motru, <<adăpostit>> în Universitatea bucureșteană-, nu ar fi chiar așa de neobișnuit, fiindcă se înscrie în spiritul vremii, fiind o <<modă>> europeană. Într-altfel puse lucrurile, Nae Ionescu nu spusese (aluziv, desigur) decît că Mircea Eliade, cu teza sa despre Yoga pe care o pregătea pentru doctoratul în filosofie, nu făcea alceva decît să țină pasul cu vremea în care trăia.

Afirmînd că metafizica este o <<realitate istorică>> și ca atare legată de timp, Nae Ionescu ajunge, prin urmare, la schimbarea "modelor" în filosofie. Schimbările acestea nu se fac oricum, observă el, ci după niște resorturi caracteristice fenomenelor sociale, fiindcă orice <<modă>>, chiar și moda în filosofie, se înscrie în cadrul fenomenelor sociale naturale.

Ceea ce ar fi trebuit să fie reținut din cele spuse de Nae Ionescu în legătură cu <<moda>>, este afirmația sa după care, un filosof este interesat "**nu de moda în sine**", ci de cu totul altceva, anume de "**resorturile care fac să se adopte o anumită modă**".

Tocmai ce a trecut cu vederea Dumitru Cristian Amzăr, îngrijitorul ediției, cînd s-a străduit să rezume spusele lui Nae Ionescu la curs.

Într-unul dintre articolele sale publicate în "**Cuvîntul**", în 1926, chiar Nae Ionescu folosise perspectiva evidențierii <<resorturilor>> ce fac să se adopte, la un moment dat, o anume modă. El analizase problema sectelor religioase din perspectiva <<resorturilor>> care au făcut să se adopte "moda sectelor".

El observase atunci, cu mare finețe de spirit, că formula modernă a statului se dovedește a fi deficientă și datorită ofensivei dizolvante a sectelor religioase care pot fi încadrate în tipologia <<filosofiei protestantismului>>, sau, cum spune Nae Ionescu, a <<sectelor protestantizante>>. Fiindcă, în fond, aceste secte religioase sunt <<**înrudite**>> cu statul modern scientist, democratic și egalitar, vorbind aceeași limbă, fiind <<**frați buni**>> (v. Nae Ionescu, ROZA VÂNTURIOLOR, 1990, p. 6).

Așadar, <<moda>>, ca <<moment istoric>>, fusese doar tangențial vizată de Nae Ionescu în prima sa prelegere a cursului de metafizică din 1930-1931, moda în sine ne fiind interesantă decît în măsura în care un filosof poate pune în evidență resorturile ei. Preocuparea lui principală, cum am menționat deja, nu este în prima prelegere a cursului de metafizică "realitatea istorică a modei", ci "realitatea istorică" pe care o constituie însăși metafizica. Or, ea este o realitate istorică atît de aparte, încît raportarea la timp a metafizicii nu pare a fi din cale afară de simplă.

În primul rînd datorită caracterului absolut al fiecărei soluții metafizice, și pentru că însăși metafizica este o activitate în care amprenta personalității filosofului predomină coloritul temporal și spațial al soluției pe care el o propune.

În al doilea rînd, pentru că, în ciuda caracterului absolut și a amprentei personalității căreia îi aparține, orice soluție metafizică este influențată de epoca și de zona geografică în care a apărut.

În al treilea rînd, pentru că orice soluție metafizică se înscrie fatalmente într-o anume formă de viață spirituală a omenirii, care, atunci cînd este autentică, nu suferă influențele altor forme de viață spirituală.

În al patrulea rînd, pentru că în filosofie <<**totul trebuie început de la capăt**>>, fiindcă trecerea timpului nu a atras după sine formarea unui patrimoniu de bunuri pe deplin cîștigate, cum se întîmplă în știință.

În al cincilea rînd, pentru că însuși instrumentul de comunicare a unei soluții metafizice face ca între filosofi să circule impresii subiective, și nu obiective, despre ce a scris sau ce a gîndit un alt filosof, indiferent de epoca în care respectivii filosofi au trăit, sau trăiesc.

În al șaselea rînd, pentru că, dincolo de gîndirea discursivă ce apelează la rațiune, în orice soluție metafizică se poate decela și prezența gîndirii intuitive, rod al unui contact nemijlocit cu ultimele principii ale realității.

În al șaptelea rînd, pentru că metafizica, fiind o formulă de împăcare la care ajunge <<omul viu>>, ea reflectă întrucîtva spiritul vremii, filosoful neputîndu-se sustrage spiritului vremii sale decît cu riscul de a fi <<demodat>>, de a se situa în afara intereselor teoretice ale epocii în care trăiește.

Dar raportarea la timp a metafizicii, în nici un caz, nu poate fi făcută printr-o superficială invocare a <<modei în filosofie>>, modă care, datorită zonei în care se manifestă, posedă niște determinații atît de particulare, încît nu seamănă cu nici o altă <<modă>>.

Desigur, mai mult decît ideea de <<progres>>, în care Nae Ionescu nu credea cîtuși de puțin, sau aceea de schimbare a <<modelor>> în filosofie odată cu trecerea timpului, în

îndemnul din final ca studenții să-l <<depășească>>, se poate ghici îndemnul ca ei să gîndească pe cont propriu.

Acum, după ce am văzut care a fost subiectul în jurul căruia s-a desfășurat originala gîndire a lui Nae Ionescu la prima lecție ținută în 1930, să vedem cam ce a reținut îngrijitorul cursului litografiat din cele expuse de Nae Ionescu, și a trecut în rezumatul alcătuit de el, pornind de la greșita presupunere că prelegerea ar fi fost despre realitatea istorică a modei: (a) **"moda" fenomen social natural, care, sociologicește însemnează "moment istoric"**; (b) **"Moda" curentului orientalizant în filosofia românească de azi**; (c) **"Momentele istorice" în istoria științei**; (d) "**Momentele istorice" în istoria metafizicii**; (e) **Depășirea "momentului istoric" lege inexorabilă în succesiunea generațiilor istorice.**

Cum ușor se poate observa, nicăieri în structura primei prelegeri prezentată de Dumitru Cristian Amzăr nu apare semnalată problema raportării la timp a metafizicii, în jurul căreia își structurează Nae Ionescu gîndirea în acest curs, cum nu apare nici problema <<misticii>>, coexistînd în scrierile metafizice cu "sănătoasa rațiune".

După titlu și după rezumatul corespunzător titlului, lecția ținută de Nae Ionescu dă impresia unei scandaloase frivolități. Asta pentru că în spatele tonului glumeț, Dumitru Cristian Amzăr, tînărul îngrijitor al cursului, nu a putut vedea, în primul rînd, care au fost adevăratele probleme tratate, iar în al doilea rînd, seriozitatea și disciplina de gîndire cu care, în fond, ele fuseseră tratate.

Ce concluzie să tragem de aici? Așa cum am mai avut ocazia să constatăm, singura concluzie, care se impune cumva de la sine, ne duce către reafirmarea unor lucruri consemnate și cu alte prilejuri **(5)**. Anume că titlurile cursurilor și rezumarea celor gîndite de Nae Ionescu la cursurile sale (prin subtitlurile fiecărui curs) nu au ce căuta în cărțile în care Nae Ionescu este trecut drept autor.

Locul lor cel mai potrivit ar fi în oarece studii, unde ar putea fi argumentată opțiunea pentru un titlu sau altul, cum argumentată ar putea deveni și orice propunere de rezumare a gîndirii lui Nae Ionescu. Din păcate însă, la fiecare nouă editare a operei sale, Nae Ionescu este oferit publicului în exclusivitate însoțit de grila de citire a îngrijitorilor.

Or, despre insidioasa amprentă lăsată în acest mod de îngrijitorii operelor filosofice ale lui Nae Ionescu pe cele gîndite de Nae Ionescu, nu se poate constata decît că este cu totul ne la locul ei, fiind, prin excelență, deformatoare. Ca să nu mai vorbim despre diferența de nivel dintre cele conținute de cursurile lui Nae Ionescu, și modestele, mult prea modestele, prezentări ale gîndirii lui Nae Ionescu făcute prin asemenea grile de lectură.

NOTE

1. v. Nae Ionescu, **Filosofia contemporană,** în volumul **Neliniștea metafizică**, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1993, p. 147.

2. Mircea Vulcănescu menționează polemica ivită între "filosofii raționaliști" și Nae Ionescu într-un articol publicat în ziarul "Epoca " din 30 ian.1931, intitulat "**Gîndirea filosofică a lui Nae Ionescu** ". După trecerea în revistă a operei filosofice a lui Nae Ionescu, el subliniază "activitatea prodigioasă de cercetare autentică, îndreptată asupra tuturor problemelor filosofice moderne ", pentru a scrie în concluzie că "această filosofie reprezintă în cultura românească o poziție originală, care concentrează fascicular toate interesele teoretice ale epocii noastre".

3. v. Nae Ionescu, **Opere. VI**, volum îngrijit de Marin Diaconu și Dora Mezdrea, Editura Crater, București, 1999, p.63.

4. Iată ce aflăm de la Ion Rațiu despre subiectul <<premiului Nobel>> care, dacă ar fi fost vreodată dat după criteriul valorii operei și nu după alte criterii, ar fi ajuns să fie deținut și de Blaga, și de Mircea Eliade: "Ultima dată Constantin Noica m-a vizitat în apartamentul meu din Paris. Ne-am dus împreună la Mircea Eliade. Cu Eliade aveam legături cordiale încă din vara anului 1940, cînd eram amîndoi la Legația din Londra. Era prăbușit, săracul. A vrut să-mi vorbească. Noica a înțeles. Și-a găsit o scuză și a plecat. "N-o să-mi dea premiul Nobel pentru literatură. Știu cine se opune", mi-a spus Eliade, înțelept, împăcat, dar întristat. Avea mîinile bandajate căci suferea, grav, de arteroscleroză." (v.Ion Rațiu, CINE MĂ CUNOAȘTE ÎN ȚARĂ AȘA CUM SUNT?..., Ed. Progresul Românesc, 1991, p.95-96).

5. v. Isabela Vasiliu-Scraba, SURPRIZA ULTIMULUI CURS DE METAFIZICĂ AL LUI NAE IONESCU, în rev. "Viața Românească", nr. 12/ 1999, p. 136-139. Semnalăm cititorilur acestui articol din rev."Viața Românească" o regretabilă eroare pe care am făcut-o atunci cînd i-am atribuit și d-lui Dan Zamfirescu paternitatea titlurilor și subtitlurilor fiecărei prelegeri a ultimului curs de metafizică (1936-1937).

Referirea noastră la "cei doi îngrijitori" care, împreună, ar fi făcut nepotrivite adăugiri la textul lui Nae Ionescu este greșită, întrucît adăugirile de titluri și subtitluri aparțin în exclusivitate d-lui Marin Diaconu. Această informație este consemnată chiar în volum, la p. 14 în "**Nota Editurii**", notă pe care, printr-o gravă scăpare, nu am citit-o cu atenția cuvenită.

Isabela Vasiliu-Scraba

FUNDAMENTAREA UNEI METAFIZICI A FIINȚEI

"Trebuie să te situezi undeva. În afară de sistem faci impresionism"
Petre Țuțea

REZUMAT:
Metafizica - necesitate lăuntrică de formulare conceptuală a unor experiențe. Raționalismul "cu care misticismul a fost întotdeauna în cea mai rodnică pace". Participaea și bipolaritatea subiect/obiect al cunoașterii metafizice. Contingența realității indică lumea transcendenței. Ființa ce-și capătă identitatea și unitatea proprie prin participare, față de "existența" din scrierile anticilor. Ființa ca subiect metafizic. Felurile de a fi ale ființei și Unu/Multiplu din dialogul Parmenide. Subiectul metafizic ca suport al unor întîmplări prin care, într-un fel, ființa "nu este".

Metafizica, după cum remarca Nae Ionescu în prelegerea din 13 ianuarie 1937, se face uneori numai din necesități polemice, într-o situare critică față de un oarecare sistem metafizic. Pentru a intra însă în domeniul metafizicii fără intenții polemice, așadar pentru a da curs unei necesități lăuntrice de formulare conceptuală a unor experiențe metafizice, trebuie făcut un examen critic al "posibilităților de lucru". Punctul de plecare în acest demers îl va constitui pentru Nae Ionescu acceptarea a trei "postulate" fundamentale.

Primul ar fi că prin cunoașterea metafizică nu are loc "un act de înregistrare", ci un act de "identificare" a subiectului metafizic cu obiectul cunoașterii metafizice. Un alt mod de exprimare a acestui adevăr fundamental, pe care Nae Ionescu l-a invocat în mai toate cursurile sale, ar fi "nu știu ceea ce văd ci văd ceea ce știu". La cursul de metafizică din 1928-1929 Nae Ionescu vorbise de "transformarea noastră în însuși obiectul de cunoscut", precizînd că la mijloc este "un fel de fuziune, de contopire". De aici și concluzia că existența care ne depășește poate fi "trăită", în sensul "depășirii noastre pe linia trăirii"(v. sfîrșitul celei de-a XI-a prelegeri).

Acest postulat, în viziunea metafizică a lui Nae Ionescu, se constituie ca o veritabilă "axă a întregii probleme de cunoaștere metafizică". Fiindcă, de îndată ce trăirea metafizică este tradusă în forme conceptuale ea devine cunoaștere. La cursul de **filosofia religiei** (1924-1925) Nae Ionescu, amintind de criza anti-intelectualistă a filosofiei, spunea că nu se simte solidar cu ea, întrucît, chiar atunci cînd experiența metafizică "prinde din realitate lucruri ce stau ceva mai adînc decît pînă unde poate pătrunde rațiunea", ea trebuie să fie replămădită în elemente "ale rațiunii" pentru a fi dată ca atare celorlalți (v. prima prelegere).

Al doilea postulat fundamental ar fi acela al "participării". Prin el, experiența metafizică se dezvăluie a fi un act "bipolar". Participarea înlătură presupoziția monopolarității, de caracter pur imanent, implicînd un panteism ce se dispensează de orice transcendență, "absurditate care egalează pur și simplu idealismul absolut în materie de cunoaștere"(v. Nae Ionescu, **Filosofia religiei. 1924-1925**, prelegerea a III-a).

Participarea presupune doi termeni: subiectul metafizic și ceva de natură obiectivă, care transcede omul. Ea implică păstrarea distincției (și a ierarhiei) dintre subiectul participant și obiectul cunoșterii metafizice la care el participă.

Al treilea postulat pornește de la constatarea lipsei de sens a împărțirii metafizicii. Cunoșterea metafizică fiind "act de identificare" a subiectului cu obiectul, sistematizarea metafizicii în "știință a actului" și în "știință a obiectului experienței metafizice", devine cumva de prisos. Pe aceleași considerente, de prisos devine și "justificarea activității metafizice".

Ar rămîne de cercetat "actul de identificare a subiectului cu obiectul", adică însăși experiența metafizică, respectiv "mijloacele prin care eu ajung la experiența mea", considerîndu-le "obiecte ale experienței mele" (v. Nae Ionescu, **Tratat de metafizică. 1936-1937**, Ed. Roza Vânturilor, 1999, p.31). În repetate rînduri, Nae Ionescu va sublinia latura "personală" a experienței metafizice, considerarea experienței metafizice "întrucît este experiența mea" (p.37), într-o lume în care însăși contingența realității indică lumea transcendenței, lipsită de contingență. Astfel, numai prin presupunerea lumii transcendenței, se poate iniția cercetarea pornind de la subiect metafizic Cu aceasta Nae Ionescu a completat întreg tabloul demersului său metafizic.

În antichitate, observa Nae Ionescu în cea de-a treia prelegere a sa (p. 40), metafizica se ocupa cu problema "existenței" **(1)**. Așadar nu cu problema "ființei" cum greșit apare în traducerile lui Platon și ale lui Aristotel în românește. Să vedem însă ce precizări mai aduce Nae Ionescu în legătură cu "existența". Anticii, în scrierile lor metafizice, considerau că "existența" este "ceva care există în realitate", este "ceva care se comportă, într-un anumit fel în lumea din afară de mine" (p.40).

Față de "existența" astfel înțeleasă, "**ființa** nu privește propriu-zis existența unui **ceva**", ci "privește o unitate". Dar o "unitate" care își capătă "configurația" împărtășindu-se de la altceva care o depășește. Fără să îmbogățească prin nimic conținutul "ființei", existența este "ceva care se adaugă" ființei.

În sensul cel mai larg, observă Nae Ionescu, "ființa" este "subiect". El definește astfel "ființa" prin "funcțiunea" pe care ea o capătă în perspectiva unei metafizici a ființei. Din cadrul astfel conturat al "metafizicii ființei", de la sine înțeleasă devine abandonarea oricăror interese cu privire la "ceea ce este", în esența ei, "ființa". Demnă de interes rămîne doar "comportarea" ființei ca subiect metafizic, respectiv cercetarea "felurilor de a fi" ale ființei ca subiect metafizic în raport cu "ceva căruia îi aparține".

În istoria spiritualității umane, modelul unei astfel de cercetări Nae Ionescu știa bine că se află la filosofii greci. În felul său pe jumătate glumeț, pe jumătate serios, Nae Ionescu le spunea studenților săi: **grecii, neavînd ce face, au gîndit tot ce se putea gîndi.** Este de-a dreptul uimitoare perfecta orientare în istoria filosofiei, pe care Nae Ionescu o dovedește cu prilejul cercetării "felurilor de a fi" ale ființei care participă la altceva, luînd ființă prin însăși această participare.

Într-adevăr, cea mai completă și sistematică cercetare a unei asemenea probleme nu se găsește decît în dialogul platonic **Parmenide**, pe care Nae Ionescu nu-l citează.
După opinia noastră, nici nu era nevoie să-l citeze, din moment ce el gîndise (cu mintea lui strălucită) problema pe care, spre confirmarea celor gîndite de el, a verificat-o recitind **exact acel pasaj** din dialogul **Parmenide** pe care nu l-ar fi nimerit, în modul infailibil în care l-a nimerit, dacă n-ar fi avut deja gîndite problemele conținute în el.

Mai mult încă, nicăieri, în nenumăratele scrieri despre filosofia platonică pe care le-am consultat de vreo doisprezece ani încoace, nu am mai întîlnit o atît de subtilă înțelegere a lui Platon, deși majoritatea celor care s-au ocupat de dialogul **Parmenide** au zăbovit cu predilecție asupra părții conținînd "exercițiul dialectic", scriind mai apoi fel și fel de năzdrăvănii.

De altfel, Mircea Vulcănescu a găsit demnă de consemnat opinia lui Nae Ionescu despre imposibilitatea ca un filosof să împrumute cele gîndite de un alt filosof. Într-atîta îi părea de caracteristică fostului său Profesor. "Fiecare om e singur cu gîndul lui"- considera Nae Ionescu. "Filosofii își împrumută unul altuia numai vocabularul, de cele mai multe ori, răstălmăcindu-l și pe acesta." (v. Mircea Vulcănescu, **Nae Ionescu, așa cum l-am cunoscut**, ediție îngrijită de Alexandru Badea, Ed. Humanitas, 1992, p. 25).

În legătură cu Platon, povestind cum a decurs un examen cu Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu mai consemnează o părere a lui Nae Ionescu, de care toți comentatorii dispuși a reține din întreg dialogul **Parmenide** numai "exercițiul dialectic" s-ar arăta scandalizați:"momentul dialectic precede cunoașterea prin participație" **(2)**.

Așadar nu numai că gîndea singur, dar în plus Nae Ionescu face dovada că îl înțelegea foarte bine pe Platon. Numai astfel se poate explica cum de i-au căzut ochii tocmai pe **ipoteza a șasea** din partea de exercițiu dialectic, și nu pe una care îi precede sau succede, dintre toate cele nouă ipoteze asupra Unului expuse de Platon în enigmaticul său dialog **Parmenide**.

Ce scrie Platon în ipoteza a șasea? Scrie că **dacă Unu nu este, el este și nu este**. Ce au tot scris comentatorii, luîndu-se unul după altul, și neînțelegînd nici un moment la ce se referă Platon? Ei au scris că Platon fie se joacă, fie ajunge ilicit la concluzia la care ajunge.

Nae Ionescu, pentru că gîndise și el aceeași situație, și mai ales pentru că știa la ce se referă filosoful grec, va spune, la rîndul său: **dacă ființa nu este, ea este și nu este.**

Ființa este subiect, gîndea Nae Ionescu, este ceva despre care se poate vorbi, chiar și numai atunci cînd spunem că există sau spunem că nu există. Spunînd că există, noi înțelegem subiectul în cauză ca suport al unui anumit fel de întîmplări: "ceva există atunci cînd acest ceva suportă altceva" (v. Nae Ionescu, **Tratat de metafizică.1936-1937**, Ed. Roza Vânturilor, 1999, p. 41).

Metafizica, în opinia lui Nae Ionescu, (și nu doar a lui!), este preocupare cu lumea de dincolo. Punînd problema limitelor, Nae Ionescu deosebise "lumea de dincolo" și "lumea de dincoace". Diferența dintre cele două a fost trasată de Nae Ionescu la cursul de metafizică din 1928-1929. El spunea atunci că "există o viață obișnuită și o realitate obișnuită, însă există și o viață mai adîncă, neobișnuită, în sufletul nostru, și o realitate mai adîncă, necunoscută în mod obișnuit". În "pătura" obișnuitului sensibil se mișcă "conștiința noastră zilnică, logica noastră, ideile noastre de toate zilele". "Pătura neobișnuitului" poate fi desemnată ca "lume de dincolo" întrucît ea este o realitate obiectivă din afară de noi.

Într-o înspirată formulare, Nae Ionescu spusese într-una din prelegerile ultimului său curs din 1936-1937 că metafizica se ocupă cu "dușii de pe lume" (op. cit., p.125).

Așadar subiectul metafizic, ființa de care se ocupă "metafizica ființei" va trebui să fie și suport al unor întîmplări prin care, într-un fel, ființa "nu este", pierde (în anumite ocazii) contactul cu timpul de aici, sau, ca să spunem așa, trece într-un alt tărîm. Trecerea în "alt tărîm", observă Nae Ionescu, nu se face însă "prin suspendarea timpului, ci prin depășirea lui". Ceva mai încolo vom vedea cum definește Nae Ionescu timpul, și atunci vom înțelege mai bine ce este cu "depășirea" lui.

La obiecția că s-ar putea să fi fost cazuri de "anormalitate", Nae Ionescu răspunde, așa cum s-a mai răspuns de cîte ori s-a pus această problemă: sunt fapte istorice, care, din moment ce există, nu numai că sunt normale, dar prin însăși existența lor nu au nevoie de nici o justificare, așa cum nimic din ceea ce există nu mai are nevoie de justificarea faptului că există.

Dimpotrivă, aceste fapte istorice reprezintă dovada că "există în spiritul omenesc, ca o componentă normală a lui - evident, lucrînd cu o intensitate deosebită, o dată mai mare, altă dată mai mică -, și această funcțiune metafizică" (op. cit., p. 84).

Iată cum ajunge Nae Ionescu la concluzia după care dacă ființa nu este, ea este și nu este. Atunci cînd spunem despre ceva că nu există, făcînd din acest "ceva" obiect al unei afirmații, îl diferențiem de altceva.

Deci primul lucru pe care îl sesizăm în legătură cu el este că "asupra acestui ceva eu pot să fac afirmații". La mijloc este un subiect, este "ceva" cunoscut în măsura în care știm că se află într-o relație univocă față de celelalte, diferite de subiectul în cauză. Fiindcă nu altele sunt diferite de el, nu despre altele se spune că ar fi diferite, ci despre "acest ceva" se spune că este diferit de altele.

Subiectul este "ceva la care altceva se raportează (...) De îndată ce despre ceva care nu există eu pot să afirm că nu există, înseamnează că totuși există într-un oarecare fel pentru mine, de îndată ce eu fac afirmații asupra lui. Nu se poate face nici un fel de afirmație asupra a ceva care nu există" (v. Nae Ionescu, **Tratat da metafizică**, 1936-1937, p. 41). Nae Ionescu mai face o ingenioasă observație: "neființa există întru atît întrucît se opune (...) categoriei globale de ființă (...) Vedeți, ființă are plural: ființe; neființă n-are plural, nu se poate spune neființe" (Ibid., p. 46).

Observăm grija cu care Nae Ionescu se ferește de a desemna acel "altceva" care se raportează la subiectul metafizic drept "obiect". Acel "altceva" este ceva care, pentru subiect, nu există și există în același timp, fără ca prin aceasta să poată fi considerat "neființă".

Cum nu ne-am propus nici un moment să-l secondăm pe Nae Ionescu foarte îndeaproape, vom menționa doar acele coordonate ale "**metafizicii ființei**" care ne pot duce către înțelegerea ansamblului viziunii sale metafizice, trecînd peste cele spuse despre "eul" considerat un "element ultim", ca existență cunoscătoare ce-și raportează lumea ca obiect, deosebit de "eul" privit ca o existență "trăind" între alte existențe. Vom reține doar faptul că Nae Ionescu nu consideră "eul în raport cu procesul de cunoaștere, ci în el însuși"(Ibid., p. 59).

Vom trece și peste cele spuse despre felurile de existență care conferă omogenitate experienței, dar nu fără a menționa că în opinia lui Nae Ionescu "experiența (...) transcede eul, depășește eul" ceea ce pune în evidență caracterul nejustificat al aspectului imanent pe care l-ar căpăta realitatea dacă ea ar fi raportată la "eu" ca element ultim.

Nae Ionescu nu ostenește a repeta studenților că "eul" conștiinței cunoscătoare nu este nici "element ultim", nici izolat, ci el se află într-un raport de participare.

În modul cel mai general, observă Nae Ionescu, transcendența se definește ca o condiție a existenței, iar prin aceasta și a experienței. Numai că transcendența nu este doar atît, fiind, înainte de toate, în ea însăși.

Problema experienței dovedită a fi transcendentă față de subiect, Nae Ionescu o va aborda și în ea însăși, pentru a ajunge la următoarea definiție a transcendenței: "tot ceea ce este dincolo de această realitate a experienței mele se numește transcendență. Cea mai simplă și cea mai largă definiție a metafizicii este transcendența. Între altele, pentru simplul motiv că transcendența și metafizica sunt unul și același lucru" (Ibid., p 78).

Metafizica însă nu există în ea însăși. Ea există, constată Nae Ionescu, fiindcă ne este de folos, fiindcă răspunde unei necesități a spiritului omenesc pe care timpul nu o poate lichida, chiar dacă sunt și epoci în care "necesitatea metafizică este foarte scoborîtă".Ea nu poate în nici un caz dispărea, deoarece este "o constantă a spiritului omenesc". Astfel încît, prin această constantă a spiritului omenesc, rezultă și îndreptățirea existenței

transcendenței, dacă nu din alt motiv, "cel puțin ca obiect al necesității noastre metafizice" (Ibid., p. 87). Fiindcă, spune Nae Ionescu "dincolo de trăirea existenței noastre nu este nimic omenesc și nici dincoace de această trăire" (Ibid. p. 89).

NOTE ȘI COMENTARII MARGINALE

1. Referitor la traducerile din scrierile aristotelice și la traducerile comentariilor Sfîntului Toma în marginea acestor scrieri, în capitolul al doilea al cărții noastre semnalasem frecventele confuzii de termeni care se fac între "ființă" și "existență". Spre înlăturarea oricăror dubii afirmasem limpede că singurul termen care este corect de folosit pentru filosofia lui Aristotel este cel de "existență". În cartea noastră intitulată **Despre Existență, Ființă și Esență,** apărută în 1996, menționasem un fragment (cuprins în **Istoria Logicii)** din **De ente et essentia** tradus corect de filosoful și logicianul Anton Dumitriu, prin <<**Despre existență și esență**>>.

Din precizarea că metafizica greacă s-a ocupat cu "existența", precizare pe care o găsim în ultimul curs de metafizică ținut de Nae Ionescu, se poate cu ușurință constata, așa cum era de așteptat din partea unui filosof de talia lui Nae Ionescu, o folosire corectă a termenului de <<existență>>.

La C. Noica nu se va mai constata însă acest lucru. Explicația o oferă tendința lui Constantin Noica de a îngloba într-o viziune personală (ținînd de filosofia spiritului) diverși gînditori din istoria filosofiei(v. Isabela Vasiliu-Scraba, **Filosofia lui Noica, între fantasmă și luciditate**, 1992). Aceasta îl va face pe Noica să vorbească chiar și în legătură cu Platon despre "ființă". Pentru că Noica urmărea anumite gînduri de-ale sale. Din păcate, ceilalți -care au preluat de la el folosirea improprie a termenilor-, l-au urmat pe Noica, fără să-i poată urmări gîndirea.

Umberto Eco, pe care l-am menționat în capitolul anterior al cărții noastre, amintindu-i pe Gorgias, Aristotel și Parmenide (alături de ceilalți), oferă indicația că are în vedere "existența". Că, așadar, titlul corect al fragmentului tradus din cartea sa, **Kant si ornitoringul**, ar fi trebuit să fie "**Despre existență**".

2. v. Mircea Vulcănescu, **Nae Ionescu, așa cum l-am cunoscut**, ediție îngrijită de Alexandru Badea, Ed. Humanitas, 1992, p. 34, precum și Isabela Vasiliu-Scraba, MISTICA PLATONICĂ, Ed. Star Tipp, 1999, cap. **Despre preludii și mai ales despre rolul de preludiu al "exercițiului dialectic" din PARMENIDELE lui Platon,** p. 255-268.

Isabela Vasiliu-Scraba

O METAFIZICĂ CU DOUĂ ÎNFĂȚIȘĂRI

> *"Nae Ionescu a restaurat tradiția imperială a învățăturii filosofice, care înseamnă gîndirea riguroasă a problemelor proprii, iar nu gîndirea pe cărțile altora (...) Faptul că Nae Ionescu a fost profesorul cel mai iubit și cu cei mai mulți elevi se datorește tocmai acestui amănunt: că el a învățat pe tineri cum să gîndească și i-a încurajat să-și gîndească problemele lor personale."*
> Mircea Eliade

REZUMAT :
"Fiecare poartă un călugăr mort în suflet". Mîntuirea în veac, "prin cultură",-poziție magic-panteistă. Soluțiile metafizice sunt "relative sub specie eternitatis". Un "alt fel" de cauză și Dumnezeul lui Platon. "Ființa pur și simplu este mai mult decît cea mai înaltă formă a ființei". Metafizica "lui Ulise"-viziune totală și de maturitate asupra existenței. Comunitatea de destin a nației. Metafizica "lui Ahile"-transfigurarea unei vieți încheiate în floarea vîrstei. Momentele fundamentale ale raportului nostru cu transcendența.

Prin inedita înțelegere a preocupărilor metafizice (în opinia sa, de natură strict individuală) drept contrapondere pentru ratarea mîntuirii, Nae Ionescu trasează, încă din 12 ianuarie 1937, cadrul general al viziunii sale metafizice pe care urmează a o detalia. "Fiecare poartă un călugăr mort în suflet", scrisese el pe marginea unei poze datînd din 1933. Este tocmai fraza prin care filosoful a exprimat, în modul cel mai sugestiv, nevoia general umană de metafizică, așa cum o înțelegea, ca o neliniște a conștiinței umane în încercarea ei de a depăși timpul și spațiul. "Mîntuirea prin cultură", adică mîntuirea "întucît creăm cultură", creăm opere care trăiesc dincolo de spațiu și de timp (poziție filosofică pe care o va susține - în scrierile sale- Constantin Noica), era considerată de Nae Ionescu "o poziție magic-panteistă, și nu creștină" (*Naționalism și ortodoxie*, în rev. "Predania", Anul I, nr. 8-9, din 1-15 iunie 1937). În toate cursurile sale de metafizică el subliniase destul de apăsat caracterul personal al preocupărilor metafizice, pentru ca în anul universitar 1936-1937 să adauge că prin aceasta individul nu apare nici un moment rupt de comunitatea din care face parte. Într-o primă instanță, Nae Ionescu va defini metafizica drept "*viziune totală și de maturitate asupra existenței*". Pentru cel care a ajuns la trăirea unui "prea-plin" al ființei sale, dar nu a izbutit să se mîntuiască prin sfințenie, existența va urma să-i fie mai apoi "cădere în istorie", "cădere" într-o condiție umană înțeleasă din perspectivă creștină. Este momentul în care omul poate să încerce "o înțelegere totală și armonică a existenței", ajuns fiind la o suficientă maturitate pentru a aborda, pe cont propriu, problema metafizicii. Ceea ce nu înseamnă că va izbuti să descopere o "soluție definitivă". Astfel de pretenții nu ridică decît "filosofii științifici" care își închipuie că "posedă soluții definitive", nepunînd fi însă suficient de convingători. Pentru că "filosofilor științifici" le rămîne mereu ceva pe

care nu-l pot explica în mod satisfăcător, ceva care constituie "tocmai distanța de la soluțiile lor pînă la soluția definitivă pe care pretind ei că o aduc" (*Tratat de metafizică. 1936-1937*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1999, p. 20). Ținînd de însăși esența lor, soluțiile metafizice nu pot fi decît relative, fără ca prin aceasta să se poată decreta vreun "relativism" metafizic. Dacă ele ar fi definitive, își destinde Nae Ionescu auditoriul, atunci "ar trebui să avem nu istoria filosofiei, ci istoria erorilor filosofilor". Ceea ce este de neacceptat. Aceasta face să existe o situație particulară în care, chiar privite din afara lor, soluțiilor metafizice să li se confere însușirea de a fi "absolute". Este cazul istoriei filosofiei. Cu finețea sa de spirit, profesorul de metafizică va observa că istoricii filosofiei au tendința de a nu sesiza că la mijloc este o situație particulară pentru disciplina lor. Ei fac eroarea de a extrapola această particularitate a istoriei metafizicii și pentru domeniul propriu-zis al metafizicii. Dar soluțiilor metafizice nu li se poate pretinde ceva străin de esența lor. Ele au de trecut niște baremuri, oarecum mai accesibile: să fie coerente, unitare, organice, armonioase, și, înainte de orice, să nu fie minate de contradicții lăuntrice (op. cit., p.22).

Adevărul sau falsul unei soluții metafizice nu se poate judeca, după cum nu se poate judeca nici postura mai aparte în care se află soluțiile metafizice. În schimb, se poate aprecia rezonanța lor, sau, "deschiderea" lor, cum s-ar spune azi, folosind un automatism verbal foarte la modă. În esența lor, soluțiile metafizice nu sunt pur și simplu "relative", rezulînd din trăire, ci sunt "relative sub *specie eternitatis*" (Ibid., p. 26). După Nae Ionescu, "pătrunderea vieții de dincolo în viața de aici" ar constitui înțelegerea mistică a existenței(*Misticism, fals misticism și ortodoxie*, în "Predania" din 15 martie1937). Filosofii științifici, cînd se întîmplă să se preocupe de cauzalitatea "prin libertate", vorbesc de ea de ca și cum aceasta ar fi o "cauză ultimă" la capătul unei sfori a cauzalităților. Însăși ideea de durată infinită a lumii nu este altfel închipuită de ei decît ca o adăugire fără sfîrșit a noi și noi momente temporale. În felul acesta "infinitul", care nu este altceva decît o pură posibilitate (*Tratat de metafizică. 1936-1937*. p. 76), rezultată din repetarea unei operații, ar apărea ca un fel de "mărime". Nae Ionescu observă că despre infinit nu se poate vorbi ca despre o cantitate. Pentru că infinitul nu este pasibil de creștere. El ar fi o posibilitate care iese în afara cîmpului experienței omenești. Este un "mit al posibilităților noastre de lucru", cum desemnase el infinitul la cursul de logică din 1926-1927 (curs. litogr., p. 191). La același curs de logică, Nae Ionescu mai spunea că anul judecății de apoi în creștinism, unde există problema "*hiliasm-ului*", s-a crezut că este 1000. Atunci lumea așa s-a comportat de ca și cum ar fi așteptat iminența venirii momentului judecății de pe urmă. Ca și infinitul, anul "1000" (în grecește "*he hilias*" însemnînd o mie) este lipsit de realitate, deși el "exercită asupra omenirii o acțiune directă" (op. cit., p. 192). La fel, infinitul în matematică nu există ca substanță, există "în atribut". Chiar dacă are o mare influență în calculele matematice, infinitul, contra-valoarea repetării unei operații, "nu este nimic, nu există" (op. cit., p. 193). "Cauza ultimă" a lumii nu se găsește nici ea pe calea unei înlănțuiri din ce în ce mai depărtate a cauzelor fenomenelor studiate de știință. Pentru că nu în felul acesta este Dumnezeu cauză. El este "un alt fel" de cauză. Procesul de generalizare, de trecere la limită, de trecere în absolut, "este o operație mai falsă încă decît cea mai antropomorfă apariție", observa, cu deplină justețe, Nae Ionescu.

Pentru a-și ilustra mai bine gîndurile ce-l purtau asupra acestui "alt fel" de cauză, el îl invocă pe Platon în felul următor: "Platon zicea că Dumnezeu este ceea ce este expresia logică"**(1)**. Exprimarea lui Nae Ionescu a părut unor cititori ai prelegerilor sale destul de surprinzătoare**.** În fapt, cu o exprimare în esența ei asemănătoare, această afirmație platonică se găsește în dialogul *Parmenide***.** În opinia lui Platon, Dumnezeu (Binele Suprem) este

cunoașterea supremă, este Adevărul, este "vorbire adevărată", pentru simplu motiv că este vorbire despre "existență", despre "ceea ce este". Îngrijitorul prelegerilor ultimului curs de metafizică nu a înțeles referirea lui Nae Ionescu la filosofia platonică. Probabil că el a citit dialogul *Parmenide* în traducerea d-lui Sorin Vieru**(2)**. De fapt, credem că pe îngrijitorul prelegerilor nu l-ar fi dumirit nici citirea unei traduceri corecte a acestui pasaj din dialogul platonic *Parmenide* **(3)**, el nefiind "specialist" decît în Nae Ionescu. Un "specialist" mai aparte, care n-a putut trece peste prejudecățile perioadei comuniste legate de filosoful Nae Ionescu, suspectîndu-l pe acesta de neseriozitate. Respectiv că ar inventa "ziceri" de-ale lui Platon. Ca și în nenumărate alte dăți, dl Marin Diaconu își manifestă și cu acest prilej o fățișă neîncredere față de temeinicia și anvergura gîndirii filosofice a lui Nae Ionescu. Căci iată ce găsește cu cale să treacă într-o notă: <<Rămîne de confirmat de un specialist în Platon și în filosofia greacă dacă Platon spune, într-adevăr, ceea ce afirmă Nae Ionescu că "zicea" Platon>> **(4)**. Cu puțină bunăvoință și cu mai puține prejudecăți, citind mai departe prelegerea a XV-a, poate că îngrijitorul cursurilor naeionesciene s-ar fi lămurit asupra spuselor lui Platon din paralela pe care Nae Ionescu o face între opinia lui Platon și o afirmație din *Vechiul Testament*. Nae Ionescu evidențiază studenților că în exprimarea "Eu sunt cel ce sunt" din *Vechiul Testament* este vorba de același lucru de care, cu multă "măsură", vorbea Platon, referindu-se la Binele Suprem, la cea mai înaltă formă a ființei. În contrast cu "măsura" pe care o vădește Platon cînd scrie despre cea mai înaltă formă a ființei, în *Vechiul Testament* s-ar putea sesiza mai multă "vehemență". Într-un fel apare spusa lui Platon, "Dumnezeu este ceea ce este", care, remarcă Nae Ionescu, nu spune "cum" este ci doar că este. Într-altfel apare afirmația în *Vechiul Testament*, care s-ar putea reda în felul următor**:** "despre mine nu se poate spune mai mult decît atît: că "sunt". Sunt prin mine însumi" (*Tratat de metafizică. 1936-1937*, p. 153). "Ființa pur și simplu", așa cum este ea ilustrată de afirmația din **Vechiul Testament**, ar fi "mai mult decît cea mai înaltă formă a ființei". Ceea ce numai la o privire foarte superficială poate părea un paradox.

Dar la ultimul său curs de metafizică Nae Ionescu nu se va limita să prezinte studenților săi metafizica drept "*viziune totală și de maturitate asupra existenței*". Căci o asemenea soluție a neliniștii sale metafizice, pe care noi o vom numi "*metafizica lui Ulise*", necesită experiența unei vieți trecute prin încercări și suferințe. El va mai face ceva, nu degeaba a fost idolul atîtor generații de studenți. Pur și simplu se va întoarce în timp și se va imagina alături de studenții care-l urmăreau cu mare admirație, prezentînd pentru ei și ceea ce noi vom numi "*metafizica lui Ahile*", închipuită în marginea unor meditații asupra iubirii. Dacă exagerăm puțin lucrurile, n-am risca să ne îndepărtăm foarte mult de subiectul Iliadei și Odiseei, afirmînd că Homer nu făcuse nici el altceva decît o astfel de metafizică cu două înfățișări, ocupîndu-se atît de sensul (transfigurarea) unei vieți încheiate în floarea vîrstei, cît și de sensul vieții omenești care a avut răgazul mai multor ani de experiențe personale. L-a plagiat Nae Ionescu prin aceasta pe Homer? Desigur că l-a plagiat, în aceeași măsură în care l-a plagiat și Platon, care n-a ezitat să pună între părțile nobile ale sufletului uman și partea înflăcărată, "*thymikon*", răspunzătoare de curajul în lupte a lui Ahile **(5)**.

Despre aspectul Europei vremurilor sale Nae Ionescu observa că ea apare "împărțită pe națiuni care sunt tot atîtea unități organice și spirituale"(*Biserică, stat, națiune*, în "Predania" din 1 aprilie 1937). În epoca în care populația rurală deținea un procent de 80% din populația României, Biserica ortodoxă îi părea chemată să organizeze "viața religioasă a nației care este însăși viața în nevoia ei de a trăi pe Dumnezeu"(Ibid.). Dar era împotriva unei înțelegeri biologice a nației. Nae Ionescu credea că națiunea este o colectivitate reală, prin care fiecare își definește existența în veac, iar naționalismul o "atitudine polivalentă care acoperă tot așa de bine sectorul spiritual sau economic, politic sau cultural-estetic"**(6)**. În

opina profesorului de metafizică, mîntuirea în veac, peste hotarele confesionale și politice nu este posibilă. Fiindcă s-ar confunda "*cuvîntul* lui Dumnezeu, care e *absolut*, cu trăirea cuvîntului lui Dumnezeu de către oameni, care trăire, fiind fapt istoric, nu poate fi decît relativă"(*Naționalism și ortodoxie*, în "Predania" din 15 iunie 1937). După Nae Ionescu, "nu există în chip normal în istorie feluri individuale, ci numai feluri naționale de a trăi cuvîntul lui Dumnezeu"(Ibid.). Scoaterea din istorie -întîmplată în chip excepțional- prin harul lui Dumnezeu "nu s-a operat decît individual". De aceea, "comunitatea de iubire a bisericii se acoperă structural și spațial cu comunitatea de destin a nației"(Ibid.).

În soluția pe care o oferă "*metafizica lui Ahile*", în care rolul preponderent îl are sentimentul iubirii, drumul spre mîntuire ar trece prin dăruire din dragoste unei credințe, unei comunități. Această soluție poate fi luată în sine (fapt ce ne-a făcut să-i dăm un nume) dar poate constitui și numai o treaptă. De aceea Nae Ionescu va trece mai apoi la "*metafizica lui Ulise*", la calea suferinței acceptate, ocazie cu care va vorbi studenților și despre discontinuitate în echilibrarea metafizică. Această parte din prelegerea lui Nae Ionescu a fost reținută cu teribilă simpatie de Emil Cioran. Pentru că aici Profesorul a tratat despre alternarea momentelor de plenitudine cu momente de declin, de "plictiseală". Starea de grație și senzația de vid interior ce nu poate fi nicicum umplut, ar fi "două momente fundamentale ale raportului nostru cu transcendența" (*Tratat de metafizică. 1936-1937*, p.193). Ele nu ar reprezenta doi termeni polari, cum mulți ar fi înclinați a crede. Din contră, momentele de plenitudine și plictiseala fără leac sunt, spune Nae Ionescu, "două ramuri ale aceleiași activități în legătura noastră metafizică cu transcendența" (op. cit., p.195). Tot în cadrul a ceea ce noi am numit "metafizica lui Ulise" Nae Ionescu va vorbi în cel de-al XX-lea curs despre dăinuirea dincolo de moarte, observînd cu mare finețe că "prezența nu este o calitate obiectivă". Ea este o relație în care hotărîtoare este o anume tensiune. Un om este prezent în funcție de cum ne raportăm la el. Dacă cineva continuă să fie prezent și după ce a murit, atunci, spune Nae Ionescu "el a fost cineva", a fost "o ființă realizată" (op. cit., p.201).

NOTE ȘI COMENTARII MARGINALE

1.v. Nae Ionescu, *Tratat de metafizică. 1936-1937*, Ed. Roza Vânturilor, 1999, p. 155.

2. Traducerea d-lui Sorin Vieru a fost publicată în următoarele volume: Platon, *Opere, vol. VI*, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 83-138 și Platon, *Parmenide*, ediție bilingvă, Ed. Paideia, 1994. Toți cei care citesc dialogul *Parmenide* în această traducere nu au nici o șansă de a găsi pasajul în care Platon menționează "vorbirea adevărată" (*alethe legein*), ca un postulat parmenidian: vorbind și gîndind adevărul, vorbim și gîndim despre existență. Întrucît traducerea d-lui Sorin Vieru se vădește a fi, pentru acest pasaj al dialogului Parmenide **(161 e)**, o intenționată "trădare" (v. și nota 3 de la cap. *Editarea cursurilor lui Nae Ionescu*), în speranța ca și cititorii lui "Platon" să nutrească aceeași simpatie pentru "multiplu" pe care o nutrește traducătorul. La urma urmelor, dl Sorin Vieru nu a făcut altceva decît să-l "actualizeze" pe filosoful antic, aliniindu-și traducerea la dezideratele post-modernismului, în care hotărîta preferință a lui Platon pentru "Unu" intră într-un total dezacord cu post-moderna glorificare a multiplului(v. Isabela Vasiliu-Scraba, *Post-modernul limbaj din post-tranziție*, în vol. *Configurații noetice la Platon și la Eminescu*, Ed. Star Tipp, 1998, p. 134-140).

3. În bibliografia referitoare la Nae Ionescu, publicată în volumul întîi al operelor lui Nae Ionescu (Ed. Crater, 2000, p. 74-80), dl Marin Diaconu trece lucrarea noastră intitulată

"*O pseudo-descoperire a unui pseudo-plagiat. Lucrurile și Ideile Platonice*" (Ed. Fundației "Ionel Perlea",1995), menționată și în vol. Nae Ionescu, *Filosofia religiei. 1924-1925* (Ed. Eminescu, 1998, p. 207). Din ea ar fi putut citi nu numai partea referitoare la Nae Ionescu, ci și partea referitoare la Platon, unde există un studiu chiar așa intitulat: "*Alethe legein*". Pentru că studiul, cuprinzînd și o traducere corectă a fragmentului din dialogul *Parmenide*, se referă tocmai la această problemă ce i-a rămas complet neînțeleasă pe cînd îngrijea ultimul curs de metafizică a lui Nae Ionescu.

4. v. Marin Diaconu, nota 1 de la p. 156 din vol. Nae Ionescu, *Tratat de metafizică. 1936-1937*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1999.

5. Elevul lui Platon, Aristotel, atunci cînd va scrie un tratat de etică, va avea și el în vedere o virture ilustrată prin curaj. Stagiritul va face deosebirea dintre "*virtutea etică*" ilustrată prin curaj și "*virtutea intelectuală*", pe care o va considera mai presus de prima, întrucît ea se dezvoltă doar prin învățătură (v. Aristotel, *Etica nicomahică*, traducere, studiu introductiv, comentarii și index de Stella Petecel, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988).

6. Vrînd să-și delimiteze părerile proprii de cele ale fostului său Profesor, fără să facă nici o referire la cadrul în care Nae Ionescu meditase națiunii române, Mircea Vulcănescu susținea greșita părere că Nae Ionescu ar fi confundat realitatea socială a națiunii cu acea caracteristică spirituală pe care Vulcănescu o numește "românitate" și pe care va încerca să o contureze în scrierile sale(v. fișele pentru alcătuirea unui studiu intitulat *Omul românesc* publicate în vol.: Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, Ediție îngrijită de Marin Diaconu, Ed. Fundației Culturale Române, 1991, p.23).

Isabela Vasiliu-Scraba

EXCURS DESPRE EXISTENȚĂ

REZUMAT :

Conturarea unei metafizici a ființei și problema realităților metafizice. Semnificația conceptului de existență. Tendențioasa alegere a titlurilor pentru cursurile lui Nae Ionescu. Kant, ornitoringul și Umberto Eco. "În sine existența nu poate deveni obiect; cel mult poate deveni subiect: ceva la care altceva se raportează". Plecînd de la percepții, nu se poate face deosebirea între ceea ce există ca urmare a unei percepții și ceea ce există realiter.

Spuneam ceva mai înainte că viziunea metafizică prezentată de Nae Ionescu în anul universitar 1936-1937 se remarcă prin ineditul gîndirii și prin coerența cu care se succed, unele după altele, într-o desăvîrșită ordine, problemele pe care ea le implică.

De asemenea mai specificasem o anume particularitate a acestei viziuni. Respectiv că ea îmbracă o dublă înfățișare, prezentînd două soluții metafizice legate de două structuri spirituale din două momente istorice în care se poate găsi o conștiință metafizică. Pentru cele două soluții metafizice ne-am luat libertatea de a împrumuta numele lui Ahile și a lui Ulise.

De la bun început Nae Ionescu spusese că metafizica este o "încercare soteriologică". De aceea ea nu poate fi imaginată în afara subiectului implicat în trăirea metafizică, a ființei umane ancorată în astfel de preocupări.

Așadar, după ce Nae Ionescu în prima prelegere ia în discuție felul în care soluțiile metafizice apar cînd sunt privite în ele însele, pe de-o parte, și în perspectiva oferită de disciplina istoriei filosofiei, pe de altă parte, el abordează problema realităților metafizice.

Ajuns aici Nae Ionescu gîndește fundamentarea unei "**metafizici a ființei**", ca fiind tocmai metafizica ce înglobează amintitele soluții ale neliniștii metafizice corespunzătoare celor două structuri diferite ale spiritului uman.

Fundamentarea propusă de filosof vizează caracterul de subiect metafizic al ființei, făcînd, înainte de toate, cuvenita precizare că subiectul "este un fel de a fi, dar el nu epuizează propriu-zis toate felurile de a fi" (op. cit., p. 42). Aceasta pentru că drumul metafizicii sale este urcător, așa cum poate unii au bănuit deja, de cînd am semnalat tematica ultimului său curs ca fiind "singularitatea, unicitatea" lui Dumnezeu.

Ființa, prin excelență subiect, poate deveni, în anumite condiții, și obiect.

Înainte de a vedea particularele condiții în care din subiect, "ființa" poate deveni "obiect", se cuvine a ne opri puțin la semnificația pe care Nae Ionescu o atribuia conceptului de "existență". Astfel poate se vor lămuri și veșnicele confuzii între ființă și existență. În principal însă, pentru a arăta în ce fel, spre deosebire de ființă, existența considerată "în sine", nu poate deveni niciodată "obiect".

Nae Ionescu tratează despre "existență" la cursul de **Teoria cunoștinței** (1925-1926) unde, în cadrele oferite de realismul metafizic, prezintă viziunea sa filosofică asupra cunoașterii, mai precis a drumului cunoașterii în înaintarea ei.

În mod surprinzător însă, "problema existenței", care este o problemă metafizică, se găsește inserată și în cuprinsul unui curs de logică, ținut în de Nae Ionescu în anul universitar 1927-1928.

Avînd în față ediția post-revoluționară a acestui curs de logică (înainte de revoluția anti-comunistă din dec. 1989 fiind complet interzisă editarea operei lui Nae Ionescu), din păcate, iarăși trebuie să observăm cît de nepotrivite sunt titlurile și subtitlurile date de îngrijitorii cursurilor lui Nae Ionescu fiecărei prelegeri. Dar și întregului curs, deoarece el nu este o "introducere în logică".

De altfel, nici ultimul curs de metafizică (din 1936-1937) nu este o "introducere în filosofie", cum scria în revista "România Literară" din 14 martie 2000 un literat care, în domeniul filosofiei, pare rămas

la nivelul celor învățate în Facultatea (de marxism-leninism?), urmată în fierbinții ani 1951-1955, literat care, citind pe dl Marin Diaconu (adică titlurile care-i aparțin d-lui Marin Diaconu), are naivitatea de a crede că îl citește pe Nae Ionescu în persoană.

Pentru prelegerea din 3 februarie 1928 îngrijitorii cursului de logică au propus titlul "**judecata existențială**". Propunerea lor este cît se poate de școlăresc-neinspirată, rezultînd numai din citirea primei fraze a prelegerii, unde Nae Ionescu spusese că urmează a vorbi despre "**judecățile existențiale**".

Dacă ar fi citit ceva mai atent întregul curs, ar fi observat că Nae Ionescu spune foarte pe scurt tot ce avea de spus despre această clasă de judecăți. Iar asta numai după ce își structurează întreaga prelegere în jurul unei probleme ținînd de domeniul metafizic. (Nu-i vorbă că și prelegerea imediat următoare, asupra "judecăților impersonale" are, în viziunea filosofică a lui Nae Ionescu, adînci semnificații ce depășesc cu mult cadrul logic în care este expusă problematica unor asemenea judecăți).

Dar nici adevărata temă tratată la cursul din 3 febr. 1928 nu era greu de ghicit, fiindcă Nae Ionescu o semnalase ca atare de la bun început, făcînd precizarea că "semnificația conceptului de existență" deși ține de ontologie, are un interes pentru logică, "și anume interesul care se leagă de clasificarea judecăților", pe lîngă faptul că lămurește sensul conceptului de existență.

Dacă ar fi voit să împartă neapărat acestă prelegere, îngrijitorii ar fi putut observa că Nae Ionescu, mai mult de trei pătrimi din curs, tratează despre "a exista" din punct de vedere ontologic, pentru ca abia spre sfîrșitul prelegerii să ajungă la "a exista" din punct de vedere "logic". Aici Nae Ionescu face departajarea principiului identității în matematică, în logică și în filosofie, pentru a afirma concluziv că în logică și în filosofie, principiul identității este aproape același lucru cu judecata existențială.

Din punct de vedere ontologic, Nae Ionescu observă că "existența" se dovedește a fi ceva imposibil de stabilit. În primul rînd pentru că, într-un concept nu este cuprinsă și nota existențială. În al doilea rînd, pentru că "existența" nu este o "calitate" a niciunui obiect. Existența nu este nici "obiect existent" în fața conștiinței mele. Ea este numai un "obiect logic", adică, din punct de vedere logic, poate forma obiectul unei judecăți.

Existența nu este un "obiect", asemenea obiectelor care sunt în spațiu și în timp, pentru că există pe lume nu doar "obiecte" în spațiu și timp, ci și stări sufletești, acte de voință, cărora, pentru a le presupune un suport material, localizat în spațiu și în timp, trebuie neapărat să se apeleze la o teorie adiacentă.

Ca să atribuim actelor de conștiință o anume poziție spațială, trebuie presupusă, prin mijlocirea unei "teorii", legătura dintre spirit și materie. Pe de altă parte, la actele de voință nu constatăm decît ceva de domeniul "efectelor", și nu de domeniul unei realități, ca un fel de "resort" ce produce respectivele efecte.

Dar și halucinațiile, care pot fi asimilate cu ceva de-a dreptul ne-existent, duc uneori la efecte cît se poate de reale. Această observație îl va face pe Nae Ionescu să concluzioneze că din "existența în efecte" nu se poate deduce "existența reală", și că definiția "**a exista înseamnă a acționa**" nu poate fi valabilă, greșind tocmai atunci cînd identifică "existența" cu "acțiunea".

La definirea existenței prin acțiune se mai gîndise Nae Ionescu și pe cînd preda cursul de "teoria cunoștinței", în anul univesitar 1925-1926. Atunci începuse prin a ilustra în ce mod a putut fi utilă presupoziția după care "a exista înseamnă a acționa". Prin ea s-a descoperit existența planetei Neptun, pornind de la "existența ei în efecte". Mai precis, de la perturbațiile în mersul celorlalte planete pe care existența (încă necunoscută) a planetei Neptun le producea.

Pe de altă parte însă, Nae Ionescu observase atunci că nu toate acțiunile care dau seama de ceva existent în mod real, ajung la cunoștința noastră. Aceasta duce la înlăturarea încercării de a forma un concept al existenței definită prin acțiune, pentru că acest concept, spunea Nae Ionescu, " scapă oarecum minții noastre" (v. Nae Ionescu, **Teoria cunoștinței**, 1925-1926, cus litogr., p. 76).

În plus, mai remarcase Nae Ionescu la cursul său de **Teoria cunoștinței**, felul acesta de definire este el însuși defectuos, pentru că existența cunoscută din efectele ei, devine condiționată de cunoaștere. Ea este mutată din domeniul ei propriu în domeniul cunoașterii, deși, dacă scoatem din ecuație cunoașterea ajungem la tautologie: există ceea ce este existent.

Nae Ionescu propune următoarea soluție pentru a ieși din tautologie: activitatea de a gîndi existența face ca existența să devină obiect de gîndire. Ea rămîne însă ceea ce este, dacă, pe lîngă putința de a deveni gîndire, ea "poate să existe și cînd gîndirea nu se exercită". Este o soluție "mixtă", care combină două feluri de a fi, cel logic (implicat de transpunerea în planul cunoașterii) și cel "real". La aceeași soluție ajunge Nae Ionescu și doi ani mai tîrziu, deși demonstrația sa va urma o cu totul altă cale.

În vreme ce "idealistul" Berkeley susținea că "nu există nimic real în afară de percepția noastră", logicienii de azi, -observă Nae Ionescu la cursul de logică din 1927-1928-, întorc problema pe dos și afirmă că "există ceea ce este perceput". Adică, ei nu mai pleacă de la "realitatea adevărată", ci de la "obiect".

Cu umorul său caracteristic, Nae Ionescu răstoarnă premiza logicienilor care se dispensează de "realitatea adevărată". Nae Ionescu evidențiază faptul că "stelele verzi", pe care cineva lovit în cap le vede cît se poate de bine, nu devin obiecte existînd "**realiter**" din simplu fapt de a fi fost percepute.

Prin urmare, plecînd de la percepții, nu se poate face deosebirea între ceea ce există ca urmare a unei percepții și ceea ce există "**realiter**".

Ar mai fi o cale, spune Nae Ionescu, dacă am restrînge definiția și am spune că nu tot ce "este perceput", ci tot ce este "pasibil de a fi perceput" există. Numai că, în acest caz, riscăm să ne confruntăm cu "existențe" ce pot fi percepute în ele însele, fără să fie excluse "existențele" ce pot fi percepute "în efectele lor", ceea ce ne întoarce la dificultatea deja semnalată, conform căreia de la "existența în efecte" nu se poate deduce "existența reală".

Ultima cale de ieșire din impas, ocolește pur și simplu problema, pentru că, din punct de vedere ontologic, "existența" este imposibil de stabilit.

La cursul de logică din 1927-1928, Nae Ionescu consideră, drept ultimă cale, o "soluție mixtă", în care se presupune că există mai multe feluri de "a fi", "a fi" din punct de vedere "logic" și "a fi" din punct de vedere "real". Această cale ar implica o soluție general logică și o ierarhizare ontologică înăuntrul soluției logice.

Din punct de vedere logic, "a exista" este "a putea fi gîndit". Postulăm, în lipsă de altă ieșire, că "existența", încetează de a fi "existență". Ea devine, din punct de vedere logic, un soi de "posibilitate". Astfel, existența va însemna "posibilitate de a deveni obiect logic".

"Existența" va fi ceea ce poate fi gîndit, ceea ce este "obiect" în fața "conștiinței logice". Și așa se ajunge de la "existență", la "obiect logic", și de aici la principiul de bază al logicii care spune că "obiectul nu este altceva decît el", iar de la "obiect" la "concept" ca "existență logică", și mai departe la "judecata existențială", care nu se mai verifică prin confruntarea cu realitatea, ci cu principiile logicii. Așa își încheie -la cursul său de logică din 1927-1928 -, Nae Ionescu excursul despre existență, care, "în sine", nu poate deveni niciodată obiect.

Pentru cei care avînd la îndemînă opera filosofului Nae Ionescu nu știu să-i aprecieze adevăratele carate, ar fi o mică șansă de a se lămuri asupra valorii celor înfățișate de o minte cu totul excepțională. Ei au ocazia de a face o comparație între felul în care gîndește Nae Ionescu problema existenței, și felul în care este tratată aceeași problemă de către un filosof contemporan la mare modă.

În acest scop recomandăm să se citească fragmentul "**Despre ființă**" din cartea lui Umberto Eco purtînd un titlu foarte comercial: **Kant și ornitoringul** (Milano, Bompiani, 1997). Deoarece, chiar acest fragment, intitulat "**Despre ființă**" prin obișnuita confuzie de termeni care se face între "ființă" și "existență", a fost publicat în rev. "Paradigma" (nr. 10-11-12/1997, p.18).

Avertizăm însă cititorul să nu se aştepte să înţeagă prea multe din fragmentul tradus de Ştefania Mincu şi publicat în rev. "Paradigma". Deoarece problema "existenţei" i-a rămas complet străină şi autorului, filosoful Umberto Eco.

Prin cele scrise în fragmentul atît de pretenţios intitulat, filosoful italian dovedeşte că s-a limitat doar la utilizarea unui dicţionar de filosofie, sau a unei istorii a filosofiei. De aici a citat din belşug (şi la-ntîmplare) nume precum Pascal, Gorgias, Aristotel, Parmenide, Pierce, Wolf, Heidegger, Leibniz, etc., într-o totală anarhie ideatică, şi, mai ales, fără să urmărească altceva decît umplerea la repezeală a cîtorva pagini, în care, la loc de cinste se află "gargariseala şi sperietura" (după memorabila expresie a criticului literar Alexandru Paleologu) de termeni greceşti, latineşti, franţuzeşti, nemţeşti, englezeşti, spre a camufla atît incoerenţa în tratarea subiectului anunţat, cît şi lenea gîndirii.

Întorcîndu-ne la Nae Ionescu ţinem să înfăţişăm un aspect definitoriu pentru felul cum considera Nae Ionescu că trebuie să ne situăm în faţa existenţei.

Faţă de existenţă, faţă de ceea ce avem înaintea noastră din realitate, poziţia conştiinţei noastre trebuie să fie pasivă. Pentru că noi, spunea Nae Ionescu, în actul de a judeca nu facem altceva decît să răsfrîngem în conştiinţă un fapt existent şi apoi să-l exprimăm. Totul este să ne ferim de confuzia -destul de frecventă-, dintre judecata însăşi, "care este şi rămîne pentru noi un fapt" şi exprimarea judecăţii (v. Nae Ionescu, **Logica. 1927-1928**, în volumul îngrijit de Dora Mezdrea şi Marin Diaconu şi impropriu intitulat "**Introducere în logică**", Ed. Eminescu, 1997, p. 110).

Există o tendinţă (decelabilă în curentele de gîndire din apusul Europei) de a transforma orice judecată într-o judecată predicativă. Această transformare, remarcă Nae Ionescu, "nu-şi găseşte fundarea în necesitatea metafizicii" (v. Nae Ionescu, **Metafizica. I. 1928-1929**, Ed. Humanitas, 1991, p. 80). Pentru că noi putem să ne situăm nu numai în afara lumii, ci chiar "înăuntrul ei".

Ca să arătăm cum raţiunea este apropiată existenţei, putem lăsa existenţa aşa cum este, încercînd doar să o "descriem". Este tocmai ceea ce se întîmplă cu ajutorul judecăţilor impersonale. După Nae Ionescu, asemenea judecăţi îşi au importanţa lor tocmai pentru că ele "constată existenţa faptelor".

Planul realităţii nu poate fi mai bine conturat în diferenţierea lui de planul logic decît prin simple răsfrîngeri de fapte în conştiinţa reflexivă, cu nişte judecăţi de genul: Plouă! Ninge!

Logicienii care au încercat transpunerea unor asemenea judecăţi de constatare în judecăţi formate dintr-un subiect şi un predicat, n-au fost români, observă Nae Ionescu. Şi nu pentru că în alte limbi europene astfel de constatări se exprimă cu aportul unui pronume impersonal, ci pentru că unor astfel de logicieni le-a lipsit poziţia metafizică în faţa existenţei caracteristică românilor. Lor le-a lipsit, spune Nae Ionescu, supunerea la real, eleatismul gîndirii din spiritualitatea răsăritului Europei.

Argumentul existenţei în alte limbi a unui pronume impersonal cade de îndată ce gîndim mai îndeaproape la semnificaţia acestui pronume, la ce poate fi în spatele lui. Este o persoană? Este o conjunctură de împrejurări ce are drept urmare fenomenul ploii sau al tunetului? La un examen mai atent, eşecul transformării judecăţilor impersonale în judecăţi predicative apare de la sine. Pentru simplul motiv că se schimbă sensul judecăţii. Nae Ionescu nu pierde ocazia de a destinde audioriul cu următoarea remarcă: una este să spui "Trăzneşte!", şi alta este să spui "Te trăzneşte Dumnezeu!" (v. Nae Ionescu. LOGICA. 1927-1928, Ed. Eminescu, 1997, p. 109).

Dacă stringenţa unei necesităţi metafizice nu există, atunci ce face ca totuşi să existe tendinţa transformării judecăţilor impersonale în judecăţi cu un anume subiect?

Nae Ionescu vede aici un tip particular de gîndire, asociat cu o anume structură sufletească. Este tipul de gîndire căruia nu-i este străin nici dinamismul, nici situarea în afara existenţei. Prin felul în care conduce analiza judecăţilor impersonale Nae Ionescu îşi manifestă, o dată în plus, poziţia metafizică de "supunere la real". Pentru filosof, realitatea devine astfel un termen corelativ existenţei şi principiului identităţii.

Despre Nae Ionescu Vasile Băncilă scria că "era un tradiționalist! Și încă unul dintre cei mai deciși, mai critici și mai lucizi".

Isabela Vasiliu-Scraba

UNITATEA FIINȚEI. UN OBSCUR PASAJ DIN DIALOGUL PLATONIC "PARMENIDE" ȘI CONSIDERAȚIILE LUI NAE IONESCU DESPRE "NIMIC"

"Nae Ionescu adulmecă tăcerea
și ne îngăduie să presimțim ce
autenticitate îl bîntuia".
Andrei Scrima

REZUMAT :
Experiența imediată pe care o implică trăirea metafizică. Discurs asupra unității ființei. "Altceva" care devine "nimic". Un pasaj concluziv complet neînțeles din Parmenidele platonic. "Dumnezeu și fudarea adevărului sunt fapte corelate". Descartes și Sfîntul Anselm. Ca și actul religios, trăirea metafizică este un "act noetic".

Determinarea pe care Nae Ionescu o face "**nimicului**" prin opoziția lui cu "**ceva**" în cuprinsul celei de-a opta prelegeri este, într-adevăr, remarcabilă. De asemenea, pentru metafizica ființei gîndită de Nae Ionescu este demnă de reținut precizarea sa după care metafizica implică situații în care "logicește nu poți să spui nimic", întrucît însăși metafizica, susține Nae Ionescu, nu este "o activitate pur și simplu cerebrală" (v. Nae Ionescu, **Tratat de metafizică.1936-1937**, Ed. Roza Vânturilor, 1999, p. 99).

Dar să le luăm pe rînd. În cea de-a opta prelegere al ultimului curs de metafizică, faimosul profesor al Universității bucureștene explica delicatul statut al "**nimicului**" rezultat din experiența imediată pe care o implică trăirea metafizică în momentele ei de grație. "Ființa mea se concentrează în trăirea ei pe anumite centre și le trăiește așa de intens, încît încolo (în rest, în afară de această intensă trăire) nu se mai întîmplă nimic pentru ea"- spune Nae Ionescu (op. cit., p.101). Și cum în joc nu este un "nimic" oarecare, ci este un "altceva" față de acel "ceva" pe care-l reprezintă subiectul metafizic, filosoful va evidenția cu acest prilej faptul că "numai pasional se poate deschide drumul pentru operația cealaltă, alogică, a lui "altceva" care devine "nimic".

Astfel el devansează concluzia întregii prelegeri, după care asemenea "act de trăire izbutește să pună problema ființei și să lămurească problema nimicului" (op. cit., p.102). Întrucît, așa cum arătase la începutul prelegerii, "despre ființă nu se poate vorbi nimic, fiindcă nu există categorii speciale care să poată să definească această ființă (...)A cere să definești ființa în funcție de categorii, înseamnează să prejudiciezi într-un oarecare fel asupra problemei. Pentru că, înseamnează că metafizica nu se poate face decît în funcție de gîndirea categorială" (op. cit., p. 91). În legătură cu asemenea lucruri, Nae Ionescu avusese grijă să atenționeze auditoriul că ele "nu sunt chiar simple" (op. cit., p. 101).

Într-adevăr, ele nu sunt cîtuși de puțin simple, cum nu este simplă nici înțelegerea pasajului de natură concluzivă din ipoteza a șasea a dialogului **Parmenide**, pasaj care, în ciuda aspectului său concluziv, a rămas neînțeles tuturor traducătorilor (în limbi moderne) a acestei capodopere platonice. Aici Platon susține că Unu neexistent este, într-un fel, existent, fiindcă participă la existența existenței (ca fiind ceva despre care se poate vorbi), căci el nu participă numai la existența neexistenței (ca fiind "neexistent"), sau la neexistenta neexistenței (ca altceva care devine nimic, -ceea ce Platon semnalase ca fiind existența în

maxima ei plenitudine (sau, cum va spune Nae Ionescu "un altceva logic transpus în cadru pasional").

Interesant este că înainte de a purcede la expunerea întregului exercițiu dialectic, Platon exemplificase demersul pe care urma să-l facă apelînd la "multiplu". Dar mai apoi subiectul ales de filosoful grec devine "Unu", cu precizarea că la mijloc este "poziția lui Parmenide". Or, Parmenide, în **Poemul** său, nu vorbise despre "Unu", ci despre "Existență". Într-un fel și Platon, tot despre "Existență" vorbește, numai că el știa foarte bine că despre "Existența în ea însăși" nu se poate spune nimic. Este exact ceea ce va arăta în prima ipoteză a exercițiului dialectic. De aceea Platon se "mărginește" a vorbi despre "participarea" la Existență, semnalată de Unu-Multiplu. Mai precis, despre acel "unu" particular al Existenței care în virtutea participării nu mai rămîne "unu".

Nae Ionescu își începe discursul asupra "unității ființei" prin constatarea că ființa care devine obiect de gîndire este "identificabilă" prin faptul că "eu trăiesc această ființă". Prin aceasta "persoana mea, eu, acesta care trăiesc, sunt instrument de identificare pentru existență" (p. 94). Ca "obiect de gîndire", ființa este "unitate", este "ceva" căruia gîndirea îi alătură întotdeauna un "altceva". Pentru că a închide în unitate înseamnă a mărgini, a deosebi ceea ce este ceva de ceea ce nu este acest ceva. (p. 95). În cazul "unității ființei", observă Nae Ionescu, "în afară de eu nu mai există nimic". Or, acest "nimic", nu este pur și simplu "nimic", ci este acel "altceva" pe care gîndirea îl alătură "unității" ființei, acelui "ceva" care este "ființa".

"**Nimic**, prin urmare, -spune Nae Ionescu, este o poziție logică față de **ceva** de natură nelogică: **nimic** este **altceva** față de un <<ceva>> la care, prin trăire, se reduce -în chip arbitrar, fără îndoială, dar efectiv -întreaga existență" (p.97).

Pentru Platon, "nimic" sub înfățișarea "Unu nu există" are parte de peripeții similare, începînd cu constatarea că nu încetează a fi "unu", ca fiind "ceva" deosebit de "altceva", dar mai ales ca fiind "trăire", "existență". Pentru că numai "existența" este de domeniul adevărului, numai despre "existență" se poate vorbi adevărat (**alethe legein**).

Descartes, observa Nae Ionescu, funda valabilitatea cunoașterii omului pe existența lui Dumnezeu. "Foarte îndreptățită procedare -spunea Nae Ionescu la cursul de **filosofia religiei** din 1924-1925 -, așa de îndreptățită încît Nietzsche a afirmat că nu există teorie a adevărului căreia să nu-i corespundă credința în existența lui Dumnezeu. Iar Nietzsche, cînd a vrut să distrugă pe Dumnezeu, în ateismul lui, a distrus adevărul, fiindcă știa că Dumnezeu și fundarea adevărului sunt fapte corelate" (v. prelegerea a VI-a). La cursul de filosofia religiei Nae Ionescu mai arăta șubrezenia argumentului ontologic a lui Descartes în momentul în care filosoful francez vroia să stabilească afirmația "Dumnezeu există" pe rațiune. Spunînd "nu mă înșel, pentru că nu se poate ca Dumnezeu, care este deasupra mea, să lase pe acel **malin génie** să-și bată joc de mine", Descartes funda valabilitatea adevărului "în Dumnezeu și pe urmă, în mine, în om".

Dacă ar fi plecat de la existența lui Dumnezeu "ca fapt", remarca Nae Ionescu, Descartes ar fi evitat cercul dovedirii valabilității cunoașterii omenești prin existența lui Dumnezeu și a existenței lui Dumnezeu prin valabilitatea cunoașterii omenești.

Dar Nae Ionescu, în legătură cu argumentul ontologic, mai face o subtilă observație. Anume aceea că Anselm din Canterbury funda existența lui Dumnezeu în "trăirea lui Dumnezeu în actul religios și atunci toată argumentarea ontologică a Sfîntului Anselm este fundarea cunoștinței în fundarea lui Dumnezeu. Va să zică, Anselm din Canterbury îndeplinea prima parte a procesului cartezian. Funda cunoștința prin existența lui Dumnezeu (...) Căci ceea ce era viu în sufletul teologului și omului religios, era Dumnezeu care trăia" (Ibid.). Pentru că "faptul religios", spunea Nae Ionescu, nu poate fi pus la îndoială. "Viața

Sfintei Tereza, viața Sfîntului Augustin, a Sfîntului Paul etc. sunt **sumum** de viață religioasă".

Facultatea religioasă, după Nae Ionescu, formează oarecum o lume aparte, a sa proprie, indicată în totalitatea ei prin actul religios, care este "**act noetic**" și nu act psihologic ca în celelalte cazuri. Aceasta determină separarea, ca să spunem așa, a conștiinței religioase de conștiința obișnuită. Cu atît mai mult cu cît în cazul conștiinței religioase obiectul din afară este altfel decît obiectele din afară ale celorlalte acte sufletești.

În "**actul noetic**" înfățișat prin discursul platonic din dialogul **Parmenide**, "ceva" deosebit de "altceva" atrage după sine participarea la "același" și "altul" odată cu participarea la "existență" și "ne-existență", ceea ce-l justifică pe Platon să evidențieze în final pe acel Unu-Multiplu, chintesență a participării la divina lume a Ideilor **(1).**

Despre "nimicul în sine însuși", Nae Ionescu observa următoarele: "a spune că există "nimic în sine însuși" înseamnează pur și simplu a transforma într-o existență ontologică o categorie logică. Și încă, o categorie logică de natură funcțională". Cum apare însă aceasta "categorie logică de natură funcțională"?

Pentru Platon ea apărea din constatarea posibilității noastre de a face afirmații în legătură cu un subiect chiar dacă acestuia îi este negată existența. Filosoful grec, referindu-se, așa cum am amintit mai înainte, la situația în care "**Unu nu există**", constata că acest Unu este un "ceva" deosebit de "altceva", un "ceva" care se constituie ca subiect al unor afirmații, în condițiile în care ceva-altceva nu însemnează dualitate, după cum sesizează cu mare finețe Nae Ionescu.

Explicația lui Nae Ionescu **(2)**, mai puțin încifrată decît cele cuprinse de Platon în misteriosul său dialog **Parmenide**, urmează, în linii mari, același drum: "nimic este altceva logic transpus în cadru pasional. Nu există "nimic". Nimic există în legătură cu ceva. Dar, în același timp în care ai spus "nimic", în același timp ai făcut o afirmație absolută. De aceea, se poate spune -cu drept cuvînt, paradoxal, fără îndoială -că nihiliștii sunt cei mai mari afirmatori ai absolutului. Pentru că, în același moment în care afirmă existența nimicului, nihiliștii au concentrat toată existența în ceva de natură absolută (...). Așa funcționează mintea omenească: un ceva cere altceva. Și altceva, va să zică, este un element funcțional al gîndirii mele. Și acest element funcțional, instrument al gîndirii mele, în anumite condiții, pot să-l transform într-o existență substanțială, ontologică. Absolut fals, neîndreptățit din punct de vedere logic. (...) Pentru activitatea metafizică însă, nu există obligație logică -ca să zic așa"(op. cit., p. 101-102).

La ultimul curs de metafizică, pentru a vorbi despre transcendentul ființei ca "altceva" decît ea, Nae Ionescu pornește prin urmare de la constatarea că ființa care se gîndește ajunge într-o altă etapă, sau un alt plan de existență, care o închide într-un fel de unitate, un "ceva" căruia procesul gîndirii îi alătură "altceva".

Aceasta s-ar întîmpla prin însăși închiderea în unitate care înseamnă limitare, deosebire de "altceva". Pe scurt, constată Nae Ionescu, un "ceva" cere un "altceva". Dar aici constatarea se face în legătură cu ființa, de aceea nu vom avea nici o dublare, deoarece unitatea ființei este o calitate a ei. Unitatea ființei, stînd sub principiul identității, nu se poate repeta. Ființa ar fi o "unitate înăuntrul căreia sunt anumite raporturi" (v. Nae Ionescu, **Tratat de metafizică. 1936-1937**, Ed. Roza Vânturilor, 1999, p. 40).

Spre deosebire de unitatea matematică, pentru cazul ființei, "ceva" care apare prin postularea lui "altceva" rămîne o unitate, care nu se poate repeta. "Toată metafizica idealistă de aici pleacă, remarcă Nae Ionescu, de la confuzia unității ființei -care este o calitate a ființei - cu unitatea matematică." (op. cit., p.105).

În metafizica ființei gîndită de Nae Ionescu, acest "ceva" însemnează reducția totală a existenței (printr-un act de trăire) la o parte de existență (op. cit., p. 99).

Dar, spune Nae Ionescu, "actul de trăire este un act pasional. Și metafizica este un act pasional la originea ei. Ca și viața religioasă, ca și dragostea. Sunt lucruri cam de aceeași natură." (op. cit., p.101).

NOTE

1. v. Isabela Vasiliu-Scraba, **Mistica platonică a participării la divina lume a Ideilor**, Ed. Star Tipp, 1999.

2. Dată fiind însăși dificultatea problemelor tratate, menționăm că sfîrșitul cursului al VIII-lea apare în redările noastre oarecum diferit de textul publicat la Editura Roza Vânturilor. Desigur, nu am urmărit altceva decît înfățișarea cît mai clară a pasajelor devenite obscure din cauza prescurtărilor inerente la stenografiere, pasaje care au fost, foarte probabil, lăsate de dl Marin Diaconu în forma căpătată după stenografiere.

Isabela Vasiliu-Scraba

FIINȚA - "INSTUMENT DE IDENTIFICARE PENTRU EXISTENȚĂ"

« El îi învăța pe ei ca unul care are putere, nu cum îi învățau cărturarii lor »
Matei, 7, 29.

REZUMAT:
Un punct de vedere contrar idealismelor de orice formă. Idealismul transcendental a suscitat mereu nevoia exprimării unor alte opinii. Poziția lui Nae Ionescu față de cele susținute de Kant. Luînd contact numai cu realitatea, "noi nu putem să depășim timpul". Timpul metafizic și formulările aforistice naeionesciene pentru viziunile sale revelatoare de esențe.

Scrisul lui Eugen Lovinescu, observa în 1927 Nae Ionescu **(1)**, "are darul să provoace prea multe polemici". Istoria literaturii clădită de Lovinescu în exclusivitate pe "impresii", în loc să fie prilej de învățătură pentru cititor i-ar suscita acestuia nevoia formulării unor alte opinii.

Același lucru l-am putea spune și despre scrierile lui Kant. Desigur păstrînd cuvenitele proporții. Dar mai ales amintindu-ne din ce uriaș efort intelectual au provenit ele. Și neuitînd că mai presus de asemenea calitate de a incita către formularea unui punct de vedere opus celui kantian, se află o virtute indiscutabilă a **Criticii rațiunii pure**, anume aceea că se poate învăța multă filosofie la citirea atentă a ei.

În cadrul metafizicii ființei, cînd Nae Ionescu ajunge la problema condițiilor generale de existență, el va vorbi despre eternitate ca margine a timpului, dar mai ales despre timp. Este tocmai prilejul de a-și prezenta poziția filosofică printr-o raportare la cele gîndite de Immanuel Kant în **Critica rațiunii pure**. Referitor la raportul dintre ființă și existență, prima ar fi instrument de identificare pentru a doua. Nu "punct de reducere a existenței" și nici "origine" a ei. Întrucît, după Nae Ionescu, ființa, contrar punctului de vedere solipsist sau idealist de orice formă, nu este singura care există. Semn al vieții, în măsura în care este și margine a eternității - timpul ar fi un **acum** condiționat de ce a fost și ce va fi, cu precizarea că numai ce a fost este știut, iar ce va fi iese din cîmpul cunoașterii noastre.

Înainte însă de a vedea mai îndeaprope cele gîndite de Nae Ionescu pe tema timpului, vom deschide o mică paranteză. Deoarece, porniți în considerațiile lor de la apriorismul kantian, de care va fi vorba și ceva mai încolo, cînd vom arăta opoziția lui Nae Ionescu față de idealismul transcendental susținut de Kant în **Estetica** sa **transcendentală**, atît Ion Petrovici cît și Constantin Noica s-au preocupat de problema extensiei cîmpului cunoașterii noastre, ambii încercînd să identifice o soluție pentru a îngloba în acest cîmp și ceea ce, în mod obișnuit, iese din el.

Ion Petrovici apelează la un soi de apriorism considerînd că anume viziuni ale lui Eminescu s-ar putea înțelege mai bine dacă întreg timpul în care ar fi cuprins destinul unui om s-ar găsi apriori desfășurat. O atare perspectivă ar lămuri momentele de clarviziune cînd în cîmpul cunoașterii intră porțiunea de timp rezervată viitorului, porțiune care în mod normal rămîne în afara cunoașterii noastre, fiindcă ea cuprinde ceea ce încă nu s-a întîmplat, dar urmează să se întîmple.

În meditațiile sale în jurul a ceea ce el a numit "**timpul logosului**", Constantin Noica ajunge să confere un soi de dinamism viziunii propuse de Ion Petrovici asupra apriorității

timpului. El va scrie despre "reversibilitatea" timpului "logosului" în cazurile de clarviziune. Desfășurarea apriori a timpului, care la Ion Petrovici era într-un fel impregnată de nemișcarea ce domnește în lumea de dincolo, în perspectiva propusă de filosoful de la Păltiniș devine suită de întîmplări în plină desfășurare, pe care un clarvăzător o poate urmări. De aceea cele prezise în momentul clarviziunii și mai apoi întîmplate ar demonstra "întoarcerea", "reversibilitatea timpului", prin revenirea unor întîmplări desfășurate deja în decursul destinului cunoscut de clarvăzător.

Ambele soluții de interpretare a extensiei cîmpului cunoașterii omenești, propuse de cei doi filosofi români, au în comun faptul că ele sunt, ca să spunem așa, interpretări de tentă personală a apriorismului postulat de Kant în legătură cu timpul.

În ceea ce-l privește pe Nae Ionescu, găsim în ultimul său curs de metafizică (1936-1937) o suită de observații la adresa lui Kant demne de toată atenția. Ele se deschid cu următoarea precizare, din care cititorul poate să-și facă o imagine asupra personalității acestui filosof, pe cît de faimos în epocă, pe atît de puțin cunoscut astăzi: "Cu toate că eu nu am obiceiul să mă opresc și să vorbesc despre ceea ce au făcut sau nu alții, o să mă opresc puțin asupra acestui fapt, pentru că prea mulți vă întîlniți cu această problemă, prea vă umple capul toată lumea cu Kant. Kant acesta o fi fost un om mare, dar pentru noi în filosofie mare este cel care ne este de folos" **(2)**. Să trecem așadar la cele gîndite de Nae Ionescu în răspăr cu cele gîndite de Kant, dar care își au desigur locul lor în tratatul său metafizic. În primul rînd el observă, pe bună dreptate, că filosoful de la Königsberg nu a dovedit nicăieri analogia dintre spațiu și timp, observație la care adaugă remarca, perfect justificată, că această analogie nu a fost dovedită de Kant, și nici nu poate fi dovedită de vreun kantian, fiindcă pur și simpu ea nu există **(3)**.

Calitativ privite în realitatea lor, spunea Nae Ionescu la cursul de teoria cunoștinței din 1925-1926, timpul si spațiul nu au nimic comun. Pe de altă parte însă, din punct de vedere **cantitativ**, folosit pentru determinarea unui obiect în existența lui reală, "timpul si spațiul n-au nimic deosebit. Și atunci coordonata timp este exact în același fel coordonată ca și celelalte trei coordonate spațiale" **(4)**.

Încă din 1909-1910 își amintește el în 1925, scrisese într-un articol că exprimarea propriu-zisă a unei existențe într-un chip numeric necesită 4 coordonate și nu 3. Astăzi aceste lucruri au devenit locuri comune în lumea științifică. La începutul secolului XX erau însă noutăți, erau idei care abia începuseră să se vehiculeze, iar Nae Ionescu era perfect conștient de valoarea de noutare a celor gîndite de el pe cont propriu, în anii săi de studiu. Cu multă detașare, filosoful își completează amintirile astfel: "aceasta o spuneam eu, într-un moment de slăbiciune filosofică. După ce au trecut trei-patru luni și m-am mai gîndit la problemă, am văzut că era o mică prostie ceea ce spuneam eu acolo. După doi ani însă, ducîndu-mă la Göttingen, am ascultat pe unul din cei mai mari fizicieni, Mincowski, care a emis această ipoteză foarte îndrăzneață. Toată lumea a zis: extraordinar de frumos! Ghinionul meu a fost că eu părăsisem ceea ce peste doi ani era extraordinar de frumos. Care este deosebirea? Și eu am dreptate și ceilalți. În fond, problema este o prostie din punctul de vedere filosofic, dar este un lucru extraordinar din punctul de vedere matematic. De ce? Pentru că, filosoficește, timpul și spațiul sunt două lucruri absolut deosebite" **(Ibid.)**.

A treia observație în marginea **Esteticii transcendentale** pune în evidență faptul că Immanuel Kant rezolvă problema timpului printr-o nepermisă extrapolare a situației privitoare la spațiu. În opinia lui Kant, ceea ce este valabil în legătură cu demonstrarea apriorității spațiului, ar fi valabil și în legătură cu aprioritatea timpului.

Nae Ionescu identifică o eroare a lui Kant, constînd în trădarea atitudinii fenomenologice pe care tocmai o postulase. Din punct de vedere fenomenologic, noi nu

avem decît cunoştinţa propriu-zisă. Nu şi formele a priori şi funcţiunile care fac posibilă cunoştinţa. Or, Kant consideră că elementele fundamentale care constituie cunoştinţa pot fi cunoscute (v. **Teoria cunoştinţei**. 1925-1926. Curs. litogr., p. 99).

A patra observaţie ar fi următoarea: dacă timpul poate fi tratat independent de spaţiu, spaţiu nu este ceva independent de timp, deşi "**timpul şi spaţiul sunt lucruri cu totul deosebite**" **(5)**. Spaţiul nu este o realitate autonomă, consideră Nae Ionescu, pentru că ordonarea spaţiului are la bază direcţia împrumutată de la timp **(6).**

A cincea observaţie decurge din cea de-a patra, şi ea vizează însăşi demonstrarea apriorităţii spaţiului. Această demonstraţie pe care o face filosoful din Königsberg în **Critica raţiunii pure** este lipsită de validitate, gîndeşte Nae Ionescu, tocmai pentru că spaţiul nu este ceva independent de timp, ceva ce poate fi tratat în sine.

Cum am menţionat mai sus, în opinia lui Nae Ionescu, spaţiul împrumută de la timp direcţia. (În opinia noastră, cu o astfel de viziune asupra spaţiului, Kant ar fi avut mai multe şanse în rezolvarea "problemei mîinii stîngi", de la care a pornit în meditaţiile sale asupra spaţiului, problemă căreia nu i-a găsit dezlegare, ci doar a eludat-o prin postularea apriorităţii spaţiului. Numai că ea ar fi implicat şi consideraţii asupra schimbării. Or, idealismul său transcendental nu este străin de un oarecare statism, propriu formalismelor de orice gen. Rezultatul privirii sale critice asupra unei raţiuni pure, oricîtă genialitate ar cuprinde, este un pur formalism, nefiind altceva decît o sumă de condiţii apriori în care are loc o "**experienţă în genere**").

O ultimă observaţie a lui Nae Ionescu s-ar traduce cam aşa: ţine oare într-adevăr timpul de **Estetică** (în înţeles kantian)? Desigur că nu ţine. Timpul ca semn al vieţii şi margine a eternităţii iese din strîmtul cadru al "**experienţei în genere**". Pe cînd preda un curs de logică (în anul universitar 1924-1925) Nae Ionescu observase că în **Estetica** sa **transcendentală** (ca şi în **Analitica** sa **transcendentală**), Immanuel Kant înlocuieşte de fapt planul existenţei reale a lumii, cu un nou plan de realitate, cu planul conştiinţei.

Deosebit de această înlocuire a realităţii prin planul cunoaşterii, dar urmînd cumva aceleaşi tipare de gîndire, în însăşi **logica generală** pe care o preda studenţilor săi **(7)**, filosoful german se dispensează de "concept". Pentru Kant, remarcă Nae Ionescu, logica se reduce la două procese: unul de controlare a trecerii de la o cunoştinţă la alta, iar celălalt de verificare a adevărului gîndirii prin condiţiile silogismului şi ale principiului noncontradicţiei. Din perspectiva istoriei logicii, orientarea aceasta i-a părut profesorului bucureştean deosebit de fecundă în gîndirea logicienilor de mai tîrziu, în orientarea kantiană justificîndu-se, observa el, directivele de mai tîrziu din logica metafizică, gnoseologică sau formală.

În legătură cu timpul, Nae Ionescu mai precizează la prelegerea din februarie 1937 faptul că acesta nu este ceva absolut, ci doar relativ, fiind trăit cu intensităţi diferite **(8).** În general, s-a spus că ceva există în măsura în care se află în spaţiu şi în timp. Nae Ionescu, mai subtil, considera că nimic nu este în timp, ci totul "**se întîmplă**" în timp (op. cit., p.132). Or, ceva se întîmplă numai acolo unde este ceva. Ceea ce se întîmplă în timp este existenţă, este istorie, pentru că "istoria înseamnează început şi sfîrşit". Nu liniaritate, nu desfăşurare ce vine din infinit şi merge la nesfîrşit. Nae Ionescu nu judeca istoria în funcţie de timp. "Dacă vrei să identifici timpul cu istoria, atunci istoria nu există" -spunea el. Pentru că timpul înseamnă "acum", iar "acum" nu înseamnă nimic. Este o pură indicaţie, este o atitudine faţă de existenţă, "un fel de indicaţie a existenţei că aceasta există şi nu numai că poate fi gîndită, ci trebuie necesarmente gîndită" (op. cit., p. 115). Din momentul în care se constată că propriu-zis se întîmplă ceva, subliniază Nae Ionescu, se şi face trecerea din "problema fiinţei în aceea a existenţei" (op. cit., p. 128). Rămîne însă de adăugat subtila sa

precizare, că atîta vreme cît ajungem să luăm contact numai cu existența, "noi nu putem să depășim timpul" (op. cit., p. 132).

La ultimul său curs de metafizică, printr-o profundă distilare a gîndirii, Nae Ionescu ajunge la niște viziuni revelatoare de esențe cuprinse în formulări aforistice, de o mare frumusețe și sugestivitate. În filosofia românească întruchipări de o atît de impresionantă putere integratoare nu am mai găsit decît la Blaga și la Mircea Vulcănescu. Doar la cei doi, desigur într-altfel gîndite, timpul, spațiul, existența și ființa se află într-o deplină armonie, se completează și se luminează unele pe altele, așa cum se întîmplă în sugestivele condensări de gînd ale lui Nae Ionescu. De pildă: "timpul -semn al vieții"; "spațiul -timp mort". Pentru că locul formelor vieții, fără viața din ele, rămîne să fie un spațiu care se poate defini ca "timp mort". A fi lipsit de simțul spațiului, spunea Nae Ionescu, înseamnă a nu avea contact și înțelegere pentru formele vii.

Uneori formulările sale aforistice pot părea paradoxale. Dar numai celor care se încurcă în vocabularul filosofiei, pentru că le-a lipsit ocazia de a-și însuși o minimă tehnică a filosofării. "Dincolo de existență este ființa"; "substanța este materia ființei, iar materia este substanța existenței"; "dinolo de materie - substanța".

Legile despre care se crede că ar guverna întîmplările lumii, legile pe care oamenii le numesc "ale naturii" reprezintă, după Nae Ionescu, ordinea pe care oamenii o introduc în lume, ordine verificată de ei prin niște cadre, mai strîmte sau mai largi ale experienței omenești. Aceasta nu înseamnă că lumea în care trăim să nu poată fi "străpunsă" de fapte care să răstoarne "socotelile" omenești. Pentru că, în ultimă instanță, "tot ceea ce se întîmplă se întîmplă după vrerea lui Dumnezeu" (op. cit., p. 111).

Asemenea necesitate a succesiunii întîmplărilor îl va face pe Nae Ionescu să vorbească de un "timp metafizic", a cărui mai îndeaproape conturare va îmbrăca o splendidă haină aforistică: "trăirea timpului poate să fie subiectivă, dar timpul în el însuși este existență obiectivă. Timpul este însăși existența, sub acest aspect al succesiunii ireversibile. Unde încetează timpul? Acolo unde încetează ființa. Deci, așa cum ființa mărginește existența, trebuie să existe pentru timp ceva care îl mărginește. Ceea ce mărginește timpul este eternitatea. În același fel în care timpul este forma existenței, eternitatea este forma timpului. În eternitate nu se mai întîmplă nimic, ci toate sunt. Cu ființa nu se întîmplă absolut nimic în afară de aceea că ea este" (op. cit., p. 132).

NOTE

1. v. Nae Ionescu, **Bilanț literar**, în "Cuvîntul" din 2 ian. 1927, cuprins în vol. Nae Ionescu, **Între ziaristică și filosofie**, Ed. Timpul, Iași, 1996, p.

2.v. Nae Ionescu, **Tratat de metafizică.1936-1937**., Ed. Roza Vânturilor, București, 1999, p.114.

3. op. cit., p. 113.

4 v. Nae Ionescu, **Teoria Cunoștinței. 1925-1926**, curs. litogr., p. 89.

5.v. Nae Ionescu, **Tratat de metafizică.1936-1937**., Ed. Roza Vânturilor, București, 1999, p.114.

6. op. cit., p. 128.

7. v. Im. Kant, **Logică generală**, trad. Alexandru Surdu, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985.

8. v. Nae Ionescu, **Tratat de metafizică.1936-1937**., Ed. Roza Vânturilor, București, 1999, p.130.

Isabela Vasiliu-Scraba

EDITAREA CURSURILOR LUI NAE IONESCU

REZUMAT :
Restabilirea textelor inițiale ale cursurilor lui Nae Ionescu editate între 1941 și 1944. Discuțiile în marginea celor gîndite de Nae Ionescu. Teoria hegeliană despre "discuția ideală". Diferența calitativă a îngrijirii cursurilor lui Nae Ionescu înainte de 1944 și după 1989. Imposibilitatea de a înțelege gîndirea lui Nae Ionescu la absolvenții "școlilor de spălare și de pervertire a creierelor". O greșală de editare perpetuată în cele patru ediții post-revoluționare a Prelegerilor de filosofia religiei (1924-1925). Recunoașterea de forme semănînd între ele - performanță a dresajului de animale și a "specialistei" Marta Petreu

Componența grupului de foști studenți ai lui Nae Ionescu preocupați de restabilirea textelor inițiale ale cursurilor apărute între 1941și 1944**(1)** o aflăm din cele scrise de primii editori care s-au ocupat de opera sa filosofică. Tot de la ei aflăm și despre dificultatea sarcinii pe care și-au asumat-o. Privitor la aspectul general al stenogramelor luate după prelegeri și mai apoi apărute în forma cursurilor litografiate, în introducerea scrisă de Mircea Vulcănescu și Constantin Noica **(2)** la cel din urmă **curs de logică generală** ținut de Nae Ionescu în anul universitar 1934-1935 găsim următoarea informație, demnă de toată atenția: "pasajele clare în rostirea lor originară", în cursurile litografiate după stenograme deveniseră greu de înțeles prin "suprimări de pasaje sau condensări de fraze".

Îngrijitorii primelor ediții ale celor patru cursuri publicate pînă în 1944 s-au ocupat tocmai de clarificarea acestor răzlețe pasaje mai greu de înțeles. După cum citim în introducerea volumului publicat în 1943, cursul litografiat de logică din 1934-1935 a fost pentru prima dată revăzut de Alice Botez, "auditoare directă" a acestui curs, pentru ca mai apoi comentariile în marginea celor gîndite de Nae Ionescu să aibe loc în casa lui Mircea Vulcănescu.

Aici, după lungi discuții de o înaltă ținută intelectuală, Mircea Vulcănescu, Constantin Floru, Virgil Bogdan și Constantin Noica, au pus la punct paginile care urmau să fie tipărite. Cîteva amintiri despre întrunirile lor sunt redate de Ștefan Fay, în cartea sa despre Mircea Vulcănescu (1904-1952), scrisă în 1983-1984 și tipărită abia în 1991, cînd se putea, în sfîrșit, tipări așa ceva.

Iată cele consemnate de Ștefan Fay despre aceste întruniri:"la discuții luau parte Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Constantin Floru, încă una sau două persoane, nu aceleași de la o ședință la alta (...) Mircea Vulcănescu era exploziv și scînteietor; Constantin Noica, aparent modest, cu zîmbetul pe buze, rămînea greu de urnit din ale lui (...). Mircea Vulcănescu avea o capacitate amețitoare, enciclopedică de a aduce mereu noi argumente, avansînd necontenit către opțiunea pe care o propusese (...) Ideea era adusă la lumină, scuturată de nebulozitate și făcută să explodeze în toate direcțiile în care putea fertiliza (...). Întrebarea - care declanșa demonstrația și deschidea drum către răspuns - intra, retoric, în structura intimă a demonstrației parcă numai din necesitate subsidiară, din necesitatea practică de convingere. Soluția însă se afla în logica ideii." (v. Ștefan Fay, **Sokrateion**, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 49-52).

Din cele reținute de Ștefan Fay putem să ne imaginăm că forma finală îi datorează destul de mult lui Constantin Noica, "greu de urnit din ale lui", care, "cu vocea aproape șoptită avea un fel de a ajunge, calm, pe drumul cel mai scurt, la punctul său de vedere".

Teoretic vorbind, în problemele controversate, ideal ar fi să prevaleze puterea de convingere a argumentelor, în filosofie fiind de preferat drumul ocolitor al demonstației oricărui punct de vedere. Numai că teoria este una, iar practica este cu totul alta.

Cu mintea sa strălucită, Mircea Vulcănescu trebuie să fi fost absolut convingător în susținerea punctului său de vedere. Pe de altă parte însă, el avea înțelepciunea de a lăsa să triumfe părerea lui

Noica **(3)**, numai fiindcă era cît se poate de evident - pentru toți cei care asistau la înflăcăratele discuții prelungite în noapte-, că mai tînărul său partener de discuție, doar "aparent modest" -, ținea să aibe el ultimul cuvînt.

Asemenea situații, frecvent întîlnite în discuțiile dintre filosofi, ilustrează, la modul cel mai banal, cum asupra interesului de a căuta împreună printr-o discuție un adevăr, oricare ar fi el, de regulă primează vanitatea celor care participă la discuție. Iar între Mircea Vulcănescu și Constantin Noica, după toate mărturiile celor care i-au cunoscut, se pare că ultimul era mai vanitos și mai dornic de a-și impune părerea proprie.

De altfel, această dorință de a se impune, intim asociată cu un nobil imbold de afirmare în plan cultural, imbold dublat de conștiința valorii proprii, s-au dovedit a fi fost, după 1965, niște trăsături de caracter foarte folositoare, în primul rînd pentru cultura română, aflată într-o epocă extrem de secetoasă la capitolul filosofie, și, abia în al doilea rînd, pentru Constantin Noica.

O întreagă teorie despre cum ar trebui să decurgă discuțiile între filosofi cu păreri personale (deosebite una de alta) a prezentat-o Georg Wilhelm Friedrich Hegel studenților săi care îi audiau**(4)** cursurile despre istoria filosofiei (v. G. W. F. Hegel, **Prelegeri de istorie a filosofiei**, vol. I., traducere de D.D. Roșca, Ed. Academiei, București, 1963, p. 474).

Înainte de a prezenta succint teoria hegeliană asupra "discuției ideale", vom comenta puțin prilejul cu care Hegel ajunge să expună această teorie. În ciuda faptului că atunci cînd va vorbi despre doctrina platonică filosoful german va face niște observații de o remarcabilă finețe (v. Isabela Vasiliu-Scraba, **Mistica platonică**, Ed. Star-Tipp, 1999, p. 319-322), Hegel comite o gravă eroare prezentîndu-și teoria asupra discuției ideale cu prilejul semnalării "grației" cu care Platon ar fi prezentat modul în care partenerii la o discuție își împărtășesc unul altuia diferitele și "personalele" lor opinii.

Eroarea lui Hegel constă în aceea că discuțiile prezentate de Platon în dialogurile sale erau închipuite, nu reale. Ele decurgeau după un anume plan urmărit cu mare grijă de autorul grec. De aceea acordul dintre partenerii de discuție nu provenea dintr-o fericită punere a lor de acord, cum nici părerile depășite în cursul discuției nu erau depășite dintr-un hazard, sau din mecanismul intrinsec al unui foarte "civilizat" și plin de "curtoazie" schimb de păreri.

Dl Sorin Vieru, în lipsă de altă inspirație, pentru a vorbi despre Platon, preia greșita părere a lui Hegel despre armonioasele discuții prezentate de Platon, confabulînd nițel în jurul teoriei expuse de Hegel, din motive pedagogice, studenților săi.

Astfel, după dl Sorin Vieru, în dialogul platonic **Parmenide**, ar fi avut loc o împăcare a generațiilor. O nespus de armonioasă punere în acord a unor păreri diferite, sub forma "comuniunii" între generații, între parteneri de discuție tineri, mai puțin tineri și mai bătrîni, comuniune "permisă tocmai de plasările diferite" în fața "întrebării comune".

Dacă totul s-ar fi rezumat la astfel de opinii expuse într-un "**Cuvînt de prevenire**" n-ar fi fost nici o nenorocire. Cîte nu se pot citi pe seama lui Platon! Din păcate însă, traducînd dialogul platonic, dl Sorin Vieru își introduce părerile sale despre "comuniune" prin "plasări diferite" chiar în textul care ar fi trebuit să-i aparțină lui Platon. Și nu oriunde, ci în zonele în care astfel de imixtiuni produc o pagubă maximă, în sensul că deformează la extrem textul platonic **(5)**.

Ca și Hegel, pe care, în privința "discuției ideale" îl urmează îndeaproape, dl Sorin Vieru la rîndul său, a pierdut din vedere că în dialogurile platonice, toate cîte se întîmplă în decursul discuției sunt prezentate de Platon. E drept că filosoful grec ține să înfățișeze gîndurile sale în formă dialogată, de ca și cum ar fi mai mulți care gîndesc împreună. Dar, în oricare dintre dialogurile platonice, într-o deplină exclusivitate, în spatele formei dialogate se ascunde gîndirea unui singur personaj, respectiv o singură opinie, opinia lui Platon. Filosoful grec nu era nevoit să convingă vreun partener real de discuție, care nu s-ar fi lăsat la fel de ușor convins cum fac diversele personaje din dialogurile sale.

Dar să ne întoarcem la teoria hegeliană asupra "discuției ideale". Prezentînd teoria sa despre cum ar trebui, după modelul discuțiilor înfățișate de Platon, să decurgă, la modul cel mai optim, un dialog,

Hegel nu a omis să invoce "urbanitatea" și "curtoazia" de care trebuie să facă dovadă niște parteneri ai unei discuții în care niciunul dintre participanți nu-și dă "aere de oracol" și nici nu "astupă gura celui cu care se întreține". Desigur, asta implică respectul reciproc al partenerilor de discuție.

În discuțiile pe marginea celor gîndite de Nae Ionescu nu se poate presupune lipsa de respect reciproc dintre Mircea Vulcănescu și Constantin Noica, sau lipsa de "urbanitate", fiindcă fiecare dintre cei doi avusese parte de o aleasă educație și, fără nici o îndoială, ei se prețuiau cît se poate de mult unul pe celălalt. Numai că ei erau protagoniștii reali ai unor discuții cît se poate de reale.

"Dezbaterea era captivantă, - mai consemnează Ștefan Fay în amintirile sale despre întrunirile din casa lui Mircea Vulcănescu-, nu încercam să știu cine are dreptate: Noica, după fiecare controversă reluîndu-și punctul de vedere impecabil, pe buze cu un zîmbet de Budha care știe adevărul, sau Vulcănescu, de la un cuvînt reușind să construiască în cîteva minute o arhitectură culturală fremătînd pe dinafară ca ornamentația incandescentă a goticului, pe dinăuntru plină de un spațiu pentru un imens conținut de gîndire și cultură universală și cu săgeata țîșnind spre o verticalitate transcendentală de o îndrăzneală neasemuită? Două ipostaze ale mecanicii gîndirii: una arborescentă, cealaltă de cristal de rocă! S-ar putea spune că demonstrația lui Mircea Vulcănescu era clocotitoare ca apa care țîșnește din stînca muntelui, în timp ce a lui Constantin Noica era limpede ca apa limpezită în budău, lîngă izvor." (v. Ștefan Fay, **Sokrateion**, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 57).

Cei care, imediat după Revoluția din decembrie 1989, s-au gîndit să reediteze cele patru volume apărute între 1941 și 1944, nu au avut o sarcină prea complicată, deoarece neclaritățile acestor cursuri litografiate după stenograme erau deja înlăturate de filosofi de mare clasă, precum Mircea Vulcănescu sau Constantin Noica.

Datorită acestui lucru, cele patru cursuri publicate după moartea filosofului se distanțează în mod evident prin acuratețea editării de toate celelalte cursuri ale lui Nae Ionescu publicate la diverse edituri în ultimul deceniu al secolului XX.

La revoluționara cuprindere în paginile unei reviste bucureștene a unor cursuri ținute de Nae Ionescu (v. rev. "Viața Românească", de la nr. 5/1990 pînă la nr.7/1991), după cei patruzecișicinci de ani de interdicție a publicării oricăreia din operele sale filosofice, textul prelegerilor de **Filosofia religiei (1924-1925)** a fost, cu o bine venită modestie, reprodus întocmai după cursul litografiat.

Într-o atît de îndelungată perioadă, dificultățile înțelegerii cursurilor lui Nae Ionescu au crescut simțitor. În principal datorită mutilării învățămîntului filosofic românesc într-o epocă ce a debutat cu îndepărtarea din învățămînt -și, nu de puține ori, cu întemnițarea **(6)**-, adevăraților profesori și înlocuirea lor cu impostori de toate spețele (bravi propagatori ai dogmatismului sovietic, însușit direct de la sursă), la care s-a asociat masacrarea bibliotecilor de tot ce provenea din geniu românesc și desființarea editurilor, pentru ca apoi să continue, așa cum a început, prin interzicerea libertății de gîndire specifică vremurilor de supravegheat dogmatism.

Decapitarea spirituală a României a fost urmărită cu o tenacitate greu de imaginat. Se știe că prima grijă a ocupantului sovietic a fost să dea la topit volumul al cincelea al **Enciclopediei României,** prezentînd viața culturală a țării **(7).**

Lichidarea totală a culturii, observa cu mare pătrundere Nae Ionescu într-unul din articolele sale, nu echivalează cu altceva decît cu "izbînda categorică a vulgului în cea mai peiorativă accepțiune a vorbei, purtător firesc al vugarității și al mojiciei, element de strînsură și de scursură neintegrat funcțional în nici un fel de societate, care în primul rînd este o existență culturală" **(8)**. Deși au fost scrise cu mult înainte de cele care urmau să se întîmple în România după ocuparea țării de către trupele sovietice, aceste rînduri ale lui Nae Ionescu redau cît se poate de sintetic tabloul celor cu adevărat întîmplate odată cu lichidarea culturii române survenită după 23 august 1944.

Așa se explică de ce în ultimii zece ani cînd a fost, în sfîrșit, publicată opera filosofică a lui Nae Ionescu, **nimeni, -dar absolut nimeni -**, nu a scris despre filosofia lui Nae Ionescu, deși mulți s-au repezit să-și publice incoerentele lor conspecte după o gîndire filosofică -pentru ei- imposibil de urmărit,

ori să-și trîmbițeze părerile lor despre personalitatea lui Nae Ionescu, pentru ambele demersuri, uitînd (sau fiind incapabili) să schimbe șabloanele de receptare a lui Nae Ionescu instituite în perioada comunistă.

Facultățile de filosofie, devenite în comunism "școli de spălare și de pervertire a creierelor"**(9)**, au reușit să elimine aproape complet din cultura românească contemporană orice șansă de apariție a unor scrieri cît de cît filosofice avîndu-i drept autori pe "specialiștii" astfel formați. Cine știe pentru cîtă vreme!

De cine să fie înțeleasă filosofia lui Nae Ionescu, cînd, în toată perioada cuprinsă între reforma învățămîntului din 1948 și dec. 1989 s-a urmărit constant selectarea dosarelor celor ce urmau să devină specialiști în ceva care se numea, desigur impropriu, "filosofie"? Ea venea în completarea unei selecții naturale, ca să spunem așa, fiindcă cei care se îndreptau în vremea comunismului spre o asemenea carieră știau bine care va fi nestrămutatul șablon de gîndire pe care-l vor folosi în cei patru ani de studii și mai ales după aceea, dacă intenționau să se facă remarcați.

Cînd acestor dificultăți, cumva independente de dorința specialiștilor în așa-zisă "filosofie" formați în comunism de a înțelege gîndirea filosofică a lui Nae Ionescu, li s-a adăugat însă reaua voință, rezultatul a fost de-a dreptul catastrofal. Ne referim, desigur, la jalnicele editări în 1993 și în 1994 ale **Prelegerilor de filosofia religiei** (1924-1925) făcute de d-na Marta Petreu, în calitatea ei de îngrijitoare a celor două ediții succesive apărute la propria sa editură.

De ce jalnice? se va întreba desigur cititorul. Pentru că, în afară de consultarea unui dicționar de filosofie, singurul lucru rezonabil (de care într-adevăr îngrijitoarea **Prelegerilor de filosofia religiei** s-a îngrijit) a fost acela de a se feri să clarifice lacunele sau frazele din cursul litografiat devenite mai greu de înțeles din cauza unor neclarități survenite la stenografiere.

Dar mai ales fiindcă, într-un moment de rătăcire, D-na Marta Petreu s-a gîndit să-și lase neapărat amprenta pe textul cursului aparținîndu-i unui filosof de geniu, cum a fost Nae Ionescu.
Cu infima ei știință de carte cîtă a căpătat-o studiind în comunism filosofia, și mai ales cu o excesiv de bună părere despre aptitudinile sale de a pricepe scrierile filosofice, n-a ezitat să împodobească volumul cu "sic!" de cîte ori o cuprindea nedumerirea în fața cursului pe care, din rațiuni financiare, s-a apucat să-l publice. După cum arată în **Nota asupra ediției**, ea și-a închipuit în mintea ei că astfel a semnalat, nici mai mult, nici mai puțin, decît "**ambiguități de sens și erori flagrante**" aparținîndu-i chiar lui Nae Ionescu.

Marcarea cu "sic!" a ceea ce îngrijitoarea volumului nu a înțeles în textul prelegerilor lui Nae Ionescu își are însă rostul ei, desigur altul decît ar fi vrut ea să-l aibe. Fiindcă astfel d-na Marta Petreu a semnalat cititorului toate pasajele în care era complet depășită de răspunderea pe care și-o luase, anume aceea de a îngriji editarea acestor prelegeri. În plus, spre neșansa studenților care-i frecventează cursurile la Universitatea din Cluj, pasajele astfel însemnate în **Prelegerile de filosofia religiei** sunt nepermis de multe, pentru cineva plătit să-i aducă și pe alții cel puțin la nivelul său de cunoștințe filosofice...

În comunism, celor care se pregăteau să devină specialiști în "filosofie" li se împlînta bine în creier că religia "nu conține nici o urmă de adevăr", că ea nu ar fi decît "obscurantism", altfel spus, stare de înapoiere culturală, atitudine refractară rațiunii și progresului (v. DEX, Ed. Academiei R.S.R, 1984, p. 616). Ei bine, această prejudecată despre "lipsa de adevăr a religiei" apare chiar în textul care ar fi trebuit să-i aparțină lui Nae Ionescu, gînditor de cea mai autentică religiozitate. Și ea apare în toate cele patru ediții post-revoluționare ale prelegerilor de filosofia religiei, două ale d-nei Marta Petreu (Cluj, 1993 și 1994) și două ale d-lui Marin Diaconu (București, 1998 și din 2000).

În prima și a doua ediție îngrijite de d-na Marta Petreu se poate citi următoarea frază, marcată, cum era de așteptat, cu "sic!" exact acolo unde nu trebuia: "Nu vreau să spun că nu există o legătură între religiune și **neadevăr**, după cum nu vreau să spun că nu există un conținut de adevăr în fiecare religiune (sic!**).**" **(10)**.

În cele două ediții îngrijte de dl Marin Diaconu, această frază, care începe cît se poate de simplu, "nu vreau să spun că nu există o legătură între religiune și ADEVĂR", apare sub aceeași formă greșită **(11)** ca și în edițiile încropite de d-na Marta Petreu, ediții pe care dl Marin Diaconu le admiră din cale afară și le citează de zor **(12)**. Singura diferență ar fi că dl Marin Diaconu s-a ferit să mediteze la ciudățenia de a pune în cîrca unui gînditor religios aserțiunea conținută în prima parte a frazei editată greșit de d-na Marta Petreu. Dar, pe de altă parte, a avut minima prudență să nu pună alandala un "sic!" în dreptul aserțiunii corecte din cea de-a doua parte, după care, orice religie are un conținut de adevăr. Dacă prin altceva edițiile d-lui Marin Diaconu nu depășesc nivelul edițiilor d-nei Marta Petreu, măcar textul prelegerilor nu este, la dl Marin Diaconu, împodobit cu "sic!".

Iată așadar cum s-a perpetuat în patru ediții succesive o greșală din cursul litografiat, lesne de îndepărtat la prima editare a cursului, dacă nu ar fi fost prejudecățile legate de "conținutul de adevăr" al religiei, prejudecăți intrate de mult în subconștientul ambilor editori.

Dar pe lîngă prejudecăți, prima editoare a prelegerilor de filosofia religiei din 1924-1925 mai are și opinii, de care este atît de conștientă, încît, fără nici cea mai mică ezitare, se lansează impetuos în polemică cu filosoful Nae Ionescu: spune Nae Ionescu despre iezuiți că au contribuit la întărirea bisericii catolice, spune -în paranteze drepte-, și d-na Marta Petreu că ei n-ar fi contribuit (v. Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei (1924-1925),** ediția a II-a, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1994, p. 17).

Pe cine să creadă cititorul? Pe Nae Ionescu? Sau pe mult mediatizata d-nă Marta Petreu, care, la orice oră din zi și din noapte, este dispusă a consulta nu numai **Mistica** Evelynei, dar chiar și alte scrieri filosofice străine, doar, doar va mai recunoaște în ele ceva asemănător cu cele pe care le tot frunzărește prin filosofia românească?

Pe Nae Ionescu, care își argumentează afirmația, sau pe d-na Marta Petreu, care numai ea știe de pe unde și-a pescuit **(13)** insolita opinie? Fiindcă de gîndit, singură n-a gîndit-o. Ar fi-nsemnat să fie capabilă să înlănțuie și ceva raționamente. Lucru imposibil pentru cineva care n-a depășit încă stadiul la care se ajunge și cu dresajul de animale: recunoașterea de forme semănînd între ele. Or, tocmai acesta este nivelul la care ea se găsește, nivel pe care, în mod fatal, nu îl va depăși niciodată, fiind excesiv de încîntată **(14)** de stadiul la care a ajuns.

Și cum n-ar fi încîntată, cînd penibilele ei prestații din domeniul filosofiei românești îi sunt atît de apreciate. Nu numai de dl Marin Diaconu. De toți cei care continuă, peste ani, opera de subminare a valorilor culturii românești, în forme din ce în ce mai mascate, în cărți cu pretenții de obiectivitate, publicate la cele mai mari edituri (v. **Dicționarul operelor filosofice românești**, apărut sub coordonarea lui Ion Ianoși la Editura Humanitas în 1997).

Sub imboldul vanității de a crede că simpla editare, în indiferent ce condiții, a unor prelegeri de Nae Ionescu, o transformă peste noapte în mare specialistă în filosofie, d-na Marta Petreu, cocoțată pe asemenea închipuite catalige, a crezut că-l poate privi de sus pe Nae Ionescu, ba chiar că-l face praf, atunci cînd s-a apucat să noteze cu năduf eșecul ei de a pricepe ceva dintr-un curs care-i apăruse tot timpul sub forma "unui moloz filosofic în care e destul de greu de descifrat un sens" (v. Marta Petreu, **Nota asupra ediției**, în vol. Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei (1924-1925)**, Ed. Biblioteca Apostrof, Cluj, 1994, p. 6).

Se reamintim însă și opinia lui Mircea Vulcănescu despre cursurile lui Nae Ionescu. El a consemnat că "suprimările de pasaje, condensările de fraze etc., făcute de primul editor, făceau deseori greu de înțeles sau enigmatice, pasaje clare în rostirea lor originară" (v. Cuvîntul înainte la **Cursul de logică** din 1934-1935, ediția I-a, 1943, ediția a II-a, 1993).

Așadar, după Mircea Vulcănescu, neclaritățile din textele cursurilor, întîi stenografiate și apoi litografiate, nu-i aparțin lui Nae Ionescu. Or, d-na Marta Petreu tocmai acest lucru s-a străduit să-l facă credibil. Desigur, doar pentru cititorii care, vreme de patruzeci și cinci de ani, au tot fost pregătiți să creadă așa ceva.

Dar, judecînd ceva mai bine lucrurile, simpla alăturare a opiniei lui Mircea Vulcănescu de părerile aparținîndu-i d-nei Marta Petreu, indiferent în ce cirsumstanțe s-ar face, seamănă cu o jignire la adresa filosofiei în general, și a filosofului Mircea Vulcănescu, în particular.

NOTE ȘI CONSIDERAȚII MARGINALE

1. După moartea lui Nae Ionescu (1890-1940), un grup de discipoli, preocupați de răspîndirea operelor filosofice ale acestuia, s-au adunat în jurul lui Octav Onicescu, care fusese bun prieten cu filosoful Nae Ionescu. Împreună formaseră "**Comitetul pentru tipărirea operei lui Nae Ionescu**", prezidat de marele matematician, deoarece pînă la moartea lui Nae Ionescu, în volum, nu apăruse decît antologia de articole selectate de Mircea Eliade, care scrisese și o postață la volumul îngrijit de el (v. Nae Ionescu, **Roza vînturilor**.1926-1933, ediție anastasică realizată de Dan Zamfirescu, Ed. Roza Vînturilor, București, 1990).

Cursurile editate după moartea ilustrului profesor de metafizică au fost următoarele: **Istoria Logicii. Al doilea curs**. 1929-1930 (apărut în 1941); **Metafizica, I**, cursul din 1928-1929 (apărut în 1942), **Logică,** 1934-1935 (apărut în 1943) și **Metafizica, II**, cursul din 1929-1930 (apărut în 1944).

La primul volum, paginile despre gîndirea filosofică a lui Nae Ionescu au fost scrise de Vasile Băncilă (1897-1979) în aprilie 1940, la o lună după moartea lui Nae Ionescu (v. și cap. "**În lumea cea trecătoare nu există perfecțiune**" din vol. Isabela Vasiliu-Scraba, **În labirintul răsfrîngerilor -Nae Ionescu prin discipolii săi**, Ed. Star Tipp, 2000).

2. v. Mircea Vulcănescu, **Nae Ionescu, așa cum l-am cunoscut**, Editura Humanitas, București, 1992, p. 134.

3. Desigur nu toate părerile lui Constantin Noica erau acceptate de Mircea Vulcănescu. Mai ales dacă ele se arătau a fi prea din cale afară de "originale". Căci iată ce "originalități" cu privire la îngrijirea operei filosofice a lui Nae Ionescu îi propunea Noica lui Vulcănescu într-o scrisoare din 1943: "Primele 6 lecții sunt pur și simplu anoste; restul însă e splendid! Nu vrei să punem în apendice începutul?"(v. rev."Manuscriptum", nr. 1-2/1996, p. 293).

4. Într-o suspectă unanimitate de păreri, toți detractorii lui Nae Ionescu insistă în a sublinia că prelegerile ținute de Nae Ionescu la Universitatea din București nu au fost tipărite de el în volum și de aceea ele nu pot fi considerate ca avîndu-l drept autor pe Nae Ionescu.

Desigur este și asta un soi de logică. E logica celor lipsiți de logică. Pentru că cei care invocă referitor la Nae Ionescu un astfel de raționament, nu-l mai aplică niciunui alt filosof care s-a întîmplat să fie și profesor universitar. De pildă, unor atît de "scrupuloși" logicieni, nimic nu le pare mai "logic" decît să-l considere pe Hegel autorul **Prelegerilor de istoria filosofiei**, pe care Hegel nu s-a ostenit să le publice, lăsînd în seama foștilor săi elevi grija publicării lor.

5. v. nota 4 de la cap. "**O metafizică cu două înfățișări**"

6. Din lacunarele informații pe care le deținem despre întemnițarea profesorilor (unii piezindu-și viața în pușcărie), a filosofilor români și a altor mari personalități ale culturii române odată cu impunerea forțată a regimului comunist în România menționăm că au fost privați de libertate Mircea Vulcănescu, Alexandru Marcu, Ion Petrovici, Traian Brăileanu (traducătorul lui Kant), Grigore Popa, Anton Dumitriu, Dimitrie Gusti, Anton Golopenția, Nicolae Mărgineanu, Gheorghe Ciorogaru (doctor în filosofie la Heidelberg, traducătorul lui Jacob Boehme), Constantin Noica, Petre Țuțea, I.D. Sîrbu, Dinu Pillat, Sergiu Al-George, Nicolae Steinhardt, Alexandru Paleologu, Alice Voinescu, Alice Botez și, foarte probabil, mulți, mulți alții.

De-a dreptul regretabilă ne pare puțina cunoaștere a acestor lucruri de cei care tocmai trebuiau să le facă și altora cunoscute, odată cu amenajarea sub formă de muzeu a Închisorii de la Sighetul Marmației, unde aflăm despre deportările în Bărăgan, dar unde **nu există nicăieri o listă cu**

personalitățile culturii române care au suferit prin închisori. Concluzia care se impune este simplă: s-a vrut decapitarea spiritualității române, s-a reușit, în mare măsură.

7.v. Dan Botta, **Limite și alte eseuri**, Ed. Crater, București, 1996, p. 359.

8. v. Nae Ionescu, **Între ziaristică și filosofie**, Ed. Timpul, Iași, 1996, p. 159.

9. v. Nicolae Balotă, **După întoarcerea din Babilon**, în rev. "Viața Românească", nr. 8-9 / 1999, p. 19.

10. v. Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei.1924-1925**, Biblioteca Apostrof, Cluj, ediția I-a, 1993; ediția a II-a, 1994, p. 19.

11.v. Nae Ionescu, **Filosofia religiei.1924-1925**, Ed. Eminescu, București, 1998, p.19 și Nae Ionescu, **Opere,** vol. I, Ed. Crater, București, 2000, p. 107.

12. Într-o perfectă parabolă a orbilor, dl Marin Diaconu, îngrijitorul cursului de **Filosofia religiei (1924-1925)** cuprins în: Nae Ionescu, **Opere, vol I** (Ed. Crater, București, 2000, p. 101-220), se spijină cu toată nădejdea pe edițiile aceluiași curs apărute la Cluj în 1993 și 1994. E de la sine înțeles că nici un moment el nu realizează ridicolul situației de a o transforma pe d-na Marta Petreu în mare "specialistă" tocmai pentru incompetența cu care a îngrijit textul naeionescian.

13. Dacă opinia "pescuită" se dovedește a fi fost "împrumutată", cum s-a întîmplat cu așa-zisa ei descoperire a unui așa-zis plagiat, d-na Marta Petreu nu se pierde cu firea. Opinia ce s-a dovedit a fi fost "împrumutată", nu ar fi fost chiar "împrumutată", ci "confirmată în avans", explică d-na Marta Petreu, în **Postfața** cărții Evelynei Underhill (Biblioteca Apostrof, Cluj, 1995).

Astfel, în 1943, Zevedei Barbu n-ar fi făcut altceva decît să ghicească și totodată să "confirme", vezi Doamne, cele scrise de ea după mai bine de jumătate de secol.

Pentru cineva care, precum d-na Marta Petreu, se tot căznește să acuze pe alții de fel și fel de plagiate, făcîndu-și din asta un țel în viață, originala perspectivă a "ghicitului" și a "confirmării în avans" ne pare cel puțin stranie, dacă nu de-a dreptul patologică.

12. După cum mărturisea d-na Marta Petreu într-una dintre emisiunile d-nei Daniela Zeca, difuzată în repetate rînduri pe postul Televiziunii naționale, recunoașterea unor forme asemănătoare îi produce o imensă bucurie. Și nu numai în așa-zisele ei depistări de așa-zise plagiate.

Subiectul "recunoașterii formelor asemănătoare" îi este atît de drag, încît se vede bine că n-a putut trece indiferentă nici peste exemplul dat de Nae Ionescu în textul cursului de filosofia religiei, pe care s-a ostenit să-l "îngrijească", am văzut în ce mod.

Într-adevăr, la un moment dat, Nae Ionescu dă un exemplu cu două cartoane, unul gri închis și altul gri deschis, pe care știa să le recunoască un pui de găină învățat să mănînce pe cartonul gri deschis.

Desigur, numai din cauza pasiunii pe care o pune ea însăși în recunoașterea unor forme asemănătoare, și numai într-o perfect inconștientă spontaneitate, d-na Marta Petreu a pus un "sic!" la acest pasaj din cursul lui Nae Ionescu (v. **Prelegeri de filosofia religiei**, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1994, p 71).

Altfel nu se explică intervenția sa. În spatele acelui "sic!" marcat de d-na Marta Petreu la exemplul cu puiul de găină nu se pot bănui nici "ambiguități de sens", nici "erori flagrante", cum decriptează ea asemenea marcări în **Notă asupra ediției**. Pentru că exemplul este perfect limpede, chiar și pentru cei care n-au deschis în viața lor o carte de filosofie.

Isabela Vasiliu-Scraba

GÎNDIREA FILOSOFICĂ A LUI NAE IONESCU ȘI AMBALAJUL ÎN CARE EA ESTE OFERITĂ CITITORILOR

REZUMAT :
Adăugarea de titluri și subtitluri -modul cel mai simplu, mai eficient și mai sigur de coborîre a nivelului unei opere filosofice pînă la pragul de înțelegere al editorului ei. Alte riscuri ale fragmentării unei opere filosofice (Exemplul împărțirii dialogului platonic Parmenide). O regulă de citire rapidă și condițiile ei de valabilitate. Ultima operă filosofică a lui Nae Ionescu, întregul ei organic și arbitrara ei divizare. Primejdii ale gîndirii de care Nae Ionescu îi învăța pe tineri cum să se ferească. "Singularitatea", "unicitatea" lui Dumnezeu, la Nae Ionescu și la Platon.

Textul inedit al ultimului curs de metafizică, ținut de Nae Ionescu în anul universitar 1936-1937 a fost publicat cu titlul de "**Tratat de metafizică**"(Ed. Roza Vânturilor, București, 1999). Probabil pentru a-i sublinia ineditul gîndirii și o vag bănuită structurare într-un sistem. Ei bine, tocmai această unitate a priori presimțită a viziunii metafizice prezentată de Nae Ionescu la ultimul său curs **(1)** va apărea complet anihilată prin neinspirate împărțiri după presupuse probleme. Ca să nu mai vorbim de titlurile adăugate fiecărei prelegeri.

Așa cum am mai avut ocazia să constatăm și în legătură cu împărțirea -după presupuse probleme - a dialogului platonic **Parmenide**, delimitarea unor părți de altele, cînd nu este făcută de autor, atrage după sine grave riscuri.

În cazul operei platonice menționate, primul a fost frecvent dovedit prin faptul că mulți cititori au manifestat greșita tendință de a-l presupune pe Platon stabilind fel și fel de titluri unor bucăți din dialogul **Parmenide**. Astfel, nu de puține ori, prezentarea filosofiei platonice din dialogul **Parmenide** s-a limitat la comentarea titlurilor diferitelor bucăți.

Grăitoare în această privință este comentarea unei așa-zise "critici a Teoriei Ideilor" pe care Platon ar fi făcut-o în dialogul **Parmenide.** Ea a devenit o eroare atît de frecventă încît -pentru unii - tinde să ia forma unui adevăr indiscutabil **(2)**.

Al doilea risc constă în sugerarea unei anume chei de lectură, ce aparține în exclusivitate autorului feluritelor împărțiri, și nu lui Platon.

Al treilea și cel mai însemnat risc constă în însăși distrugerea unității de gîndire a unei opere, prin ulterioarele ei împărțiri care nu au cum să obțină acordul unui autor plecat de mult din lumea celor vii. De altfel, nu este dificil de imaginat că orice adăugire apărută cu ocazia editării duce implicit la devalorizarea gîndirii autorului astfel editat.

Ceea ce însă ar trebui să dea de gîndit este faptul că diversele propuneri de împărțire -după problemele presupus tratate- nu ajută înțelegerea niciunui text filosofic.

Din contră, prin prejudecățile pe care le crează, feluritele propuneri de împărțire perturbă accesul la înțelegerea scrierilor filosofice de mare prestigiu. Pe lîngă dovada pe care o oferă în ce privește neputința de receptare a unei opere filosofice în întregul ei. Lucru nu tocmai lăudabil.

În cazul celor gîndite de Nae Ionescu, subtilitatea și profunzimea cu care tratează problema metafizicii într-un mod cu totul original, dar mai ales deplina coerență și organica înlănțuire a viziunii metafizice pe care Nae Ionescu o înfățișează la ultimul său curs de metafizică se poate decela **numai făcînd cu totul abstracție de titulatura propusă pentru fiecare curs și, desigur, de subdiviziunile "după probleme"**, prin care dl. Marin Diaconu, îngrijitorul textului prelegerilor, a ținut să împartă fiecare curs.

După propria-i mărturisire, împărțind textele cursurilor lui Nae Ionescu, dl Marin Diaconu s-a dorit un continuator al tînărului Dumitru Cristian Amzăr. Într-adevăr, în prima ediție (litografiată) a

cursurilor pe care le-a îngrijit, tînărul Amzăr a propus și el "planuri de lecție" pentru fiecare din prelegerile lui Nae Ionescu.

Primul curs tipărit în 1941 (Nae Ionescu, **Istoria logicei.** 1929-1930) cuprinde titlurile și subdiviziunile propuse de Amzăr, cu specificarea că schimbarea lor prin altele (**puse de alți foști studenți de-ai lui Nae Ionescu**) nu se justifică, editorul cursului litografiat oferind **aceeași garanție** pe care "**ar fi oferit-o o nouă împărțire a celor care au revizuit textul**".

Lucrurile se înfățișează însă diferit imediat după tipărirea acestui prim volum al operelor filosofice ale lui Nae Ionescu. La următoarele două volume publicate în 1942 și în 1943, așadar pe cînd căpătaseră o mai mare familiaritate cu gîndirea lui Nae Ionescu, editorii (Mircea Vulcănescu, Constantin Floru și Constantin Noica) nu numai că nu și-au mai pus problema unei noi împărțiri, dar chiar s-au decis să renunțe la orice subdivizare, păstrînd numai titlurile date de Amzăr fiecărei prelegeri **(3)**.

Desigur, pentru cititorii care nici nu au posibilitatea, și nici nu-și propun vreun moment să urmărească cele gîndite de Nae Ionescu, niște titluri și subtitluri adăugate de îngrijitorul textului apar ca un adevărat colac de salvare. Copiindu-le, ei cred că au transmis mai departe, altor cititori (la fel de inocenți într-ale filosofiei), reperele generale ale viziunii metafizice aparținîndu-i lui Nae Ionescu și nicidecum grila de lectură a îngrijitorului ediției. Este tocmai ce am constatat la răsfoirea unei cărți publicate în primăvara anului 2000 la Editura Anastasia **(4)**.

În nota privitoare la ediția apărută în 1997 a **cursului de logică** predat de Nae Ionescu în 1926-1927, dl Marin Diaconu consemna cu o teribilă candoare cum cititorii, parcurgînd din tabla de materii titlurile și subtitlurile (pe care el le-a gîndit și le-a propus pentru fiecare prelegere), ar avea libertatea să se decidă, **în cunoștință de cauză**, "dacă să citească sau nu cartea în întregime" (v.Nae Ionescu, **Introducere în logica matematică**, Ed. Eminescu, Bucuresti, 1997, p.187).

Altfel spus, după ce au citit cele gîndite de dl. Marin Diaconu, cititorii sunt liberi să aleagă dacă mai doresc sau nu mai doresc să citească și cele gîndite de Nae Ionescu.

E drept că Nae Ionescu, la cursul din 18 februarie 1927, spusese că uneori cititorii se pot opri la consultarea tablei de materii a unei cărți. De altfel, aceasta este și una dintre regulile de citire rapidă, fiind pasul imediat următor după citirea autorului și a titlului unei cărți.

Dar condiția de bază a unei astfel de succinte luări de contact este, fără nici o îndoială, ca autorul cărții să fie și autorul tablei de materii. Tocmai ce a pierdut din vedere dl Marin Diaconu.

Cînd Nae Ionescu spusese că o carte nu poate să fie bună dacă tabla ei de materii "nu este logic și sistematic lucrată", el avea perfectă dreptate. Căci numai în tabloul sinoptic pe care un autor (și nu altcineva!) îl oferă lucrării sale (printr-o tablă de materii judicios alcătuită) se vede măsura în care autorul a fost capabil să domine subiectul tratat, să dezvolte într-o deplină coerență tema sugerată prin titlul cărții sale.

În cazul volumelor ce cuprind cursurile ținute de Nae Ionescu, impresia (bună sau rea), pe care tabla de materii i-o sugerează la o primă lectură oricărui cititor, este exact lucrul de care cititorul ar trebui să facă abstracție. Firește, numai dacă vrea să cunoască gîndirea filosofică a lui Nae Ionescu.

Înainte de a ne apropia propriu-zis de viziunea metafizică prezentată de Nae Ionescu la ultimul său curs de metafizică (1936-1937), să vedem în ce fel apare ea în înfățișarea pe care i-a dat-o îngrijitorul textului, dl Marin Diaconu.

Devansînd puțin lucrurile, se poate spune că metafizica naeionesciană, prin felurítele titluri de curs și subdiviziuni, este cumva adusă la forma sub care a văzut-o (cînd ajungea pe la cursuri) studenta Jeni Acterian. Anume, lipsită de coerență, ori de-a dreptul nebuloasă. Ceea ce nu înseamnă că așa și este viziunea metafizică prezentată de Nae Ionescu. Fiindcă, după cum am menționat ceva mai înainte, se poate foarte lesne face abstracție de aceste adăugiri, pe care în linii mari le vom reda în cele ce urmează.

După o introducere despre care nu știm decît că ar fi "**introducere**" (prima prelegere) aflăm că întîi ar fi fost tratată problema "**existenței**" (a II-a prelegere), apoi problema "**ființei**" (prelegerea a III-

a), pe urmă despre "**ființă și eu**" (prelegerea a IV-a), ce și-ar afla continuarea în problematica "**eului în fața existenței**" (tratată în cea de-a V-a prelegere).

Într-o notă, îngrijitorul textului citează părerea studentei Jeni Acterian după care Nae Ionescu ar confunda ființa cu existența, ceea ce dovedește cît de puțin se străduise ea să înțeleagă cursul lui Nae Ionescu, în care diferența dintre ființă și existență a apărut cu toată limpezimea.

Făcînd o mică paranteză, credem că dacă ar fi testați toți profesorii de filosofie, de la toate Universitățile din țară, nici unul (chiar și după citirea "**Tratatului de metafizică**") nu ar ști să spună în ce constă diferența, de ce în unele scrieri filosofice de autori străini corect este de pus "ființa", într-altele "existența", unde-i locul uneia și unde al celeilalte, dacă sunt diferite, ce le face să fie așa, de ce cînd este vorba de Aristotel este impropriu termenul de "ființă" și adecvat termenul de "existență", ceea ce este valabil și pentru comentatorii scrierilor aristotelice.

Foarte elocvente în acest sens sunt două traduceri ale aceleiași scrieri thomiste, apărute la distanță de trei ani una de cealaltă. Prima, **Despre ființă și esență**, publicată în 1995 la Editura Paideia, așa cum am arătat în cartea noastră DESPRE EXISTENȚĂ, FIINȚĂ ȘI ESENȚĂ (Ed. Mirisa, 1996), reprezintă o nefericită variantă de traducere în românește a lucrării **De ente et essentia**. Ea îi aparține d-lui Dan Negrescu. Cealaltă variantă, aparținîndu-i d-lui Eugen Munteanu, la care însuși titlul (**Despre fiind și esență**) avertizează cititorul asupra nivelului coborît al traducerii (cauzat tot de imposibilitatea traducătorului de a urmării gîndirea thomistă), a fost publicată în 1998 la Editura Polirom din Iași.

Dar să revenim la "**Tratatul de metafizică**". Abia după cinci prelegeri, dacă ar fi să ne luăm după titlurile propuse de dl. Marin Diaconu, Nae Ionescu ar ajunge la "**obiectul metafizicii**" (prelegerea a VI-a). Imediat după aceea ar fi abordat unele probleme legate de "**trăirea existenței prin mistică, religie și metafizică**".

După "**trăirea existenței...**", în cursul al VIII-lea (spre a o încurca și mai mult pe studenta lui care-i punea note în jurnalul ei personal), Nae Ionescu ar fi tratat despre "**ființă și trăire**", în al IX-lea despre "**determinațiile ființei**", pentru ca în cel de-al X-lea curs să ajungă să discute despre "**timp ca formă a existenței**", iar în cel de-al XI-lea curs despre "**modurile de manifestare ale timpului**".

Cursurile următoare, la care stenogramele lipsesc, după notele rămase de la dl Nestor Ignat publicate în carte, ar fi fost, unul despre "**spațiu**" (al XII-lea) și celălalt despre "**materie**" (al XIII-lea). După acestea, Nae Ionescu ar fi vorbit două cursuri despre problema "**libertății**" (cursurile XIV și XV).

În al XVI-lea curs el ar fi vorbit despre "**cunoaștere ca raport între om și existență**", urmînd să abordeze probleme legate de "**cunoaștere-iubire-dăruire-mîntuire**" (cursul XVII). Apoi vine "**metafizica suferinței**" (cursul XVIII), "**raportul omului cu transcendența**" (cursul XIX), pentru ca la cursul al XX-lea să citim sibilinicul titlu "**a fi și a nu fi sau ființa ca ființă**, unde Nae Ionescu tratează despre "**dăinuirea dincolo de moarte**".

Cursul al XXI-lea ar trata despre "**ființa umană -între întuneric și lumină**", iar la ultimul curs (al XXII-lea) Nae Ionescu ar fi ajuns să înfățișeze auditoriului soluția sa metafizică sunînd astfel:"**Prin comunitate -pe drumul către Dumnezeu**".

Într-un articol publicat în același an, Nae Ionescu observa că există, și este foarte normal să existe, doar "feluri naționale de a trăi cuvîntul lui Dumnezeu", nu și feluri "individuale". Pentru că națiunea definește pe fiecare om, și, mai ales, pentru că "nimeni nu poate ieși din determinantele istorice pentru a trăi cuvîntul lui Dumnezeu cum este în sine".

El semnala cu acel prilej confuzia care se face între "cuvîntul lui Dumnezeu, care e absolut" și "trăirea cuvîntului lui Dumnezeu de către oameni, care trăire, fiind fapt istoric, nu poate fi decît relativă" (v. Nae Ionescu, **Naționalism și ortodoxie**, în rev. " Predania", nr. 8-9/ 1937). Încă și mai limpede, Nae Ionescu arăta în respectivul articol că "a crede că se poate trece, în veac încă, peste hotarele

confesionale și politice, înseamnează a uita că și istoria tot de Dumnezeu e făcută, și a socoti că se poate anula realitatea formelor de viață, așa cum le-a lăsat Dumnezeu" (Ibid.).

Vom mai zăbovi puțin la titlul propus de dl Marin Diaconu pentru ultima prelegere a cursului de metafizică din 1936-1937 ("**Prin comunitate -pe drumul către Dumnezeu"**). Pentru că titlul, așa cum a fost el ales, are un marcat aspect de soluție găsită de Profesor și oferită studenților spre folosire, de ca și cum soluția metafizică de echilibrare ar fi încetat să fie personală, cum o declarase Nae Ionescu în repetate rînduri.

Or, Nae Ionescu nu a oferit nimănui spre folosire soluția sa metafizică, cum nici un filosof nu a putut vreodată oferi cuiva soluțiile sale. Însăși împrumuturile dintre filosofi, observa cu mare finețe Nae Ionescu, se păstrează la nivel de vocabular, răstălmăcit și acesta. Mircea Eliade s-a pronunțat foarte explicit în legătură cu oferta pe care Nae Ionescu o făcea studenților săi: "serii întregi de studenți au fost învățați sistematic să nu creadă în cărți, în teorii generale, în dogme" (v. Mircea Eliade, **Funcția socratică a lui Nae Ionescu**, în rev. "Pan", An I, nr. 3, 1-15 aprilie 1941).

Dl Mihai Șora **(5)**, care l-a avut profesor pe Nae Ionescu în anul universitar 1936-1937, aduce precizarea (pentru unii nespus de binevenită!) că viziunea metafizică a lui Nae Ionescu nu semăna cîtuși de puțin cu o "ideologie", cu un ansamblu de idei "gata răcite și combinate după nevoile cauzei". Ea era, așa cum urmează să arătăm și noi în continuare, "faptă vie a gîndului în căutare de expresie".

Aceleași impresii despre cele gîndite de Nae Ionescu le găsim și la poetul și eseistul Horia Stamatu (1912-1989), care arăta lămurit cum profesorul Nae Ionescu nu își putea asuma rolul de "ideolog" și nici de "teoretician", pentru simplul motiv că atît teoria cît și ideologia constituiau pentru filosoful Nae Ionescu "primejdii ale gîndirii, de care învăța pe tineri cum să se ferească" **(6).**

Spre a înțelege - fără prejudecăți-, asemenea lucruri, ar mai fi de adăugat cîteva observații care se regăsesc la majoritarea discipolilor care au scris, în cunoștință de cauză, despre poziția filosofică a lui Nae Ionescu. Dar chiar fără a ajunge la paginile "despre" Nae Ionescu, lucrurile se pot limpezi din cele scrise (în 1938) de însuși Nae Ionescu în ziarul "Cuvîntul".

Gîndind asupra lumii, metafizicianul și logicianul Nae Ionescu se situa pe pozițiile unei "umile supuneri în fața realului" (v. "Cuvîntul" din 10 febr. 1938), metoda sa fiind prin excelență "descriptivă".

În plus, Nae Ionescu nu credea în "teoria omului creator de istorie". Însăși "ideologia", după Nae Ionescu, n-ar fi altceva decît "un cuvînt scornit de ideologi, (...) care au inventat teoria omului creator de istorie" (Ibid.).

Revenind la titlul ultimei prelegeri a cursului de metafizică din 1936-1937 ("**Prin comunitate - pe drumul către Dumnezeu**") credem că unii cititori s-ar mai putea gîndi că titlul dat de dl Marin Diaconu celei de-a XXII-a prelegeri s-ar potrivi la fel de bine și pentru prelegerea a XVII-a, intitulată de îngrijitorul textului "**Cunoaștere-iubire-dăruire-mîntuire**". Pentru că și în prelegerea a XVII-a se găsește (printre altele) sfera problematică semnalată de titlul pus ultimei prelegeri.

Dar să încercăm să readucem lucrurile pe făgașul lor. La ultimul curs, Nae Ionescu nici nu dezvăluie soluția de echilibrare pentru neliniștea sa metafizică, nici nu propune în folosul altora soluția sa.

Cu tot aspectul ei personal, soluția a prins contur (sau, dacă vrem, "s-a dezvăluit") pe parcursul unui întreg an universitar, așa cum ne putem da seama citind acum, după mai bine de șase decenii, ultimele sale prelegeri pe tema metafizicii.

În încheierea discuției despre "cele de dincolo", subiect ce ar constitui, în opinia lui Nae Ionescu (dar nu numai în opinia lui!), obiectul metafizicii, faimosul Profesor al Universității bucureștene a tratat despre "singularitatea, unicitatea" pe care Dumnezeu o capătă din perspectiva celui care tinde spre împlinirea ființei sale, conștient că împlinirea sa este cu neputință de realizat în cazul cînd ar face abstracție de neamul, "de pămîntul", din care s-a ivit.

Pusă în această formă, problema "singularității" lui Dumnezeu poate părea nouă. În fapt, ea este veche de cînd lumea. Iar Nae Ionescu era perfect conștient de vechimea ei, după cum era conștient și de necesitatea actualizării ei, în sensul vehiculat la acea vreme în cultura europeană.

La drept vorbind, încă de pe timpul lui Platon, pentru un filosof, (termen platonic corespunzător "celui ce se vrea împlinit în ființa sa") era exclusă "uitarea pămîntului din care s-a ivit", ca să folosim cuvintele lui Nae Ionescu

Pentru Platon, asta nu echivala cu altceva decît cu respectarea legilor cetății, cu îndeplinirea îndatoririlor față de cetatea în care s-a născut filosoful (cel mai indicat să propună noi legi), iar în cazul filosofului-metec, a îndatoririlor față de cetatea care-l adăpostește (v. Platon, **Politeia**, 520 b-c). Fiindcă numai avînd îndatoriri precum ceilalți, respectînd aceleași legi (și nu unele speciale pentru ei) metecii se integrau printre ceilalți cetățeni ai polisului grecesc în care se stabiliseră. Aceeași soluție de integrare a metecilor se poate observa și în America, Franța, Germania de astăzi. Mai puțin în România contemporană, unde se preconizează o ciudată cale de integrare a metecilor, pornind de la presupoziția că înțelegerea între ei a membrilor unei aceleași comunități de cetățeni, armonia societății pe care ei o constituie, va fi cu atît mai minunată cu cît cetățenii băștinași ar respecta niște legi, iar cei cîțiva cetățeni meteci legi diferite, primii vorbind limba țării, ceilalți refuzînd s-o vorbească.

Abandonînd comentariile în jurul ultimului titlu, fiindcă el îmbie și la alte comentarii, ne vom întoarce să privim toate titlurile propuse de dl Marin Diaconu pentru cele douăzeci și două de prelegeri. Oferă aceste titluri impresia unei gîndiri unitare? A unei originale viziuni metafizice? Nicidecum! Dacă ne-am lua după ele, am crede că avem de-a face cu o perfect arbitrară suită de probleme expuse după o totală lipsă a unui plan de gîndire.

Mai mult, pe alocuri, titlurile de curs propuse de dl Marin Diaconu dau chiar impresia de fișe desprinse dintr-un dicționar, fișe din care se poate citi, ce este cu "timpul", cu "spațiul", cu "materia", cum este cu problema libertății.

Poate oare fi pusă pe seama lui Nae Ionescu, autorul cursurilor, această harababură ieșită dintr-o suită de titluri care nu-i aparțin? Fără îndoială că nu! Ce concluzie să tragem de aici? Desigur aceea că titlurile și subdiviziunile propuse de dl Marin Diaconu pentru prelegerile de metafizică din 1936-1937 ale lui Nae Ionescu nu au ce căuta într-alt loc decît în notițe **(7)** personale, fișe de lectură, eventual, printr-o elaborare a lor, în oarece comentarii purtînd semnătura d-lui Marin Diaconu **(8)**.

Aceste lucruri nu sunt chiar așa de lipsite de importanță pe cît ar părea ele unora înclinați să ne reproșeze, -nu fără o oarecare dreptate -, atitudinea critică în fața unui eveniment de mărimea și de importanța celui pe care îl constituie însăși publicarea cursului **(9)** ce a încununat îndelungata preocupare a ilustrului universitar bucureștean cu problema metafizicii.

Pentru că din această neinspirată propunere de structurare a "**Tratatului de metafizică**", foarte probabil la o rapidă citire a tablei de materii, un cunoscut om de litere, de altfel de mare finețe spirituală, a rămas cu impresia că viziunea metafizică a lui Nae Ionescu (expusă la ultimul său curs) nu este atît de grozavă pe cît i-a mers vestea în epocă și pe cît credea un filosof de talia lui Mircea Vulcănescu.

NOTE ȘI COMENTARII MARGINALE

1. Dl Z. Ornea, de zece ani încoace tot scriind despre Nae Ionescu în rev. "România Literară" și în rev. "Dilema", risipește orice bănuială că ar pricepe ceva din gîndirea lui Nae Ionescu. De aceea nu știm pe cine ar putea convinge opinia sa, conform căreia, titlul de "**Tratat de metafizică**" dat ultimului curs de metafizică de îngijitorii ediției ar fi nepotrivit. După dl Z. Ornea, cursul de metafizică ținut de Nae Ionescu în 1936-1937 ar fi fost, nici mai mult, nici mai puțin decît o simplă "introducere în filosofie".

Cu ocazia articolului scris de dl Z. Ornea despre "**Tratatul de metafizică**" în rev. **România Literară** (din 8-14 martie 2000) apare însă cu mare claritate tentativa de minimalizare a valorii gîndirii lui Nae Ionescu prin titluri de genul "introducere în...".

Or, tocmai cu titluri de acestă factură au apărut în 1997 la Editura Eminescu trei volume (îngrijite de Marin Diaconu și Dora Mezdrea) în care sunt cuprinse două cursuri de logică ale lui Nae Ionescu (ținute în anii 1926-1927 și 1927-1928) și cursul de istoria logicii din 1924-1925.

2. v. Isabela Vasiliu-Scraba, MISTICA PLATONICĂ, Ed. Star-Tipp, 1999.

3. Pentru al patrulea curs tipărit în 1944 (Nae Ionescu, **Metafizica.1929-1930**) editarea s-a făcut mai în grabă. Mircea Vulcănescu chiar spera să reușească a tipări și un al cincilea volum care să cuprindă cursul de **istoria metafizicii,** ținut de Nae Ionescu în anul universitar 1930-1931. Probabil de aceea, pentru cel de-al patrulea volum s-au preluat la repezeală divizările după presupuse probleme din cursul litografiat.

4. Dl. Răzvan Codrescu, în vol. **De la Eminescu la Petre Țuțea** (Ed. Anastasia, București, 2000), fără să avertizeze cititorul că redă grila de lectură a d-lui Marin Diaconu, prezintă ultimul curs de metafizică al lui Nae Ionescu (1936-1937) folosindu-se de titlurile și subtitlurile adăugate de dl. Marin Diaconu fiecărei prelegeri.

5. v. Mihai Șora, **Profesorul meu, Nae Ionescu**, în vol. NAE IONESCU ÎN CONȘTIINȚA CONTEMPORANILOR SĂI. Crestomație de G. Stănescu, 1998, p. 367.

6. v. Horia Stamatu, în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi.** Crestomație de G. Stănescu, 1998, p. 327.

7. Referitor la locul pe care ar trebui să-l ocupe notițele personale ale celor ce îngrijesc operele unor proeminente personalități ale culturii române semnalăm cititorului o practică ce o credeam dispărută odată cu comunismul.

În notele lui Aram Frenkian la traducerea făcută de C. Balmuș a "**Vieților și doctrinelor filosofilor**" de Diogenes Laertios am putut constata ceva cu adevărat surprinzător, ce nu-și are nici măcar scuza unor considerente didactice, cum se întîmplă cu adăugirile de titluri și subtitluri la cursurile lui Nae Ionescu.

Dl. Bogdan Olaru, îngrijitorul celei de-a doua ediții a "**Vieților și doctrinelor filosofilor**" (apărută la Editura Polirom din Iași în 1997), a considerat că este cît se poate de firesc (și mai ales extrem de necesar!) să completeze notele aparținîndu-i eruditului Aram Frenkian, fără a semnala completările sale. Măcar schimbînd dimensiunea literelor, pe care, editor fiind, le putea alege oricît de mari i-ar fi plăcut.

Dl Bogdan Olaru a procedat exact în maniera activiștilor comuniști, care se simțeau obligați să completeze tot ce le cădea în mînă spre publicare, nefiind capabili să sesizeze nici o diferență între autori și importanta lor persoană. Conform principiului că și ei, ca și autorii, sunt bipezi, ș.a.m.d. Dacă vedeau totuși vreo diferență, ea nu putea fi decît în dezavantajul celui ce aducea manuscrisul spre publicare.

8. Un comentariu cu titlul "**Nae Ionescu-filosof**", avîndu-i ca autori pe soții Marin și Florica Diaconu a fost inclus în volumul: Nae Ionescu, **Opere, vol. I**, Ediție îngrijită de Marin Diaconu și Dora Mezdrea, Ed. Crater, București, 2000, p. 7-73.

Acest amplu comentariu pe care s-au trudit să-l scrie din iunie 1990 pînă în dec. 1999 (p. 73) s-ar fi vrut "o introducere rezumativă, pe cît posibil obiectivă, în filosofia lui Nae Ionescu" (p. 406). Dar, din prejudecățile care i-au mînat involuntar să folosească în primele două pagini de patru ori cuvîntul "contestat", de două ori cuvîntul "controversat" și o dată cuvîntul "diabolic", transpare perfecta unitate stilistică a comentariului celor doi soți cu tot ce s-a publicat în legătură cu Nae Ionescu în ultimii zece ani ai perioadei comuniste. O certă solidarizare cu poziția celor care s-au ocupat de filosof înainte de Revoluția anti-comunistă din decembrie1989 reiese limpede chiar din încercarea soților Diaconu de a reactualiza modul de receptare caracteristic perioadei comuniste prin minuțioase trimiteri bibilografice numai la articolele respectivei perioade, în contrast cu lacunarele citări bibliografice a articolelor despre filosofia lui Nae Ionescu publicate recent. Precum și din repetarea falsei afirmații că Nae Ionescu ar fi "ignorat" istoria metafizicii (v. Ghe. Cazan, **Istoria filosofiei românești**, 1984, p.318), în jurul căreia autorii își structurează întregul studiu.

De altfel, numeroasele originalități din comentariul alcătuit de cei doi soți, fac însuși titlul impropriu, căci iată ce scriu ei că ar fi gîndit filosoful Nae Ionescu: "Această conștiință a păcatului originar stă la baza deosebirii dintre om și Dumnezeu"(p. 41); "reținem efortul lui Nae Ionescu de a

cuprinde și a înstăpîni absolutul metafizic" (p. 35); "eul cunoscător nu poate deveni obiect pentru lucru și nici pentru obiectul ideal" (p. 28); "funcțiile practice, antropologice ale metafizicii sunt: saltul în general, în virtual" (p. 25), prin metafizică realizîndu-se, în opinia autorilor, "un echilibru între om-generație și întreaga realitate pe care încearcă s-o cunoască din interior și s-o valorifice favorabil umanității" (p.23), ori "aici Nae Ionescu face un salt ontologic..." (p. 28), ș.a.m.d.

9. Volumul conține, în afara **cursului de metafizică** predat de Nae Ionescu în anul universitar 1936-1937 și notițele cîtorva prelegeri de la cursul de **Logica colectivelor**.1937-1938 (v. Nae Ionescu, **Tratat de metafizică**.1936-1937. Curs inedit, stenografiat și transcris de Dumitru Neacșu. Ediție îngrijită de Marin Diaconu și Dan Zamfirescu. Cuvînt înainte și postfață de Dan Zamfirescu. Însemnări inedite despre Curs și o Mărturie de Nestor Ignat și un document inedit prezentat de Octavian Ghibu. București, Ed. Roza Vânturilor, 1999).

Isabela Vasiliu-Scraba

SUB PRETEXTUL UNOR ZVONURI...

> ***"Acum se urmărește distrugerea sistemtică a spiritului care a luat trup printre noi (....). Se retează, brutal și cu fierăstrăul toate valorile, pentru ca urmașii noștri să nu mai găsească nici***
> ***un sprijin spiritual și nici un temei de mîndrie nicăieri și în nimic"***
>
> *L. Blaga,* ***Luntrea lui Caron****, 1990, p. 302.*

În revista condusă de dl Nicolae Manolescu, fervent admirator (și susținător) al prestațiilor "filosofice" ale d-nei Marta Petreu, în decembrie 1994 a apărut un articol intitulat bombastic: "**Istoria unui plagiat: Nae Ionescu - Evelyn Underhill**" **(1)**.

Înainte de a intra în miezul acestei "istorii", se cuvine a observa ciudata postură în care s-a pus d-na Marta Petreu scriind respectivul articol. Pentru că d-na Marta Petreu multora le-a părut a fi, pînă la acea dată, îngrijitoarea operei filosofice a lui Nae Ionescu.

În 1994 tocmai publicase o a doua ediție a cursului de filosofia religiei, ținut de Nae Ionescu în anul universitar 1924-1925 **(2)**.

Oricum, este din cale afară de curios, pentru că ține de o moralitate absolut nemaivăzută, pe de-o parte, să faci bani pe seama geniului unui filosof de marcă al culturii românești, tipărind, în 1993 pentru prima dată în volum, cursul litografiat în 1925, într-o ediție rapid epuizată, urmată de o a doua ediție, în 1994, și ea pe sfîrșite.

Iar, pe de altă parte, să militezi activ și eficient pentru denigrarea celui care-ți înviorează vînzările de carte la **Biblioteca Apostrof**, adăugînd la volumul cumpărat de cei dornici să-l citească pe Nae Ionescu, după 50 de ani de interdicție, o "**Cronologie**" scrisă în stilul cel mai calomnios posibil, și, pe deasupra, publicînd pseudo-descoperiri de pseudo-plagiate.

D-na Marta Petreu prezintă așa-zisa "istorie" a plagiatului după Evelyn Underhill nu cum s-ar aștepta orice cititor, ca o înlănțuire de fapte în timp, ci ca o înlănțuire de zvonuri: ea a aflat de la Georgeta Dimisianu, care a aflat de la Georgeta Mircea Cancicov, care (la rîndul ei) a aflat de la Cella Delavrancea, care știa de la Nae, că acesta "**și-a luat tipologia pelerinului din cartea unei englezoaice**" ("**Rom. Lit**.", p. 17).

O astfel de prezentare a "**istoriei**" vom vedea că nu a fost aleasă întîmplător, căci numai în forma aceasta d-na Marta Petreu putea să-și camufleze autenticul ei plagiat. Să se bucure singură de laurii așa -zisei sale "descoperiri".

De altfel, colportarea de zvonuri este o ispită destul de mare pentru autoarea articolului din "**România Literară**". Fiindcă același procedeu se remarcă și în scrierea purtînd amprenta ei personală, în "**Cronologia**" **(3)** adăugată la sfîrșitul volumului cuprinzînd **Prelegerile de filosofia religiei** ținute de Nae Ionescu în 1924-1925.

"**Cronologia**", asezonată de d-na Marta Petreu, este formulată astfel încît cititorul - interesat să vadă cum a decurs, în linii mari, istoria vieții lui Nae Ionescu - , să nu rateze cu nici un preț ocazia de a-și face despre Nae Ionescu o părere cît mai proastă.

De pildă, să și-l reprezinte după imaginea unui infractor de drept comun. Sau aceea a unui meschin arivist cam fără noroc la titluri universitare, ale cărui prelegeri, "**de obscuritate maximă**", ar fi denotat un stil "**căznit**" și cu "**poticneli**".

Așadar, în d-na Marta Petreu abordează metoda colportorilor de zvonuri, înveșmîntîndu-și astfel informațiile: "**zvonuri insistente din epocă spun că...**" (v. Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei**, Biblioteca Apostrof, 1994, p. 216), "**se pare că scurtele perioade de tăcere sunt cumpărate de Ministerul de interne** " (op. cit., p.223), "**automobilul (..) și cuter-ul par a fi răsplata Regelui pentru bunele lui servicii**" , "**discipolii și prietenii în această vreme îl bîrfesc fără milă - dar numai între ei** " (op. cit., p. 236).

Dar la data cînd redacta "**Cronologia**", d-na Marta Petreu nu făcuse încă glorioasa "ei" descoperire, căci nimic n-ar fi reținut-o să o treacă, între atîtea, și pe aceasta.

Așadar, din gură în gură ajunsese și la d-na Marta Petreu zvonul că Nae Ionescu "**a luat tipologia pelerinului din cartea unei englezoaice**". În articolul din "**România Literară**" nu precizează "cînd" i-a spus Georgeta Dimisianu ce i-a spus Georgeta Mircea Cancicov ș.a.m.d. Descoperirea acestui lucru va fi contribuția noastră personală la cercetarea științifică a problemei.

Odată ce aflase zvonul, d-nei Marta Petreu nu i-a mai rămas decît să descopere numele englezoaicei și titlul cărții. Și le-a descoperit! **Fără să amintească vreo sursă**, d-na Marta Petreu îl lasă pe cititor să priceapă că nu se ocupă numai de comercializarea gîndirii lui Nae Ionescu, nu scrie numai poezii sau articole de reviste, ci, peste toate acestea, are și foarte elevate lecturi: cînd nu citește cărți de psihanaliză, citește cărți de mistică. Ea o citește înainte de culcare pe Eveyn, cu tratatul ei de **Mysticism. A study in the Nature and Defelopment of Man's Spiritual Consciousness** (1911). Într-un moment crucial al vieții sale, a citit ea și cursul de metafizică din 1928-1929 a lui Nae Ionescu.

Și, ca o fericită încununare cu succes a spinoasei cercetări ce-am întreprins cu privire la data cînd a aflat d-na Marta Petreu de englezoaică, putem spune cu siguranță că abia în 1994 a ajuns la urechea ei zvonul cu pricina. Doar atunci, mai precis, după ce publicase (la editura sa) o-a doua ediție a **Prelegerilor de filosofia religiei** ținute de Nae Ionescu.

Așadar numai și numai atunci, dintr-o pură întîmplare, d-na Marta Petreu a ajuns să citească (în englezește) cele peste 600 de pagini ale cărții Evelynei, și să descopere, absolut singură și printr-un merit cu totul personal, o suspectă asemănare între cele spuse de Nae Ionescu la cursul de metafizică din 1928-1929 și cele scrise de Evelyn.

Apoi a identificat cu sîrg asemănarea, și A DECIS că este rezultatul unui plagiat. Așa AU DECIS și cei care au citit articolul d-nei Marta Petreu și l-au băgat în revistă, să fie cadou și de Crăciun, și de Anul Nou pentru cititori.

Totuși, măcar cei de la revistă ar fi putut să observe că atunci cînd Nae Ionescu spune că "**întrebuințează o formulă care nu este a lui**", chiar dacă nu citează pe nimeni, el nu poate fi acuzat că pretinde a spune lucruri originale, care-i aparțin.

Iar pentru asta nu era nevoie să se canonească să citească întreg articolul d-nei Marta Petreu. Puteau citi doar un sfert. Fiindcă asemenea afimație se lasă lesne remarcată chiar din al doilea citat "demascator", extras din prelegerile ținute de Nae Ionescu în 1928-1929.

Iată ce transcrie d-na Marta Petreu că spunea Nae Ionescu: "**DACA AR FI SA INTREBUINȚEZ O FORMULA CARE NU ESTE A MEA, pentru a deosebi magic și mistic, aș spune că magia ia și mistica dă**" (v. Nae Ionescu, **Metafizica**.1928-1929, prelegerea a XVI-a). Acest pasaj, citat de d-na Marta Petreu spre dovedirea așa-zisului plagiat, este pus în paralel cu următorul: "**Diferența fundamentală dintre ele este**

următoarea: magia dorește să obțină, mistica dorește să dea - două atitudini nemuritoare și antagoniste..." (Evelyn Underhill).

Asemănarea este, într-adevăr, evidentă. Numai "plagiatul" NU ESTE EVIDENT DE LOC. Fiindcă Nae Ionescu avertizase auditoriul că nu spune lucruri gîndite de el. Doar d-na Marta Petreu nu avertizează cititorii cînd preia de la alții.

Nimeni nu și-o poate închipui pe d-na Marta Petreu, asistentă la Universitatea din Cluj, că nu s-a dus pe la Bibliotecă și, pregătindu-se a scrie "**Cronologia**", nu s-a uitat prin bibliografia de specialitate, extrem de sărăcăcioasă la capitolul <<scrieri despre>> Nae Ionescu. Și chiar nimeni nu crede că nu a consultat **Istoria filosofiei românești**, și că nu i-au căzut ochii pe afirmația autorului, despre "**împrumutul tăinuit de Nae Ionescu**" (v. Ghe. Cazan, **Istoria filosofiei românești,** 1984, p. 313). Mai ales că și dl Ghe. Cazan și d-na Marta Petreu au citat în mod ciudat aceeași frază a lui Nae Ionescu, în care le explica studenților că nu a venit la curs pentru că nu avea ce să le spună. Fraza, bucuros transcrisă de amîndoi, a fost înțeleasă de ambii la fel, cu bine cunoscuta obediență față de "cei de sus" pentru care excluderea lui Nae Ionescu din cultura română a fost (și rămîne) un imperativ major.

De altfel, toate comentariile d-nei Marta Petreu la adresa lui Nae Ionescu, făcute la modul general sau cu ocazia discutării fragmentelor puse în paralel, păstrează un vizibil aer de familie cu tot ce s-a mai scris despre Nae Ionescu în perioada comunistă. La fel și "**Cronologia**".

Un lucru însă trebuie să devină limpede pentru oricine: d-na Marta Petreu nu plagiază. Singură a descoperit și numele englezoaicei, și titlul cărții. Nae Ionescu "plagiază" **(4)**. Ce dacă el mărturisește că nu-i aparțin cele spuse? Tot "plagiază", pentru că atunci cînd povestește ceva spus de altul, povestirea lui seamănă chiar cu ce a spus altul. Cu nimic altceva. Leit. Toată lumea a văzut cît de bine seamănă. D-na Marta Petreu le-a deschis ochii. Pentru că ea e pasionată de tratate de mistică și singură, numai de la un zvon despre o englezoaică oarecare, a găsit-o -infailibil- pe "acea" englezoaică. Numai ea sesizează de la o poștă cînd e vorba de un plagiat. Prin forțe proprii; era să scriem prin plagiate proprii!

Acuma nu-i mai puțin adevărat că oricine se află cu treabă în domeniul filosofiei a aflat de prestigioasa revistă scoasă de Lucian Blaga la Sibiu între 1943 și 1944 **(5)**. Precis că de revista "**Saeculum**" știe și d-na Marta Petreu. Doar ține cursuri de filosofie românească la Universitatea din Cluj.

Nu vrem totuși să spunem că **ar fi aflat de traducerea nemțească a cărții de mistică** citită de Nae Ionescu din recenzia lui Barbu Zevedei, apărută în revista lui Blaga.

Nu-i frumos să-i punem la îndoială buna credință cînd scrie doar despre un oarecare zvon ce a ajuns-o și pe ea.

După ce singură a identificat-o pe englezoaică, d-na Marta Petreu a tradus, tot singură, titlul cărții lui Evelyn. Din engleză în germană.

Mai greu i-a fost cu **găsirea anului de publicare a traducerii nemțești.** Fiind vorba de 1928, anul traducerii nu era trecut în cartea apărută în 1911, pe care ea o citise din pură pasiune pentru mistică.

Dar s-a descurcat. Binișor. Să nu-și închipuie cineva că a depistat anul traducerii germane în revista "**Saeculum**". **Ar fi dovada unui plagiat**. Or, toată lumea știe, din articolul d-nei Marta Petreu, cine pe cine plagiază. Să nu creăm confuzii!

Pentru cititorii interesați de recenzia din revista de acum jumătate de secol, pe care a scris-o simpatizantul comunist de atunci, plecat apoi în țara Evelynei, dăm mai jos un fragment:

"**Ținem să remarcăm însă un lucru , cu toate rezevele pe care le pretinde o bună intențiune. TIPURILE MISTICE NU POT FI LUATE CA O CONTRIBUȚIE PERSONALĂ a lui Nae Ionescu. Cartea lui Evelyn Underhill intitulată "Mystik" a cărei ediție germană am consultat-o, cuprinde exact acele trei tipuri: al pelerinului, al mirelui și sfîntului. În capitolul VI, "Mystik und Symbolik" pot fi urmărite anumite lucruri paralele. Bunăoară exemplificările (pelerinul Parsiphal -exemple din Dante, etc.,). De asemenea caracterizările ce se aduc iubirii. Este de notat că această carte, apărută în limba engleză în 1911, este socotită nu numai în lumea anglo-saxonă ca o lucrare de bază asupra misticii, dar și în restul lumii civilizate. În limba germană a apărut în anul 1928, tocmai anul în care Nae Ionescu își ținea cursul despre metafizică. Aducem acest lucru la cunoștință, NU FIINDCĂ AM AVEA DE SPUS CEVA LUI NAE IONESCU, CI EDITORILOR (6). Într-un curs, în fața studenților, se poate trece cu vederea un izvor folosit. La curs se urmărește înțelegerea unei probleme, în prima linie. Cînd se trece la tipar, lucrurile se schimbă. Poate ar fi fost bine ca această carte să fi fost numită. DESIGUR NAE IONESCU AR FI FĂCUT-O, DACĂ ȘI-AR FI EDITAT CURSURILE.**" (v. Zevedei Barbu, rev. "Saeculum", iul.-aug., 1943, p. 83).

Se observă cum cele publicate în revista "Saeculum" respiră un aer de normaliate, deși Zevedei Barbu strecoară germenul îndoielii. Să-l fructifice cine dorește. S-a și găsit cine. DAR NICI UN MOMENT ZEVEDEI BARBU NU VORBEȘTE DE VREUN PLAGIAT. Aici se cerea o contribuție "originală".

E drept că nici Barbu Zevedei NU A ȚINUT CU TOT DINADINSUL SĂ VADĂ ÎN CURSUL LUI NAE IONESCU PROPOZIȚIILE ÎN CARE PROFESORUL SPUNEA STUDENȚILOR CĂ NU LE SPUNE NOUTĂȚI.

Altminteri, ar fi citat (probabil) din prelegerea unde vine vorba de tipul pelerinului, al mirelui și al sfîntului următoarea indicație:

"**DE ALTFEL, TEORIA ACEASTA A TIPURILOR ESTE CEVA MAI VECHE**" (v. Nae Ionescu, **Metafizica.** 1928-1929, prelegerea XX).

Nici d-na Marta Petreu nu a văzut indicația. Ea a avut orbul găinilor, pentru că a remarcat doar fraza imediat următoare:

"**Eu** -spune Nae Ionescu -, **am căutat să o aplic în tot domeniul filosofiei și cred că în bună parte mi-a dat, mie cel puțin, rezultate satisfăcătoare**" (ibid.).

Ceea ce impresionează în articolul d-nei Marta Petreu publicat în "România Literară" nu este numai faptul că își permite să-l facă pe Nae Ionescu "Mitică-filosof", sau tonul nepotrivit, cît volumul de muncă zadarnică pentru a controla pe Nae Ionescu dacă povestește fidel cînd spune că povestește ceva ce nu-i aparține. La fel, orbirea cu care se face vinovată de plagiat, încercînd -fără succes-, să identifice un așa-zis "plagiat".

Cu toate acestea, sperăm ca deziluzia pseudo-descoperirii unui pseudo-plagiat să nu-i stingă arzătoarea pasiune pentru mistică. Și să ajungem să citim tratatul Evelynei, promis să apară la "Biblioteca Apostrof". Dar fără "identificări" (7). Și nici cu vreo "Cronologie"...

NOTE ȘI COMENTARII MARGINALE

1. v. Marta Petreu, "**Istoria unui plagiat: Nae Ionescu - Evelyn Underhill**", în revista "România Literară", nr. 49-50 din 21-31 dec. 1994, p. 16-17. Afirmam că dl Nicolae Manolescu este nu numai un fervent admirator al prestațiilor "filosofice" ale d-nei Marta Petreu, ci și un constant susținător, gîndindu-ne totodată la articolul pe care i l-a publicat

mai apoi, despre un așa-zis "plagiat" al lui Blaga. Evident, tot din Evelyn Underhill, deoarece cartea acesteia se pare că este singura pe care a citit-o d-na Marta Petreu.

2. v. Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei** (1924-1925), ediție îngrijită, cronologie, notă asupra ediției și indice de Marta Petreu, Editura "**Biblioteca Apostrof**", Cluj, ediția a II-a, revăzută, 1994.

3. v. Marta Petreu, **Cronologie**, în vol. Nae Ionescu, **Prelegeri de filosofia religiei,**.Editura "**Biblioteca Apostrof**", Cluj, ediția a II-a, revăzută, 1994, p. 211-243.

4. După cei cinzeci de ani de regim comunist, ravagiile decapitării spirituale a României au mers mult mai departe decît și-ar fi putut imagina și cele mai pesimiste spirite. O ilustrare perfectă o constituie însăși supra-realista discuție în jurul așa-zisului "plagiat" al lui Nae Ionescu, la care au participat nume dintre cele mai mediatizate ale culturii comuniste. Acuzatorii lui Nae Ionescu, mereu aceiași si repetînd, **sine die**, un refren neschimbat, fără să sesizeze nimic în neregulă, după acuzația că Nae Ionescu ar fi lipsit de "operă filosofică", nu uită să adauge și acuzația de "plagiat". Unui om normal de inteligent asocierea celor două acuzații ar trebui să-i apară ca fiind de domeniul absurdului. Ei bine, nu-i așa.

În 1995, dl Nicolae Manolescu, de pildă, credea ferm că Nae Ionescu este vinovat de "**transcrierea fără ghilimele a unor fraze**" (v. N. Manolescu, "**În jurul unui plagiat**", în rev. "**România Literară**", nr. 6, 22-28 febr. 1995, p.1). Numai că, așternînd în fuga condeiului aceste rînduri, "în jurul unui plagiat", dl Manolescu uitase să-și pună întrebarea: "UNDE A TRANSCRIS, fără ghilimele, Nae Ionescu respectivele fraze?

În ce ne privește, n-am putea răspunde la această întrebare. Și nici nu credem că cineva ar putea răspunde. Pentru simplul motiv că Nae Ionescu nu a "transcris" nici măcar o un rînd din opera sa filosofică constituită din cele 12 volume cuprinzînd cursurile sale care au fost stenografiate și apoi litografiate de alții.

Dar să vedem ce "hrană spirituală" oferă cititorilor revista d-lui Nicolae Manolescu în anul 2000, la zece ani după violentul deces al realismului socialist. În "**România Literară**" din 8-17 martie 2000, dl Z. Ornea scrie negru pe alb că "...**Nae Ionescu n-are operă filosofică scrisă, dacă exceptăm articolele pe teme filosofice din Cuvântul și Predania și teza de doctorat, și ea postum publicată**" (v. Z. Ornea, "**Un curs de filosofie**", în rev. "**România literară**", nr. 9 din 8-17 martie 2000, p. 9).

Apoi, i se pare foarte normal să constate cum atenta studiere a unei opere filosofice "inexistente" a produs "**dezvăluiri de plagiat incontestabil**"(ibid.). Ceea ce ține, fără doar și poate, de domeniul supra-realismului post-socialist.

5. După Dictatul de la Viena, din 1940, cînd România a fost silită să cedeze Ardealul de Nord, sub amenințarea invadării armate a întregului său teritoriu, Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, unde Lucian Blaga era profesor, s-a refugiat la Sibiu. Mutat prin forța împrejurărilor la Sibiu, filosoful Lucian Blaga a scos aici revista "**Saeculum**", pentru ca, după retrocedarea teritoriului românesc, să revină la Cluj, odată cu mutarea Universității.

6. Zevedei Barbu precizează, așa cum ușor se poate observa, că eventualele reproșuri pentru lipsa unor indicații bibliografice s-ar putea aduce NUMAI EDITORILOR, nu și lui Nae Ionescu.

Opinia sa este perfect justificată. Cu atît mai mult cu cît, în acest sens, chiar se crease un precedent. Dacă cititorul are curiozitatea să se uite în cursul litografiat de istoria metafizicii, ținut de Nae Ionescu în 1930-1931, el poate remarca prezența indicațiilor bibliografice, în care apar nume de autori care nu figurează în cuprinsul prelegerilor ținute de Nae Ionescu.

De pildă, la p. 85, Nae Ionescu menţionează teoria numită "Weltschmerz", fără să spună cine o susţine. Editorul cursului litografiat în 1931, Dumitru Cristian Amzăr completează în subsolul paginii că teoria aceasta a fost susţinută de J. B. Meyer, în cartea sa **Weltelend und Weltschmerz** (1872) şi de J. Rehmke, în **Philosophie des Weltschmerzes** (1878).

Or, la cursul de metafizică din 1928-1929 nu lipsesc obişnuitele indicaţii ale lui Nae Ionescu, prin care editorii puteau identifica uşor cartea Evelynei trecînd-o în nişte eventuale note bibliografice, alături de celelalte cărţi pe care s-ar fi ostenit să le identifice.

Pentru cursul de istoria metafizicii din 1930-1931, D.C. Amzăr, după cea de-a noua prelegere, trece, pe lîngă altele, şi o carte care, la acea vreme, era relativ recent apărută: G. Misch, **Der Weg in die Philosophie (1926).** Această lucrare nu fusese indicată - nici măcar aluziv - de Nae Ionescu. Editorul însă a crezut necesar să o treacă la bibliografie pentru că, foarte probabil, fusese consultată de Nae Ionescu.

De aici se vede cîtă dreptate avea Barbu Zevedei să susţină că **lipsa bibliografiei nu se poate reproşa decît editorilor** cursului de metafizică din 1928-1929, care nu s-au mai ostenit, precum se ostenise D. C. Amzăr, editorul cursului de istoria metafizicii din 1930-1931, să precizeze în subsolul paginii care sunt autorii şi cărţile la care se referise Nae Ionescu la curs, pornind de la acele vagi indicaţii date de Nae Ionescu în timpul prelegerilor.

Dar, dacă ne gîndim la ce ediţie mizerabilă a oferit cititorilor d-na Marta Petreu cînd a "îngrijit" cursul de filosofia religiei ţinut de Nae Ionescu în 1924-1925, putem măcar să apreciem acurateţea îngrijirii cursului de metafizică din 1928-1929, chiar lipsit de indicaţii bibliografice aşa cum este el.

Pentru că pe atunci cînd Constantin Floru, Mircea Vulcănescu şi C-tin Noica se ocupau de publicarea cursurilor lui Nae Ionescu, vremurile erau cum nu se poate mai vitrege, iar cei trei împrăştiaţi în diferite locuri, ca pe vreme de război: C-tin Floru concentrat în comandamentul Gării Buzău şi Mircea Vulcănescu, concentrat în Bucureşti, la Minister.

Într-o scrisoare din 1942, anul cînd s-a publicat cursul de metafizică ţinut de Nae Ionescu în 1928-1929, C-tin. Noica era cu soţia sa la Sinaia, şi îi scria lui Mircea Vulcănescu într-o scrisoare în 12 ian. 1942 că el, personal, stă "**în Bucureşti numai pentru Asociaţia Nae**" (v. rev. "**Manuscriptum**, nr.1-2 / 1996, p.229). La Sinaia, după cum îi spunea d-lui Gabriel Liiceanu, Noica tradusese în acea perioadă opt romane poliţiste pentru editura Herz (v. G. Liiceanu, **Jurnalul de la Păltiniş**, Ed. Cartea Românească, 1983, p. 14).

7. La publicarea, în cea de-a doua jumătate a anului 1995 a volumului Evelynei Underhill, **Mistica** la Editura "Biblioteca Apostrof" pe care o conduce, d-na Marta Petreu nu a ratat ocazia să-şi republice, în postfaţa volumului, "pseudo-descoperirea", deja publicată de dl Nicolae Manolescu în rev. "**România Literară**" din dec. 1994.

Între timp ea citise lucrarea noastră (pe care nu o menţionează, aşa cum îi stă în fire), **O pseudo-descoperire a unui pseudo-plagiat. Lucrurile şi Ideile Platonice**, apărută în martie 1995 (la Editura Fundaţiei "Ionel Perlea"), după ce dl Nicolae Manolescu refuzase să publice articolul nostru, scris ca o replică la articolul d-nei Marta Petreu.

Iată cît de ocolit recunoaşte d-na Marta Petreu consultarea scrierii noastre, "**O pseudo-descoperire a unui pseudo-plagiat**":

"**Cu ocazia acestei furtuni AM AFLAT că nu sunt primul care semnalalează FURTUL din Underhill, căci Zevedei Barbu l-a semnalat înaintea mea. Nu cunoşteam textul lui Zevedei Barbu. Acum, cunoscîndu-l constat că MĂ CONFIRMĂ**" (v. Evelyn Underhill, **Mistica**, Ed. "Biblioteca Apostrof", 1995, postafaţă, p. 289).

Apoi se pretează la citarea fragmentului pe care l-am citat și noi, care începe cu fraza: "**Ținem să remarcăm însă un lucru, cu toate rezervele pe care le prtinde o bună intențiune...**", din recenzia lui Zevedei Barbu publicată în revista "**Saeculum**" (iul. -aug. 1943), pentru simula cît mai convingător că ar fi citit această recenzie pentru prima dată, și că, vezi Doamne, "nu cunoștea" textul lui Zevedei Barbu.

În privința așa-zisei lecturi în "premieră" a celor publicate în rev. Saeculum din 1943, credem că lucrurile sunt suficient de bine clarificate în cuprinsul articolului nostru intitulat "**O pseudo-descoperire a unui pseudo-plagiat**". Mai ales că am arătat, fără putință de tăgadă, imposibilitatea d-nei Marta Petreu de a stabili anul traducerii nemțești (1928), ce nu figura în originalul englezesc (1911) pe care l-a citit d-na Marta Petreu, pe o altă cale decît cea a <<împrumutării>> acestei prețioase informații din recenzia scrisă de Zevedei Barbu, **fără a cita sursa**.

Ar rămîne de observat doar două lucruri. În primul rînd expresia desemnînd, de astă dată nu un plagiat, ci un "furt". Probabil că în subconștientul ei așa își califică, singură, propriul <<împrumut>> din Zevedei Barbu.

În al doilea rînd, ciudata "confirmare" pe care crede că i-o oferă cele scrise de Zevedei Barbu în 1943 pentru niște pagini scrise de ea în 1994. Dar despre această opinie frizînd patologicul am scris într-o notă de la capitolul următor, intitulat "**Despre editarea cursurilor lui Nae Ionescu**".

Isabela Vasiliu-Scraba

THE TWO ASPECTS OF NAE IONESCU'S METAPHYSICS

> "Nae Ionescu restored the imperial tradition of the philosophical teaching, which means the rigorous thinking of one's own issues and not the thinking from others' books [...] That Nae Ionescu was the professor best loved and with the biggest number of students is owed precisely to this detail: he taught the young how to think and encouraged them to think over their personal problems."
>
> ***Mircea Eliade***

Through his novel understanding of metaphysical concerns (in his opinion, of a strictly individual nature) as counterweight for missing salvation, Nae Ionescu outlines the general framework of his metaphysical outlook that he was to detail on his last lecture.

"Each person carries a dead monk in their soul," had written Nae Ionescu on the margin of a photograph taken in 1933. It is the sentence by which the philosopher expressed, in a most suggestive way, the generally human need for metaphysics, as he saw it, as a restlessness of the human conscience in its attempt to overcome time and space.

As regards "salvation through culture," that is salvation "by breeding culture," we create works that outlive space and time (a philosophical stand that was to be backed up-in his writings-by Constantin Noica), Nae Ionescu said that this is "a magic-pantheistic stand, not a Christian one."

He points out strongly enough to the personal nature of metaphysical preoccupations, which does not mean, at any time, the individual's isolation from the community they belong to. At a first stage, Nae Ionescu defined metaphysics as a "total and mature outlook on existence." To the one who manages to reach a "superabundance" of their being, failing though to save themselves through holiness, their subsequent existence will be then a "fall into the human condition." It is the starting point for an attempt at "totally and harmoniously understanding existence," having reached the required maturity to approach, from a personal perspective, the issue of metaphysics. However, that does not mean that one will be able to devise, on their own, a "final metaphysical solution."

This kind of pretentions, Said Nae Ionescu, are only raised by "scientific philosophers" who fancy they "possess final solutions," unable though to be convincing enough. Because "scientific philosophers" are always left with something they cannot explain satisfactorily, something that spells "precisely the distance from their solutions to the final solution they claim to have mapped out." Through their own essence, metaphysical solutions can be but relative, which does not mean that one could decree some metaphysical "relativism." Were they final, Nae Ionescu said to relax his audience, then "we should have not the history of philosophy but the history of the philosophers' errors." Which cannot be accepted. This leads to a particular situation in which, even searched from the outside, metaphysical solutions should be attached the feature of being "absolute." This is the case with the history of philosophy.

With his fine spirit, Nae Ionescu remarked that the historians of philosophy tend to fail noticing that there is a particular situation about their domain. They make the error to extrapolate this particularity of the history of metaphysics to the specific field of metaphysics. Or, one cannot claim from metaphysical solutions something that is alien to their essence. They are supposed to meet certain standards, somewhat more accesible: to be coherent, unitary, organic, harmonious, and, above all, devoid of inner contradictions.

The truthfulness or falseness of a metaphysical solution cannot be judged, as we cannot judge their rather peculiar posture Because metaphysical solutions, in their essence, are not simply "relative," resulting in experience, but they are "relative under specie eternitatis."

Dealing with causality "through freedom," the "scientific philosophers" speak of an "ultimate cause" as if we reached the end of a chain of causalities. But it is not in this way that God is cause, said Nae Ionescu. Because He is a "different kind" of cause.

That is why the generalization process of passing to the limit, to the absolute, "is an operation even more false than the most anthropomorphic imagination of God," said Nae Ionescu. In order to better illustrate the thoughts that were carrying him towards this "different kind" of cause, the philosopher resorts to Plato, who "said that God is what logic expression is." Put somewhat similarly, this Platonic assertion can be found in the dialogue Parmenide. To Plato, God (the Supreme Good) is the Supreme Knowledge, the Truth, "real speech," for the simple reason that the "real speech" is about "what is." Nae Ionescu explains this by drawing a parallell between Plato's opinion and an excerpt from the Old Testament. He points out to his students that the statement "I am who I am" in the Old Testament is about the same thing about which Plato was speaking," referring to the Supreme Good. As opposed to the "measure" evinced by Plato when writing about the highest form of the being, in the Old Testament there is more "vehemence." In one way appears Plato's assertion "God is what He is," which, notes Nae Ionescu, does not say how He is , only that He is. In an altogether different way appears the assertion in the Old Testament, that could be rendered as follows: "there is no more that can be said about Me, except that 'I am'. I am through Myself."

According to Nae Ionescu, "the being as such", as it is illustrated by the line in the Old Testament, is "more than the highest form of the being." Which, at a superficial glimpse, may sound like a paradox.

However, on his last lecture, Nae Ionescu did not limit himself at presenting, to his students, metaphysics as a "total and mature outlook on existence." Because such a solution to his metaphysical restlessness, that we shall call "Ulysses' metaphysics," calls for the experience of a life lived through hardships and suffering.

Nae Ionescu was to do something more, that was why he was the darling of so many students after all. He was to simply go back in time and imagine himself side by side with his students, presenting for them what we shall call "Achilles' metaphysics." That was built as a sequel to the same meditation theme that had bothered him since the early years of his university career: "love as an act of cognition."

Taking things a little farther, we wouldn't risk getting too remote from the subject of the Iliad and Odyssey, asserting that Homer had himself practiced just this kind of two-featured metaphysics, dealing both with the meaning (transfiguration) of an untimely ended life, and with the meaning of a human life that enjoyed more years of personal experiences. Did Nae Ionescu follow Homer by this? Of course he did, but to the same extent Plato did. Because Plato did not hesistate to also include in the noble traits of the human soul that passionate trait, "thymikon", responsible for Achilles' bravery in battle.

BIBLIOGRAFIE

- Sfîntul Augustin, **Solilocvii**, ediție bilingvă, trad. Ghe. I. Șerban, Ed. Humanitas, 1993.
- Balotă, N., **După întoarcerea din Babilon**, în rev. "Viața Românească", nr. 8-9 / 1999, p. 19.
- Băncilă, Vasile, **Efemeride naeionesciene**, în rev. "Manuscriptum", nr. 3-4/ 1998.
- Botta, Dan, **Limite și alte eseuri**, Ed. Crater, București, 1996, p. 359.
- Deleuze, G. et Guattari, Felix, **Qu'est-ce que la philosophie?,** Ed. Minuit, 1991, p.25.
- Descartes, **Meditații metafizice**, trad. Ion Papuc, Ed. Crater, București, 1993.
- Dumitriu, Anton, **Istoria Logicii**, Ed. Didactică și pedagogică, 1975, p. 329.
- Eco, Umberto, **Kant e l'ornitorinco**, Milano, Bompiani, 1997, fragment intitulat "**Despre Ființă**", trad. Ștefania Mincu, publicat în rev. "Paradigma", Anul 5, nr. 10-11-12 / 1997, p. 18.
- Eliade, Mircea, **Funcția socratică a lui Nae Ionescu,** în rev. "Pan", An I, nr. 3, 1-15 aprilie 1941, cuprins în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**. Crestomație de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing Co., Inc., București, 1998, p. 147-151.
- Eliade, Mircea, **Încercarea labirintului**, traducere și note de Doina Cornea, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990.
- Eliade, Mircea, **Postfață** la vol. Nae Ionescu, **Roza vânturilor**, 1937.
- Eliade, Mircea, **Memorii. I.Promisiunile echinocțiului,** Ed. Humanitas, 1991.
- Eliade, Mircea, **Nae Ionescu**, în The **Encyclopedia of Philosophy**, vol. IV, New York, Macmillan, 1972, p. 212.
- Eliade, Mircea, **Profesorul Nae Ionescu**, în "Vremea", din 11 oct. 1936.
- Eliade, Mircea, **Profesorul Nae Ionescu**, în "Vremea", din 15 nov. 1936.
- Eliade, Mircea, **Profesorul Nae Ionescu**, în "Universul literar", din 23 martie 1940.
- Fay, Ștefan, **Sokrateion**, Ed. Humanitas, 1991, p. 57.
- Hegel, G. W. F., **Prelegeri de istoria filosofiei,** vol. I. trad. D.D. Roșca, Ed. Academiei, 1963, p. 474.
- Ierunca, Virgil, **Jurnal**, v. rev. "Viața Românească", nr. 3-4/1996, p. 39.
- Ierunca, Virgil, **Le père prodigue**, în rev. "Manuscriptum", nr. 1-2 / 1996, p. 258.
- Ierunca, Virgil, **Lecția neterminată a lui Nae Ionescu**, în vol **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**. Crestomație de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing Co., Inc., București, 1998, p. 171.
- Kant, Im., **Logica generală**, trad. Alex. Surdu, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985.
- Kant, Im., **Critica Rațiunii Pure**, trad. N. Bagdasar și Elena Moisuc, Ed. Științifică, București, 1969.
- Ionescu, Nae, **Die Logistik als Versuch einer neuen Begrueundung der Mathematik** (Logistica - încercare a unei noi fundamentări a matematicii), teză de doctorat susținută în 1916 la Universitatea din München, publicată în "**Isvoare de filosofie**". Culegere de studii și texte îngrijită de C-tin Floru, Mircea Vulcănescu și C-tin Noica, vol. II, 1943. București I.E. Torouțiu, p. 1-52; în traducerea lui Alexandru Surdu, cuprinsă în vol.Nae Ionescu, **Neliniștea metafizică**, Ed. Fundației Culturale Române, 1993.
- Ionescu, Nae, **Funcțiunea epistemologică a iubirii**, lecție inaugurală a cursului de **Filosofia religiei - Soluții filosofice în problema Dumnezeirii (teism, panteism, deism, ateism**), 1920-1921, publicată în "**Isvoare de filosofie**". Culegere de studii și texte îngrijită de C-tin Floru, Mircea Vulcănescu și C-tin Noica, I, 1942. București I.E. Torouțiu,

p. 1-17, retipărită în vol. Nae Ionescu, **Neliniştea metafizică**, Ed. Fundației Culturale Române, 1993, p.75-93, și în Nae Ionescu, **OPERE**, vol. I., ediție îngrijită de Marin Diaconu și Dora Mezdrea, Ed. Crater, București, 2000, p.85-100.
- Ionescu, Nae, **Descartes. Părinte al democratismului contemporan**, în **Ideea Europeană**, 8-15 mai 1921, cuprins în Nae Ionescu, **OPERE.** vol. VI**., Publicistică, 1, 1909-1923**, ediție îngrijită de Marin Diaconu și Dora Mezdrea, Ed. Crater, București, 1999, p. 340-343.
- Ionescu, Nae, **Cuvînt introductiv**, în vol. Herbert Spencer, **Individul împotriva statului**, trad. I.O. Ștefanovici-Svensk, Ed. Cultura Națională, București, 1924, cuprins în vol. Nae Ionescu, **Neliniştea metafizică**, Ed. Fundației Culturale Române, 1993, p.136-144.
- Ionescu, Nae, **Filosofia religiei. 1924-1925**, curs litogr. Universitatea din București. Facultatea de litere și Filosofie, 1925, ed. II-a 1993, ed. III-a 1994, ed. IV-a 1998, ed. V-a 2000.
- Ionescu, Nae, **Istoria logicei. 1924-1925**, curs litogr., Universitatea din București.Facultatea de litere și Filosofie, 1925, ed. II-a 1997.
- Ionescu, Nae, **Metafizică - Problema salvării în Faust-ul lui Goethe. 1925-1926**, curs litogr., Universitatea din București. Facultatea de litere și Filosofie, 1926, ed. II-a 1996, ed. III-a 2000.
- Ionescu, Nae, **Teoria cunoștinței. 1925-1926**, curs litogr., Universitatea din București. Facultatea de litere și Filosofie, 1926, ed. II-a 1996, ed. III-a 2000.
- Ionescu, Nae, **Logică. 1926-1927. Cu specială privire la științele exacte**, curs litogr., Universitatea din București. Facultatea de litere și Filosofie, 1927, ed. II-a 1997.
- Ionescu, Nae, **Logică. 1927-1928**, curs litogr., Universitatea din București. Facultatea de litere și Filosofie, 1928, ed. II-a 1997.
- Ionescu, Nae, **Metafizica. I. Teoria cunoștinței metafizice. Cunoașterea imediată. 1928-1929**, ediție îngrijită de Virgil Bogdan, Constantin Floru, Mircea Vulcănescu și C-tin Noica, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1942, ed. II-a 1978 (Paris), ed. III-a 1991, ed. IV-a 1995.
- Ionescu, Nae, **Istoria Logicei. Al doilea curs. 1929-1930,** ediție îngrijită de Virgil Bogdan, Constantin Floru, Mircea Vulcănescu și C-tin Noica, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1941, ed. II-a 1943, ed. III-a 1989 (Paris), ed. IV-a 1993.
- Ionescu, Nae, **Metafizica. II. Teoria cunoștinței metafizice. Cunoașterea mediată. 1929-1930**, ediție îngrijită de Constantin Floru, Mircea Vulcănescu și C-tin Noica, Ed. Remus Cioflec, 1944, ed. II-a 1991, ed. III-a 1995.
- Ionescu, Nae, **Istoria Metafizicei. 1930-1931**, curs litogr., Universitatea din București.Facultatea de litere și Filosofie, 1931, ediție îngrijită de D. C. Amzăr, ed. II-a 1996.
- Ionescu, Nae, **Logică generală. 1934-1935,** ediție îngrijită de Constantin Floru, Mircea Vulcănescu și C-tin Noica, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1943, ed. II-a 1993.
- Ionescu, Nae, **Metafizica. 1936-1937**, curs stenografiat de Dumitru Neacșu, publicat pentru prima oară sub titlul de **"Tratat de Metafizică"** la Ed. Roza Vânturilor, București, 1999.
- Ionescu, Nae, **Notă introductivă asupra rațiunii practice**, în vol. Im. Kant, **Critica rațiunii practice**, trad. D. C. Amzăr și Raul Vișan, Ed. Institutului Social Român, București, 1934.

- Ionescu, Nae, **Roza Vânturilor. 1926-1933**. Culegere de articole îngrijită de Mircea Eliade, Prefață de Nae Ionescu. București, Ed. "Cultura Națională", 1937, republicată în ediție anastasică de Dan Zamfirescu, Ed. Roza Vânturilor, București, 1990.
- Ionescu, Nae, **Filosofia românească,** în vol. România Jună. 1871-1921 Cartea Semicentenarului (1925), cuprins în vol. Nae Ionescu, **Neliniștea metafizică**, Ed. Fundației Culturale Române, 1993, p. 103-105 .
- Ionescu, Nae, **Filosofia contemporană**, răspuns la o anchetă cu acest titlu, publicat în "Societatea de mîine",1926, cuprins în vol. Nae Ionescu, **Neliniștea metafizică**, Ed. Fundației Culturale Române, 1993, p. 146 - 148.
- Ionescu, Nae, **Înreptar ortodox**. **Texte religioase**, ediție îngrijită de Dumitru Cristian Amzăr, Wiesbaden, 1957.
- Ionescu, Nae, **Neliniștea metafizică**, Ed. Fundației Culturale Române, 1993.
- Ionescu, Nae, **Între ziaristică și filosofie**. Texte publicate în ziarul "Cuvîntul" (15 aug. 1926- 26 martie 1938), Ed. Timpul, Iași, 1996.
- Ionescu, Nae, **Suferința rasei albe**. Articole publicate în "Ideea Europeană", "Est-Vest", "Predania", Ed. Timpul, Iași, 1994.
- **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**. Crestomație de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing Co., Inc., București, 1998.
- Ionescu, Nae, **OPERE. I.** Ediție îngrijită de Marin Diaconu și Dora Mezdrea, Ed. Crater, București, 2000.
- Ionescu, Nae, **OPERE. VI.**-Ediție îngrijită de Marin Diaconu și Dora Mezdrea, Ed. Crater, București, 1999.
- Onicescu, Octav, **Memorii,** vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică 1982, vol. II, 1984.
- Onicescu, Octav, **Nae Ionescu**, în ziarul "Cuvîntul", nr. 1, 14 oct. 1940, cuprins în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**. Crestomație de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing Co., Inc., București, 1998, p. 206-207.
- Onicescu, Octav, **Prefață** la vol. Nae Ionescu, **Teoria Cunoștinței. 1925-1926**, Ed. Anastasia, București, 1996.
- Paleologu, Alexandru, **Amicus Plato...sau "Despărțirea de Noica"**, în vol. **Ipoteze de lucru**, Ed. Cartea Românească, 1980.
- Panaitescu, P.P., **Nae Ionescu și "Cuvîntul" de astăzi**, oct. 1940, cuprins în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**. Crestomație de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing Co., Inc., București, 1998, p. 212.
- Papuc, Ion, **O teorie a libertății**, Ed. Crater, București, 1991.
- Papuc, Ion, **Cuvînt înainte al traducătorului**, prefață la vol. Descartes, **Meditații metafizice**, Ed. Crater, București, 1993.
- Pascal, **Cugetări**, trad. Alex. Badea, 1978.
- Platon, **Parmenide** (126 a -135 c), trad. Isabela Vasiliu-Scraba, în vol. Isabela Vasiliu-Scraba, **Mistica Platonică**, Ed. Star Tipp, 1999, p. 326-346.
- Scrima, Andrei, **Cuvinte tîrzii și nepotrivite despre Nae Ionescu**, în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**. Crestomație de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing Co., Inc., București, 1998, p.281-289.
- Sîrbu, Ion Dezideriu, **Jurnalul unui jurnalist fără jurnal**, vol. I.
- Stamatu, Horia, **Independență, libertate, cultură (1878-1978),** în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**. Crestomație de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing Co., Inc., București, 1998, p.326.

- Stamatu, Horia, "**Roza Vânturilor**", în rev. "Cuvântul românesc", Hamilton, Ontario, aug. 1982, cuprins în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**. Crestomație de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing Co., Inc., București, 1998, p. 348.
- Șora, Mihai, **Profesorul meu, Nae Ionescu**, în vol. **Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi**. Crestomație de Gabriel Stănescu, Criterion Publishing Co., Inc., București, 1998, p.367.
- Vulcănescu, Mircea, **Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut**, ediție îngrijită de Alexandru Badea, Ed. Humanitas, 1992.
- Vulcănescu, Mircea, **Dimensiunea românească a existenței. Schiță fenomenologică**, publicată în "Isvoare de filosofie". Culegere de studii și texte, vol. II, București, "Bucovina", I.E. Torouțiu, 1943, p. 53-97.
- Vulcănescu, Mircea, **Două tipuri de filosofie medievală. Schița unui conflict din istoria filosofiei**, publicată în "Isvoare de filosofie". Culegere de studii și texte, vol. I, București, "Bucovina" I.E. Torouțiu, 1942, p. 18-61.
- Vulcănescu, Mircea, **Logos și Eros**, Ed. Paideia, București, 1991.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **O pseudo-descoperire a unui pseudo-plagiat. Lucrurile și Ideile Platonice,** Ed. Fundației "Ionel Perlea", 1995, 72 p.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Filosofia lui C-tin Noica, între fantasmă și luciditate**, Ed. Ecodava, 1992, 142 p.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Inefabila Metafizică**, 1993, 224 p.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Despre Existență, Ființă și Esență**, Ed. Mirisa, 1996, 120 p.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Filosofie acroamatică la Platon**, Ed. Star-Tipp, 1997, 132 p.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Atena lui Kefalos**, Ed. Star-Tipp, 1997, 216 p.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Configurații noetice la Platon și la Eminescu**, Ed. Star-Tipp, 1998, 192 p.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Mistica Platonică**, Ed. Star-Tipp, 1999, 360 p.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Editarea cursurilor lui Nae Ionescu**, în rev. "Asachi", Anul IX, nr. 134, aprilie 2000, p. 9-11.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Nae Ionescu și Mircea Eliade**, conferință ținută la Ambasada Indiei din București cu ocazia unor manifestări culturale dedicate lui Mircea Eliade pe data de 15 martie 2000
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Cu Mircea Eliade în Europa**, în rev. "Viața Românească", Anul XCII, nr. 5-6 / 1997, p. 157-158 a se vedea referirile la Nae Ionescu din note.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Indirect despre Mircea Vulcănescu**, în Suplimentul "Litere, Arte, Idei" al ziarului "Cotidianul", din 18 iulie 1995.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Ceva despre viața și opera lui Constantin Noica**, în rev. "Viața Românească", Anul XCIV, nr. 7 / 1999, p. 6-9.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Logică și ontologie la Constantin Noica**, în "Revista de filosofie", Ed. Academiei Române, nr. 1/ 1992.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Topica transcendentală din perspectiva arheologiei gîndirii kantiene**, în rev. "Contemporanul-Ideea Europeană", nr.24 (113) din 12 iunie 1992.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Chintesența adevărului platonic**, în rev. "Contemporanul-Ideea Europeană", nr. 18 (107) din 1 mai 1992 și nr. 19 (108) din 8 mai 1992.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Ceva despre Ideile platonice și despre Aristotel**, în rev. "Convorbiri literare", nr. 8 (32), august 1998.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **"Imanent" și "transcendent" în filosofia lui Platon**, în rev. "Convorbiri literare", Anul CXXXII, Serie nouă, nr. 10 (34), oct. 1998.

- Vasiliu-Scraba, Isabela, **La rencontre des cultures dans la litterature europeenne contemporaine**, în "Revue Roumaine", nr. 360/1998.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Participarea la Unu/Multiplu, considerat ca o "totalitate"**, în rev. "Convorbiri literare", Anul CXXXII, Serie nouă, nr. 12 (36), decembrie 1998.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Post-modernul limbaj din post-tranziție**, în rev. "Convorbiri literare", Anul CXXXI, Serie nouă, nr. 2 (26), februarie 1998.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **L'impossible renonciation à soi même, à sa propre essence**, în "Revue Roumaine", nr. 363/1999.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Ceva despre participare prin "relația de dependență", dar și despre traducerile din Platon**, în rev. "Asachi", nr. 128 din oct. 1999.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Interferența culturilor din literatura europeană contemporană**, în rev. "Viața Românească", Anul XCIII, nr. 9-10 / 1998, p. 246-248.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Rolul povestitorului într-o literatură națională**, în rev. "Viața Românească", Anul XCII, nr. 5-6 / 1997, p. 53-55.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Despre dicționare**, în rev. "Viața Românească", Anul XCIII, nr. 1-2 / 1998, p. 149-151.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Imanent transendentul Divinității**, în rev. "Viața Românească", Anul XCIV, Nr. 5-6/ 1999, p. 242 -246.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Mistica platonică a participării la divina lume a Ideilor**, în rev. "Viața Românească", Anul XCIV, nr. 8-9/ 1999, p. 180-182.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Mitul păcatului originar în interpretarea lui Nae Ionescu,** în rev. "Viața Românească", Anul XCIV, nr. 10-11 / 1999, p. 107-109.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Surpriza ultimului curs de metafizică a lui Nae Ionescu**, în rev. "Viața Românească", Anul XCIV, nr. 12 / 1999, p. 136-139.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Hermeneutica folclorului românesc la doi scriitori din exil: Horia Stamatu și Constantin Amăriuței**, în rev."Viața Românească", Anul XCIV, nr. 3-4 / 1999, p. 203-206.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Dificila problemă a participării în filosofia platonică**, Partea I-a, în rev. "Convorbiri literare", Anul CXXXIII, Serie nouă, nr. 10 (46), octombrie 1999.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Dificila problemă a participării în filosofia platonică**, Partea II-a, în rev. "Convorbiri literare", Anul CXXXIII, Serie nouă, nr. 11 (47), noiembrie 1999.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Ceva despre participarea prin "relația de dependență", dar și despre traducerile din Platon**, în rev. "Asachi", nr. 128, oct. 1999.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, "**Unii cred că nu există Zei", "alții neagă însă că Zeii au vreo grijă de soarta oamenilor**", în rev. "Asachi", Anul VIII, nr. 129, noiembrie 1999.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Despre preludii și mai ales despre rolul de preludiu al "exercițiului dialectic" din Parmenidele lui Platon** (Partea I-a) în rev. "Asachi", nr. 131, ianuarie 2000.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Despre preludii și mai ales despre rolul de preludiu al "exercițiului dialectic" din Parmenidele lui Platon** (Partea II-a) în rev. "Asachi", Anul IX, nr. 132, februarie 2000.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **O inedită perspectivă asupra timpului (Nae Ionescu și Im. Kant)**, în rev. "Asachi", nr. 135, mai 2000, p. 7.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Nae Ionescu și Constantin Noica** (Partea întîi), în rev. "Asachi", nr. 136, iunie 2000, p. 9-10.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Nae Ionescu și Constantin Noica** (Partea a doua), în rev. "Asachi", nr. 137, iulie 2000.

- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Unitatea ființei în metafizica lui Nae Ionescu**, în rev. "Asachi", nr. 138, august 2000.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Cea mai cuprinzătoare definiție a metafizicii**, în rev. "Convorbiri literare", Anul CXXXIV, Serie nouă, nr. 6 (54) / 2 000, p. 42.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Nae Ionescu și Petre Țuțea,** în rev. "Convorbiri literare", Anul CXXXIV, Serie nouă, nr. 7 (55) / 2 000.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Nae Ionescu și Emil Cioran,** în rev. "Convorbiri literare", Anul CXXXIV, Serie nouă, nr. 8 (56) / 2 000.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Nae Ionescu și Vasile Băncilă** în rev. "Convorbiri literare", Anul CXXXIV, Serie nouă, nr. 9 (57) / 2 000.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Nae Ionescu și gîndirea occidentală contemporană**, în rev."Viața Românească", Anul XCV, nr. 3-4 / 2000, p. 103.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Hermeneutica folclorului românesc în metafizica lui Constantin Amăriuței**, în rev."Viața Românească", Anul XCV, nr. 5-6 / 2000.
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Nae Ionescu și Mircea Vulcănescu**, în rev."Viața Românească", Anul XCV, nr. 7-8 / 2000. (Steaua, sept 2000)
- Vasiliu-Scraba, Isabela, **Nae Ionescu și Mircea Eliade**, în rev."Viața Românească", Anul XCV, nr. 9-10 / 2000.
- Isabela Vasiliu-Scraba, **uNITATEA ființei la Nae Ionescu**, în rev, "Asachi", Anul IX, nr. 135, mai 2000.
- Isabela Vasiliu-Scraba, **Metafizica lui Nae Ionescu în unica și în dubla ei înfățișare**, în revista "Convorbiri literare", Anul CXXXIV, Serie nouă, nr. 6 (54) / 2000.